EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 7.3.2018.
SWD(2018) 212 final

KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS

Ziņojums par Latviju – 2018. gads

Pavaddokuments dokumentam

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS CENTRĀLAJAI BANKAI UN EUROGRUPAI

2018. gada Eiropas pusgads - Novērtējums par progresu strukturālo reformu īstenošanā, makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanā un koriģēšanā un saskaņā ar Regulu (ES) Nr. 1176/2011 veikto padziļināto pārskatu rezultāti

{COM(2018) 120 final}

SATURS

Kopsavilkums 1

1. Ekonomikas stāvoklis un perspektīvas 5

2. Progress konkrētām valstīm adresēto ieteikumu īstenošanā 11

3. Reformu prioritātes 15

3.1. Publiskās finanses un nodokļi 15
1. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa samazinājums 19
2. Pēc ienākumiem diferencētais neapliekamais minimums 19
3. Pabalsti pensionāriem un apgādībā esošām personām 19
4. Ar veselības aprūpi saistītās sociālās iemaksas 20
3.2. Finanšu nozare 23
3.3. Darba tirgus, izglītības un sociālā politika 27
3.4. Investīcijas 38
3.5. Nozaru politika 46
3.6. Valsts pārvalde 51

A pielikums. 54

Pārskata tabula 54

B pielikums: 58

MAKROEKONOMIKAS NELĪDZSVAROTĪBAS NOVĒRŠANAS PROCEDŪRAS rezultātu apkopojums 58

C pielikums 59

Standarta tabulas 59

Atsauces 65

TABULU SARAKSTS

1.1. tabula. **Galvenie ekonomikas, finanšu un sociālie rādītāji** 10
2.1. tabula. **Kopsavilkuma tabula par 2017. gada KVAI novērtējumu** 12
3.2.1. tabula **Finanšu stabilitātes rādītāji** 23

B.1. tabula. **Makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas rezultātu apkopojums** 58
C.1. tabula. **Finanšu tirgus rādītāji** 59
C.2. tabula. **Sociālo rezultātu pārskata galvenie rādītāji** 60
C.3. tabula. **Darba tirgus un izglītības rādītāji** 61
C.4. tabula. **Sociālā iekļaušana un veselības rādītāji** 62
C.5. tabula. **Ražojumu tirgus snieguma un politikas rādītāji** 63
C.6. tabula. **Videi saudzīga izaugsme** 64

DIAGRAMMU SARAKSTS

1.1. diagramma. **IKP izaugsme un elementu ietekme** 5
1.2. diagramma. **Investīcijas pēc aktīvu veidiem,% no IKP** 5
1.3. diagramma. **12 mēnešu vidējā SPCI inflācija, izmaiņas %** 6
1.4. diagramma. **Darba tirgus tendences Latvijā** 6
1.5. diagramma. **Nabadzības rādītāji** 7
1.6. diagramma. **Ienākumu sadale un neto labklājība** 8
1.7. diagramma. **Neto starptautisko investīciju pozīcija sadalījumā pa nozarēm** 8
1.8. diagramma. **Kreditēšanas pieaugums** 9
1.9. diagramma. **Mājokļu faktisko cenu indekss, 2010=100** 9
2.1. diagramma. **Konkrētām valstīm adresēto ieteikumu 2012.—2017. gadam daudzgadu īstenošana līdz šim brīdim** 11
3.1.1. diagramma. **Valsts izdevumu pieauguma plāni** 15
3.1.2. diagramma. **Nodokļu pasākumu kumulatīvā fiskālā ietekme** 16
3.1.3. diagramma. **Nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās, vienīgie pelnītāji** 18
3.2.1. diagramma. **Privātā sektora kreditēšanas pieaugums** 23
3.2.2. diagramma. **Nefinanšu sabiedrību finansējums** 24
3.3.2. diagramma. **Mājokļu etaloncenas** 25
3.3.1. diagramma. **Nodarbinātība pa nozarēm, ikgadējās izmaiņas** 27
3.3.2. diagramma. **Vakances un darbaspēka trūkuma rādītāji** 27
3.3.3. diagramma. **Nabadzības riska vai sociālās atstumtības indekss pa vecuma grupām** 32
3.3.4. diagramma. **Saistība starp veselības aprūpes izdevumiem un veselības rādītājiem (2014. gads)** 34
3.3.5. diagramma. **Veselības riska faktori Latvijā salīdzinājumā ar citām ES valstīm (2013.–2014. gads)** 34
3.4.1. diagramma: **Investīcijas kā daļa no IKP** 38
3.4.2. diagramma: **Investīcijas pēc aktīvu veidiem, % no IKP salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju** 38
3.4.3. diagramma: **Gada vidējais ražīguma pieaugums (%)** 39
3.4.4. diagramma: **Pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto, indekss 2000=100** 40
3.4.5. diagramma: **Ražīgums un reālās algas, indekss=1995** 41
3.4.6. diagramma: **Vidējās darbaspēka vienības izmaksas un ražīguma pieaugums, 2001.–2016. gads** 41
3.4.7. diagramma: **Reālā efektīvā valūtas kursa izmaiņas Latvijā un eurozonā** 42

3.4.8. diagramma: **Nodarbinātība, darbaspēks un bezdarba līmenis** 42
3.5.1. diagramma. **Elektroenerģijas cenas rūpnieciskajiem patērētājiem, 2016. gads** 47

IZCĒLUMU SARAKSTS

2.1. izcēlums. **Konkrēti rezultāti, kas panākti, izmantojot ES atbalstu strukturālām pārmaiņām Latvijā** 14
3.1.2. izcēlums **Nodokļu reformas sadalošā ietekme** 19
3.2.3. izcēlums. **Politikas aktualitātes: "Attīstības finanšu institūcija Altum"** 26
3.3.1. izcēlums. **Rezultātu uzraudzība Eiropas sociālo tiesību pīlāra kontekstā** 29
3.4.5. izcēlums. **Investīciju problēmas un reformas Latvijā** 44

KOPSAVILKUMS

Latvijā patlaban vērojama spēcīga ekonomikas izaugsme, un tā ir veikusi vairākas reformas nozīmīgās jomās. Latvijas ekonomikai kopumā ir spēcīgs pamats un stabils ražīguma pieaugums, taču straujš algu pieaugums rada zināmus riskus. Latvija ir īstenojusi būtisku nodokļu reformu un īsteno reformas citās nozīmīgās jomās, piemēram, veselības aprūpē, izglītībā un valsts pārvaldē. Kaut arī šo reformu mērķis ir novērst dažas no būtiskākajām problēmām, kas konstatētas šajā ziņojumā, to efektivitāte atšķiras. Tajā pašā laikā strauji sarūkošais iedzīvotāju skaits nopietni ietekmē darbaspēka piedāvājumu un sabiedrisko pakalpojumu efektivitāti. Turklāt augstais nevienlīdzības līmenis un vairākas sociālās problēmas atspoguļo vājo sociālās aizsardzības līmeni Latvijā([1]).

Labāka ārējā perspektīva apvienojumā ar investīciju līmeņa atjaunošanos ir palielinājusi Latvijas reālā IKP pieaugumu 2017. gadā virs 4 %. Tiek prognozēts, ka reālā IKP pieaugums ir sasniedzis 4,5 %, kas ir divreiz vairāk nekā 2016. gadā un ir augstākais IKP pieaugums kopš 2011. gada, pateicoties atjaunotajam investīciju līmenim, labvēlīgākām ārējām perspektīvām un pastāvīgi spēcīgam privātā patēriņa pieaugumam. Paredzams, ka izaugsme 2018. gadā palēninās līdz 3,5 % un 2019. gadā līdz 3,2 %, tiklīdz būs beidzies investīciju līmeņa atjaunošanās radītais stimuls. Tiek sagaidīts, ka eksporta un privātā patēriņa jomā arī turpmāk būs spēcīgs sniegums, kaut gan tos arvien vairāk kavēs inflācijas straujāks pieaugums un darbaspēka trūkums.

Kaut arī bezdarbs pastāvīgi samazinās, nodarbinātības pieaugumu sāk ierobežot sarūkošais darbaspēka piedāvājums. Bezdarba līmenis sarūkošā darbaspēka un zināmā mērā arī ekonomikas izaugsmes ietekmē 2017. gadā turpināja samazināties, sasniedzot 8,7 % Strauji pieaugošais vakanču skaits, reģistrētais darbaspēka trūkums un spēcīgais algu pieaugums norāda uz darba tirgus sakaršanu. Nodarbināto skaits saglabājās gandrīz nemainīgs, kamēr algu pieaugums turpināja palielināties, 2017. gada pirmajos trīs ceturkšņos sasniedzot gandrīz 10 %, ko daļēji ietekmēja arī minimālās algas pieaugums. Algu pieaugums ir bijis vairāk vai mazāk līdzīgs visos prasmju līmeņos, tomēr pastāv lielas atšķirības nodarbinātības iespējās starp reģioniem un prasmju līmeņiem. Lielā atšķirība starp zemu atalgoto darba ņēmēju neto ienākumiem un kopējām izmaksām darba devējiem ("augsts nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās") samazina darbaspēka piedāvājumu, bet cenu ziņā pieejamu mājokļu trūkums apgrūtina cilvēku iespējas darba meklējumos pārcelties citur.

Iedzīvotāju skaita samazināšanās arvien vairāk ietekmē vairāku ekonomikas un sociālās politikas jomu efektivitāti. Latvijas iedzīvotāju skaits ir nepārtraukti samazinājies kopš 1990. gadu sākuma, ko izraisīja negatīvas dabiskās izmaiņas un ievērojama emigrācija. Tomēr pēdējo desmit gadu laikā samazināšanās temps ir pieaudzis vēl lielākas emigrācijas dēļ. Papildus ietekmei uz darbaspēka piedāvājumu iedzīvotāju skaita sarukums rada spiedienu uz sociālajiem un veselības aprūpes pakalpojumiem atvēlētajiem publiskajiem resursiem. Šīs dinamikas negatīvā ietekme ir jūtama izglītības un komunālo pakalpojumu jomā, jo mazāks pastāvošās infrastruktūras lietotāju skaits sadārdzina tās izmantošanu.

Ražīguma pieaugums kopš krīzes Latvijā ir bijis stabils, taču vieglajiem ieguvumiem, kas panākti iedzīšanas laikā, ir pienākusas beigas. Kopš 2010. gada ikgadējais ražīguma pieaugums Latvijā ir bijis vidēji 2,4 % apmērā, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem ES. Taču tas ir samazinājies par vairāk nekā pusi, salīdzinot ar to, kāds tas bija straujās iedzīšanas laikā pirms krīzes. Strukturāli zemāks investīciju līmenis liecina, ka ieguvumi vairs nav tik viegli panākami un ka valsts izaugsmes modelis būs jāmaina, novirzot uzsvaru uz pakāpšanos globālajās vērtības ķēdēs. Tomēr vājie rādītāji inovācijas jomā, vidēji rezultāti izglītības jomā un emigrācijas dēļ sarūkošs talantīgu cilvēku kopums rada bažas par ekonomikas spēju paplašināt tās zinātnesietilpīgo darbību īpatsvaru.

Neraugoties uz dažiem neseniem uzlabojumiem, pastāvīgi augsta nevienlīdzība un nabadzība atspoguļo sociālās drošības tīkla un nodokļu un

([1]) Šajā ziņojumā ir izvērtēta Latvijas ekonomika, ņemot vērā 2017. gada 22. novembrī publicēto Komisijas gada izaugsmes pētījumu. Pētījumā Komisija aicina ES dalībvalstis īstenot reformas, lai padarītu Eiropas ekonomiku ražīgāku, noturīgāku un iekļaujošāku. Tādējādi ES dalībvalstīm būtu jākoncentrē savi centieni uz ekonomikas politikas trīsstūra trīs pīlāriem – investīciju veicināšanu, strukturālo reformu īstenošanu un atbildīgas fiskālās politikas nodrošināšanu.

pabalstu sistēmas uzbūves vājumu. Kaut arī darbaspēka nodokļu progresivitāte ir nesen uzlabota, paredzams, ka tās ietekme uz nevienlīdzības samazināšanu būs niecīga. Nabadzības un nevienlīdzības līmenis joprojām ir augsts galvenokārt zemo izdevumu dēļ sociālās aizsardzības jomā, kas ir tieši saistīti ar zemajiem nodokļu ieņēmumiem kā daļu no IKP. Kaut arī bērnu nabadzība pēdējo piecu gadu laikā ir ievērojami samazinājusies, nabadzības risks gados vecākiem cilvēkiem ir pieaudzis, lielākoties tāpēc, ka pensiju pieaugums nav bijis līdzvērtīgs ekonomikas izaugsmei. Pensiju pietiekamība nākotnē arī rada bažas, jo strauji pieaug demogrāfiskās slodzes rādītājs.

Būtiska nodokļu reforma neatstāj daudz iespēju izdevumu pieaugumam citās jomās. Kaut arī sagaidāms, ka nodokļu reformas izmaksu slogs ietekmēs fiskālo stāvokli 2018.–2019. gadā, paredzēts, ka valdības budžeta deficīts saglabāsies aptuveni 1 % apmērā no IKP. Tajā pašā laikā nodoms nākamajos trīs gados pieturēties pie pašreizējās nodokļu politikas ierobežos pieejamos publiskos resursus izšķiroši svarīgām vajadzībām veselības aprūpes un sociālās palīdzības jomās.

Latvija ir panākusi nelielu progresu 2017. gada konkrētai valstij adresēto ieteikumu īstenošanā. Neliels progress tika konstatēts nodokļu īpatsvara darbaspēka izmaksās samazināšanā iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem un nodokļu saistību izpildes uzlabošanā. Neliels progress tika panākts, arī nosakot efektivitātes mērķus centrālajai valdībai , palielinot publisko veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu un atjauninot profesionālās izglītības mācību programmu. Tomēr progress ir bijis ierobežots interešu konfliktu novēršanā valsts pārvaldē un sociālās drošības tīkla adekvātuma uzlabošanā.

Attiecībā uz progresu valsts mērķu sasniegšanā saskaņā ar "Eiropa 2020" stratēģiju Latvija 2016. gadā ir sasniegusi tās nodarbinātības līmeņa mērķi, kā arī mērķus priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas, terciārās izglītības ieguves un nabadzības samazināšanas jomās, un gūst labus rezultātus attiecībā uz atjaunojamo enerģiju, energoefektivitāti un siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu. Vairāk pūļu jāiegulda pētniecības un izstrādes investīciju jomā.

Latvija saskaras ar problēmām attiecībā uz vairākiem Sociālo rezultātu pārskata rādītājiem, kas balsta Eiropas sociālo tiesību pīlāru. Augsta ekonomikas izaugsme ir uzlabojusi nodarbinātības rādītājus. Tomēr ienākumu nevienlīdzības un nabadzības līmenis saglabājas salīdzinoši augsts daļēji sociālās aizsardzības sistēmas nepilnību dēļ. Veselības aprūpes un pienācīgu mājokļu pieejamība ir ierobežota, un sociālo mājokļu ir maz. Līdzdalība aktīva darba tirgus politikā joprojām ir zema. Pozitīvi ir tas, ka dzimumu nodarbinātības atšķirības ir ļoti nelielas, un mājsaimniecību bruto izmantojamais ienākums uz vienu iedzīvotāju palielinās.

Šajā ziņojumā iekļautās analīzes galvenie konstatējumi un saistītās politikas problēmas ir izklāstītas turpmāk.

- **Paredzams, ka nodokļu samazinājumi stimulēs nodarbinātību un investīcijas, bet ierobežos sabiedriskajiem pakalpojumiem pieejamos resursus.** Darbaspēka nodokļi tiek padarīti progresīvāki, samazinot nodokļu īpatsvaru zemam atalgojumam, taču saglabājas atšķirība salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju. Izmaiņas kapitāla aplikšanā ar nodokļiem dod stimulu uzņēmējiem nesadalīt peļņu, un valdība cer, ka tas sekmēs ieguldījumus. Tomēr nodokļu apjoma samazinājumus tikai daļēji kompensē akcīzes nodokļu palielināšana un nodokļu administrācijas uzlabošana, tādējādi samazinot nodokļu ieņēmumus kā daļu no IKP. Rezultātā sabiedriskajiem pakalpojumiem pieejamie resursi joprojām ir ierobežoti, jo īpaši steidzamām vajadzībām veselības aprūpes un sociālās palīdzības jomās. Tajā pašā laikā pietiekami netiek izmantots no īpašuma nodokļiem gūto ieņēmumu potenciāls.

- **Izglītības sistēma saskaras ar problēmu apvienot resursus, vienlaikus uzlabojot kvalitāti un efektivitāti.** Kvalitatīvas izglītības pieejamība joprojām ir atkarīga no dzīvesvietas un skolas veida. Skolēnu skaita samazināšanās dēļ vajadzētu samazināt skolu un skolotāju skaitu, kas ļautu palielināt skolotāju algas un specializāciju. Vienlaikus, sākot no 2018. gada, ir paredzēts izvērst uz kompetenci balstītas vispārējās izglītības mācību programmu. Paredzams, ka tādējādi prasmes tiks saskaņotas ar darba tirgus vajadzībām nākotnē.

Profesionālās izglītības mērķis ir palielināt tās studentu īpatsvaru, piedāvājot viņiem labākas darba iespējas un pakāpeniski atjauninot mācību programmu. Patlaban līdzdalība profesionālajā izglītībā un pieaugušo izglītībā ir salīdzinoši zema.

- **Ilgstošo bezdarbnieku iekļaušanas darba tirgū veicināšana joprojām ir sarežģīta, it īpaši lauku apvidos.** Aktīva darba tirgus politika balstās uz ES finansējumu, un paredzams, ka tā palielināsies, taču šīs politikas segums joprojām atpaliek no citām ES valstīm. Reģionālo mobilitāti – it īpaši uz Rīgu – kavē kvalitatīvu īres mājokļu ierobežotā pieejamība un tas, ka Rīga nav iekļauta mobilitātes pabalstu shēmā. Ir ieguldīti lielāki pūliņi apzināt tos jauniešus, kas nestrādā, nemācās un neapgūst arodu, un palīdzēt ilgstošajiem bezdarbniekiem atrast darbu, taču tas joprojām ir sarežģīts uzdevums.

- **Sociālie pabalsti joprojām ir zemi, kā rezultātā lielu daļu iedzīvotāju apdraud nabadzība un joprojām pastāv liela ienākumu nevienlīdzība.** Sociālās drošības tīkls nav pietiekams, lai nodrošinātu iztikas pamatvajadzības. Lielais skaits zemu atalgoto darba ņēmēju un lielais aplokšņu algu īpatsvars nozīmē, ka lielai daļai iedzīvotāju ir minimāls sociālais nodrošinājums. Valdības vērienīgie plāni palielināt minimālo ienākumu līmeni nav īstenoti finansējuma trūkuma dēļ. Tā vietā ir nedaudz palielināts garantētais ienākumu minimums. Neraugoties uz zemāko pensiju nelielu pieaugumu, to adekvātuma nodrošināšana joprojām ir problēma. Turklāt personu ar invaliditāti sociālā aizsardzība joprojām ir ļoti vāja.

- **Paredzams, ka veselības aprūpes finansējums ļaus apmierināt daļu no pamatvajadzībām, tomēr nesen pieņemtie piekļuves ierobežojumi varētu pasliktināt veselības jomas rezultātus.** Valsts veselības jomas vājie rezultāti ir saistīti ar veselības aprūpes zemo publisko finansējumu un mazāku efektivitāti nekā citās valstīs. Paredzams, ka resursu prioritāšu noteikšana veselības jomā 2018. un 2019. gadā paplašinās piekļuvi pakalpojumiem. Tomēr publisko izdevumu plāni 2020. gadam joprojām krietni atpaliek no ES vidējā rādītāja, un efektivitātes palielināšanai paredzētās reformas ir tikko sākušās. Sākot no 2019. gada, valsts finansētie veselības aprūpes pakalpojumi tiks sasaistīti ar sociālajām iemaksām. Iedzīvotāju grupas, kurām nav pilnas piekļuves sabiedriskajiem pakalpojumiem, var piedalīties, veicot brīvprātīgas veselības apdrošināšanas iemaksas. Tā rezultātā daļa iedzīvotāju var zaudēt piekļuvi pilnam veselības aprūpes pakalpojumu grozam.

- **Strauji augošās darbaspēka izmaksas rada zināmas bažas par Latvijas cenu konkurētspēju.** Neraugoties uz algu straujo pieaugumu, Latvija turpināja palielināt eksporta tirgus daļas. Būtiski ir atzīmēt, ka atšķirībā no laikposma pirms 2009. gada ekonomikas krīzes, tekošais konts kopumā ir saglabājies tuvu līdzsvaram. Darbaspēka piedāvājuma samazināšanās, šķiet, ir galvenais algu pieauguma virzītājspēks, kas savukārt var radīt labvēlīgu ietekmi, ierobežojot emigrāciju. Lai gan līdz šim riski ir ierobežoti, tie liecina par politikas pasākumu, kas palielinātu darbaspēka piedāvājumu, nepieciešamību.

- **Latvijas ražīguma pieaugums ir stabils, savukārt valsts rezultāti inovācijas jomā ir viduvēji.** Labvēlīga makroekonomikas vide un spiediens, ko rada darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās, ir veicinājuši ražīguma pieaugumu Latvijā. Tomēr nelielie ieguldījumi pētniecībā un izstrādē, zemi vispārējie rezultāti inovācijas jomā un vidēji izglītības jomas rezultāti negatīvi ietekmē Latvijas centienus sasniegt augstāku ražīgumu, izmantojot specializāciju zinātnesietilpīgās darbībās.

- **Latvija ir veikusi pasākumus, lai samazinātu slogu, ko enerģijas subsīdijas rada elektroenerģijas patērētājiem, tomēr problēmas saglabājas.** Reaģējot uz enerģijas subsīdiju augstajām un pieaugošajām izmaksām, Latvija pakāpeniski atcēla atbalstu, kas tika izmaksāts valsts enerģētikas uzņēmumam un kas veidoja aptuveni pusi no visām subsīdiju izmaksām. Turklāt valsts ir arī centusies palielināt lielu rūpniecisko patērētāju konkurētspēju, samazinot to elektroenerģijas cenu, kas ir viena no augstākajām ES. Tomēr

joprojām pastāv problēmas attiecībā uz elektroenerģijas tīkla efektivitāti (daļēji iedzīvotāju skaita samazināšanās dēļ) un labākas izmaksu lietderības panākšanu atjaunojamo energoresursu atbalstam.

- **Latvijas uzņēmējdarbības vide kopumā ir labvēlīga, lai gan tiesu sistēma un publiskais iepirkums joprojām rada problēmas.** Kopumā Latvija ieņem augstu vietu starptautiskajos uzņēmējdarbības vides reitingos un izceļas ar savu labi attīstīto IT infrastruktūru, tiešsaistes pakalpojumiem un piekļuvi kredītiem. Tai ir vājāki rezultāti maksātnespējas procesa un publiskā iepirkuma jomā. Lai gan ir novērstas konkrētas maksātnespējas regulējuma nepilnības, kas ļāva veikt būtiskus procesa pārkāpumus, uzticēšanās tiesu iestādēm joprojām ir salīdzinoši zema. Turklāt pastāv problēmas saistībā ar konkurētspēju un pārredzamību publiskā iepirkuma procesā.

- **Gaidāmā valsts pārvaldes reforma ir vērsta uz to, lai palielinātu centrālās valsts pārvaldes kvalitāti un efektivitāti.** To paredzēts sasniegt, centralizējot administratīvā atbalsta funkcijas un samazinot administratīvās procedūras un noteikumus. Tomēr vietējās iestādes un valsts uzņēmumi neietilpst reformas darbības jomā, tādējādi ir ierobežota tās vispārējā efektivitāte.

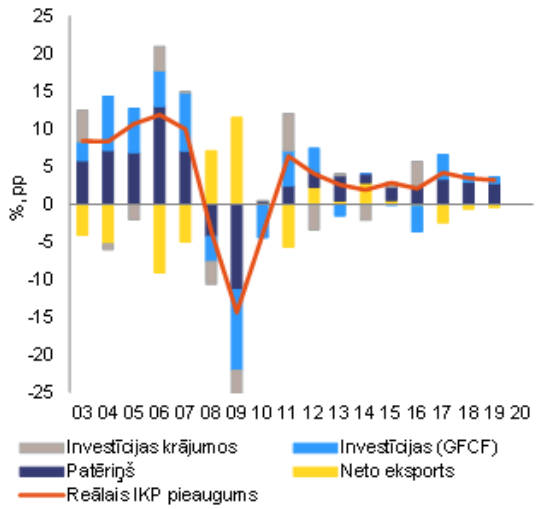
- **Korupcija joprojām ir problēma uzņēmējdarbības videi, tomēr korupcijas apkarošanas biroja darbības neatkarības nostiprināšana ir pozitīvs solis.** Pamatojoties uz apsekojumiem, korupcija joprojām tiek uzskatīta par plašāk izplatītu nekā dažās citās ES valstīs, tomēr to uzņēmumu skaits, kuri korupciju uzskata par šķērsli uzņēmējdarbībai, samazinās. Iepriekšējos gados korupcijas apkarošanas birojā notikušie iekšējie konflikti mazināja tā efektivitāti, un sagaidāms, ka šī problēma tiks atrisināta ar nesenajām organizatoriskajām izmaiņām. Tomēr vilcināšanās tiesību akta par trauksmes cēlēju aizsardzību pieņemšanā neļauj uzlabot valsts pārvaldes pārskatatbildību un efektivitāti.

1. EKONOMIKAS STĀVOKLIS UN PERSPEKTĪVAS

IKP pieaugums

IKP pieaugums 2017. gadā sasniedza 4,5 %, pateicoties spēcīgai investīciju atsākšanai un uzlabotam ārējam pieprasījumam. Investīcijas un eksports nodrošināja visaptverošu izaugsmes paātrināšanos. Lai gan privātais patēriņš turpināja vienmērīgi palielināties, ko sekmēja algu kāpuma paātrināšanās, ieguldījumu līmeņa atgūšanās bija noteicošais faktors aktivitātes pieaugumam Latvijā. Paredzams, ka abu šo faktoru ietekme 2018. gadā turpināsies, savukārt izaugsme līdz 2019. gadam atgriezīsies aptuveni pēckrīzes vidējā līmenī.

1.1. diagramma. **IKP izaugsme un elementu ietekme**

Avots: Eiropas Komisija

Saskaņā ar Komisijas ziemas prognozi paredzams, ka izaugsme 2018. gadā samazināsies līdz 3,5 % un 2019. gadā – līdz 3,2 %. Paredzams, ka tiklīdz mazināsies sākotnējais stimuls, ko radīja ES līdzekļu izmaksas atsākšanās, izaugsme samazināsies, tomēr stabili turēsies virs 3 %. Ekonomiku 2018. gadā vajadzētu virzīt ES ekonomikas spēcīgai izaugsmei apvienojumā ar ievērojamu algu pieaugumu un nodokļu apjoma samazinājuma radītajiem stimuliem. No otras puses, tiek prognozēts, ka inflācijas pieaugums un ierobežotais darbaspēka piedāvājums būs ierobežojoši faktori.

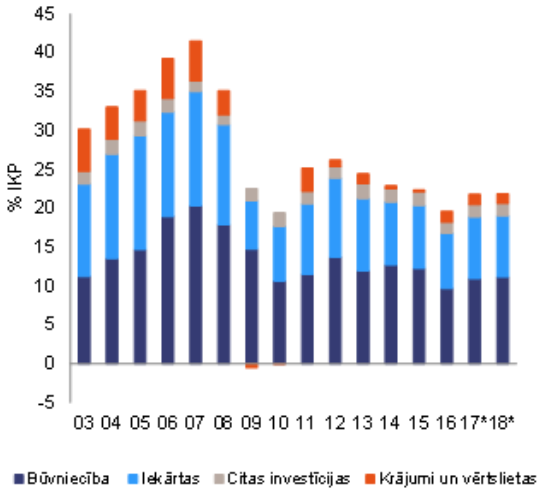
Patēriņš

2017. gadā privātais patēriņš strauji pieauga, tomēr paredzams, ka tas samazināsies. Privātais patēriņš 2017. gadā esot pieaudzis par vairāk nekā 4 % salīdzinājumā ar 3,3 % 2016. gadā, un to galvenokārt izraisījis algu pieaugums. Patēriņa straujāku pieaugumu ir veicinājusi arī patērētāju uzticība, kas bija virs vidējā līmeņa. Tomēr ir sagaidāms, ka šis rādītājs samazināsies, ņemot vērā izmaiņas reālajā izmantojamajā ienākumā, kura pieaugums, paredzams, palēninās saistībā ar nodarbinātības kritumu un inflācijas pieaugumu.

Investīcijas

ES finansētie projekti investīciju cikla veicināšanai. Investīciju līmenis izmainījās atbilstoši ES līdzekļu plūsmai, 2017. gadā atgriežoties 2015. gada līmenī pēc krituma 2016. gadā. Raugoties nākotnē, paredzams, ka ES līdzekļu radītais stimuls ilgs līdz 2019. gada sākumam, kad līdzekļu izmaksas būs sasniegušas savu parasto līmeni. Ievērojami valsts aviokompānijas veikti ieguldījumi iekārtās un kreditēšanas pieaugums nedaudz virs nulles deva papildu stimulu ieguldījumiem 2017. gadā.

1.2. diagramma. **Investīcijas pēc aktīvu veidiem,% no IKP**

Avots: Eiropas Komisija

Tirdzniecība

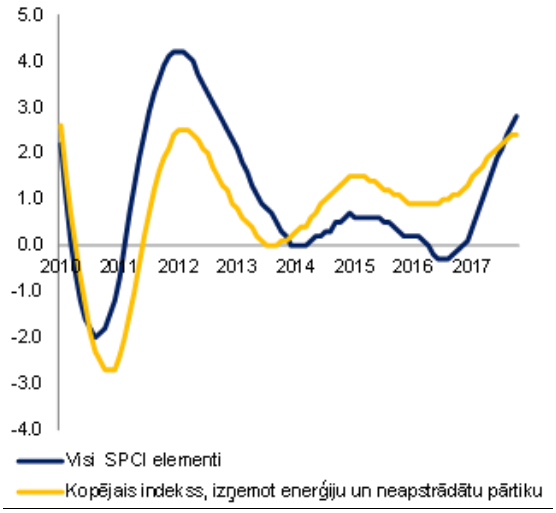
Globālās tirdzniecības pieaugums nodrošina tikai ierobežotu stimulu Latvijas eksportam.

Tiek lēsts, ka preču un pakalpojumu eksports 2017. gadā palielinājās aptuveni par 4 %, kas kopumā atbilst 2016. gada rādītājam. Eksporta uz ES pieaugums bija stabils, un pirmo reizi trīs gados preču eksports uz Krieviju atkal pieauga. Tajā pašā laikā pakalpojumu eksporta pieaugums 2017. gadā palēninājās, jo turpināja samazināties Krievijai sniegtie dzelzceļa tranzīta pakalpojumi un finanšu pakalpojumi nerezidentiem. Saskaņā ar Komisijas rudens prognozi eksporta pieaugums gan 2018. gadā, gan 2019. gadā saglabāsies tuvu 4 %. Savukārt importa pieaugums būs aptuveni saistīts ar investīciju ciklu, un gan 2018. gadā, gan 2019. gadā tas pakāpeniski samazināsies, jo palēninās ieguldījumu pieaugums.

Inflācija

Pieaugošo algu spiediens tuvākajā nākotnē saglabās inflāciju paaugstinātā līmenī. Enerģijas cenu pieaugums un pārtikas preču cenu kāpums 2017. gadā palielināja SPCI inflāciju Latvijā līdz 2,9 %. Lai gan ir sagaidāms, ka šo notikumu ietekme būs īslaicīga, algu pieaugums un ievērojams akcīzes nodokļu palielinājums gan 2018. gadā, gan 2019. gadā saglabās inflāciju tuvu 3 %.

1.3. diagramma. **12 mēnešu vidējā SPCI inflācija, izmaiņas %**

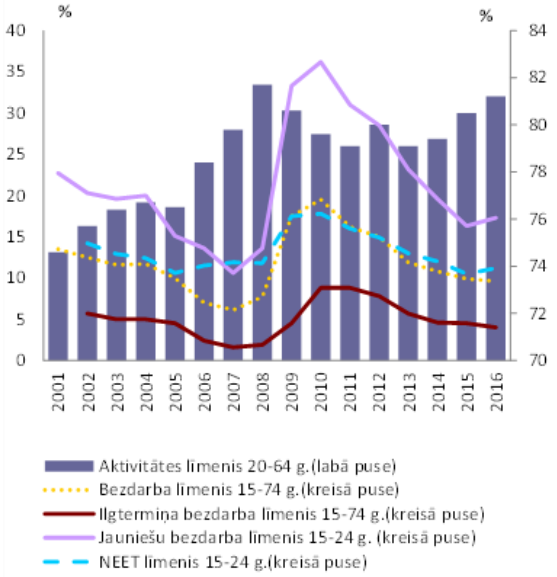

Avots: Eiropas Komisija

Darba tirgus

Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvara kritums samazina bezdarba līmeni un veicina algu pieaugumu. Lai gan nodarbināto iedzīvotāju skaits joprojām ir stabils, bezdarba līmenis turpināja samazināties sarūkošā darbaspēka dēļ, turklāt šā krituma ietekme ir mazināta, pieaugot ekonomiskās aktivitātes līmenim (1.4. diagramma). 2017. gadā bezdarba līmenis Latvijā bija 8,7 % (sezonāli izlīdzināti dati), taču bija vērojamas lielas reģionālās atšķirības — no 4,8 % Rīgā līdz 15,8 % austrumu reģionā – Latgalē([2]). Ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars samazinājās, bet vidējais bezdarba perioda ilgums palielinājās. Paredzams, ka bezdarba līmenis turpinās samazināties, pateicoties darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita turpmākam kritumam, kas kopš 2010. gada ir vidēji 1,5 % gadā.

1.4. diagramma. **Darba tirgus tendences Latvijā**

Avots: Eiropas Komisija

Algu pieaugums tuvojas 10 %, jo pastiprinās konkurence par darba meklētājiem, kuru skaits samazinās. 2017. gada pirmajos trijos ceturkšņos nominālās algas pieaugums palielinājās līdz 8,7 %, salīdzinot ar 6,8 % 2016. gadā IKP pieaugums, jo īpaši lielāks ieguldījumu pieaugums, bija galvenie faktori, kas paātrināja algu pieaugumu. Algu pieaugums dažādās nozarēs, reģionos un prasmju līmeņos lielā mērā ir līdzīgs, bet mazkvalificēto strādnieku atalgojums palielinājās nedaudz vairāk. Paredzams, ka 2018. un 2019. gadā algas joprojām strauji pieaugs atbilstoši stabilajai IKP izaugsmei,

([2]) 2017. gada decembris, Nodarbinātības valsts aģentūras dati.

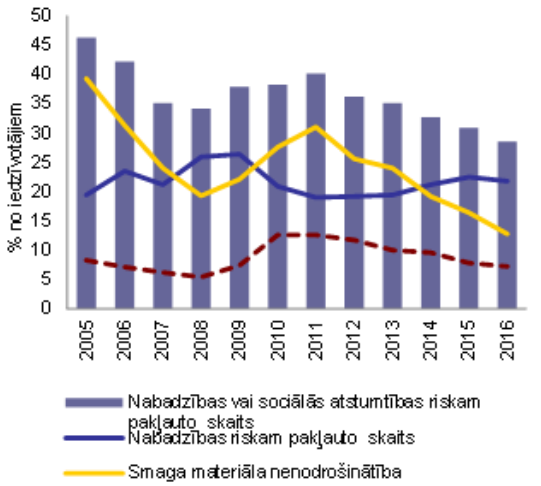
un daļēji pateicoties minimālās darba algas pieaugumam par aptuveni 13 % (no EUR 380 2017. gadā līdz EUR 430 2018. gadā). Jo īpaši reālo algu pieaugums jau vairākus gadus pārsniedz ražīguma pieaugumu un tādēļ rada bažas par valsts cenu konkurētspēju. Šis jautājums ir sīkāk izskatīts 3.4.4. iedaļā.

Problēmas, ko rada demogrāfiskā lejupslīde, kļūst arvien izteiktākas. Latvijas darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās temps ir kāpis no 0,8 % gadā laikposmā no 2003. gada līdz 2007. gadam līdz gandrīz 2 % laikposmā no 2008. gada līdz 2016. gadam – galvenokārt pieaugošās emigrācijas dēļ. Emigrācija ir saistīta ar lielāku atalgojumu un labākām nodarbinātības iespējām turīgākajās ES valstīs. Strauji pieaugošās algas var palīdzēt apturēt šo tendenci, un, raugoties no šīs perspektīvas, tas ir pozitīvs pavērsiens. Iedzīvotāju skaita samazināšanās rada nozīmīgas politikas problēmas vairākās jomās — fiskālās stabilitātes (*sk. 3.1.4. iedaļu*), darbaspēka piedāvājuma (*sk. 3.3.1. iedaļu*), veselības aprūpes (*sk. 3.3.3. iedaļu*), izglītības (*sk. 3.3.4. iedaļu*), ražīguma (*sk. 3.4.3. iedaļu*), enerģētikas (*sk. 3.5.1. iedaļu*) un valsts pārvaldes (*sk. 3.6.1. iedaļu*) jomā.

Sociālās tendences

Neraugoties uz dažiem uzlabojumiem, nabadzības vai sociālās atstumtības risks joprojām ir augsts. Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu īpatsvars turpināja samazināties, 2017. gadā sasniedzot 28,2 %, tomēr šis rādītājs joprojām pārsniedz ES vidējo rādītāju, kas ir 23,5 % (2016. gadā)([3]). Šo samazinājumu ir izraisījis smagas materiālās nenodrošinātības rādītāja kritums un, mazākā mērā, mājsaimniecībās ar zemu darba intensitāti dzīvojošo cilvēku īpatsvara samazinājums (1.5. diagramma). Monetārās nabadzības jomā 2017. gadā nebija vērojami būtiski uzlabojumi (sīkāku informāciju skatīt 3.3.2. iedaļā). Nabadzības riska rādītājs attiecībā uz cilvēkiem ar invaliditāti, iedzīvotājiem, kuri dzīvo (gandrīz pilnīgās) bezdarbnieku mājsaimniecībās, un vecāka gadagājuma cilvēkiem 2017. gadā saglabājās augstā līmenī.

1.5. diagramma. **Nabadzības rādītāji**

Avots: Eiropas Komisija

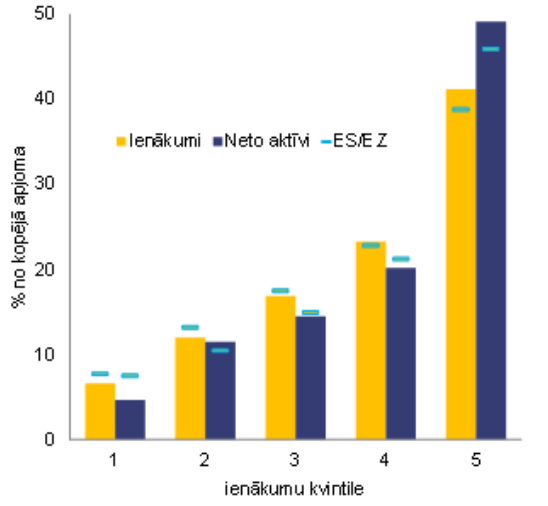
Gan labklājības, gan ienākumu nevienlīdzība ir augstā līmenī. 2017. gadā turīgāko 20 % mājsaimniecību gūto ienākumu daļa vairāk nekā sešas reizes pārsniedza nabadzīgāko 20 % mājsaimniecību ienākumu daļu, ierindojot Latviju starp ES valstīm ar visaugstāko ienākumu nevienlīdzību. Latvijas Džini koeficients([4]) attiecībā uz mājsaimniecību ienākumiem pēc nodokļiem un pabalstiem joprojām ir viens no augstākajiem ES([5]), kaut arī kopš 2006. gada šis rādītājs ir samazinājies. Lai gan tirgus ienākumi bija tikai nedaudz nevienlīdzīgāki nekā citās ES valstīs, nodokļu un pabalstu ietekme uz nevienlīdzības samazināšanu Latvijā ir ievērojami mazāka nekā citās ES valstīs. Tas atspoguļo zemos sociālos izdevumus (*sk. 3.3.2. iedaļu*) un nodokļu vājo progresivitāti (*sk. 3.1.3. iedaļu*) Latvijā. Turklāt labklājības nevienlīdzība ir viena no augstākajām eurozonā. Aptuveni pusi no labklājības veido īpašumtiesības uz galveno dzīvesvietu un ceturto daļu veido īpašumtiesības uz citu nekustamo īpašumu, kas līdzinās eurozonas vidējam rādītājam(1.6. diagramma).

([3]) *EU-SILC* dati par ienākumiem visās dalībvalstīs, izņemot Īriju un Apvienoto Karalisti, attiecas uz iepriekšējo gadu.

([4]) Džini koeficients ir rādītājs ar vērtību no 0 līdz 1. Zemākas vērtības liecina par lielāku vienlīdzību. Citiem vārdiem sakot, 0 parāda, ka visiem ir vienādi ienākumi; 1 parāda, ka visi ienākumi ir vienai personai. Piezīme. Mājsaimniecību izmantojamais kopējais ienākums ir "ekvivalents" – pielāgots, ņemot vērā mājsaimniecības lielumu.

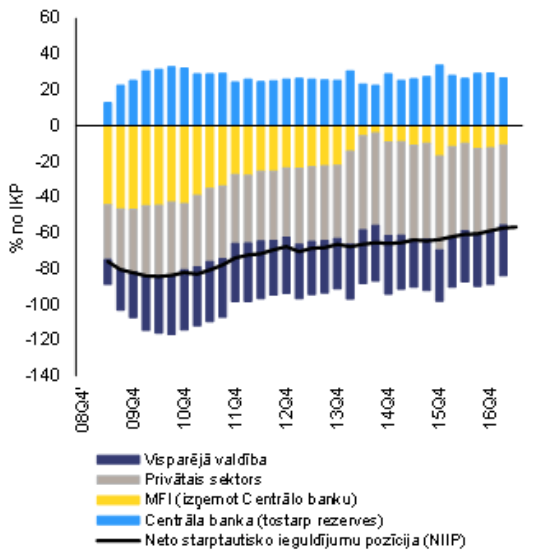
([5]) Džini koeficients 2006. gadā bija 38,9 un 2017. gadā – 34,5.

1.6. diagramma. **Ienākumu sadale un neto labklājība**

Avots: *EU-SILC* (*Eurostat*, 2017. gads) un *HFCN* (2016. gads)

1.7. diagramma. **Neto starptautisko investīciju pozīcija sadalījumā pa nozarēm**

Avots: Eiropas Komisija

Bažas rada arī iespēju nevienlīdzība un nevienlīdzīga piekļuve veselības aprūpei. Lai gan saikne starp izglītības rezultātiem un sociālekonomisko stāvokli ir relatīvi vāja, mazkvalificētu vecāku bērnu nabadzības rādītājs (41,8 % nabadzības risks) ir ievērojami lielāks nekā augsti kvalificētu vecāku bērniem (4,9 %). Šīs atšķirības attiecas arī uz piekļuvi veselības aprūpei, kur plaisa starp nabadzīgākajiem un bagātākajiem attiecībā uz iedzīvotāju norādītajām neapmierinātajām medicīniskās aprūpes vajadzībām ir viena no lielākajām ES.

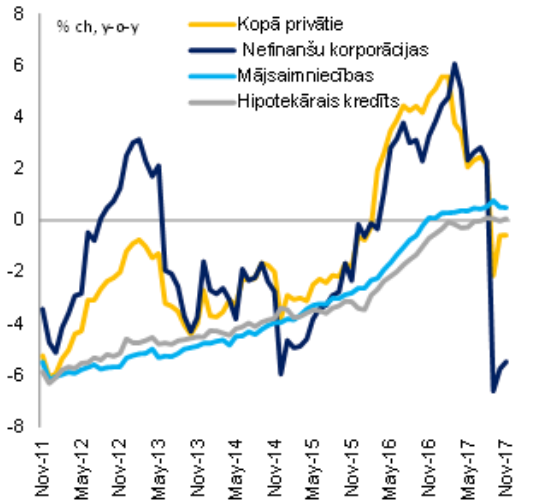
Ārējā pozīcija

Tekošajā kontā atkal ir deficīts, kam pamatā ir investīciju atsākšanās. Tiek lēsts, ka ES līdzekļu plūsmas palielinājums un attiecīgs ražošanas līdzekļu importa pieaugums 2017. gadā ir radījis tekošā konta deficītu 1,4 % apmērā no IKP. Sagaidāms, ka prognozes periodā šis rādītājs saglabāsies mēreni negatīvs. Neto starptautisko investīciju pozīcija (NSIP) turpināja uzlaboties galvenokārt tādēļ, ka samazinājās Latvijas banku pieprasījums pēc ārējā finansējuma. 2017. gada beigās NSIP pārsniedza -60 % no IKP salīdzinājumā ar mazāk nekā -80 % no IKP 2009. gadā. Turklāt šo rādītāju galvenokārt veido ārvalstu tiešās investīcijas (ĀTI), kas ierobežo pēkšņa līdzekļu atsaukuma risku.

Tendences kredītu jomā

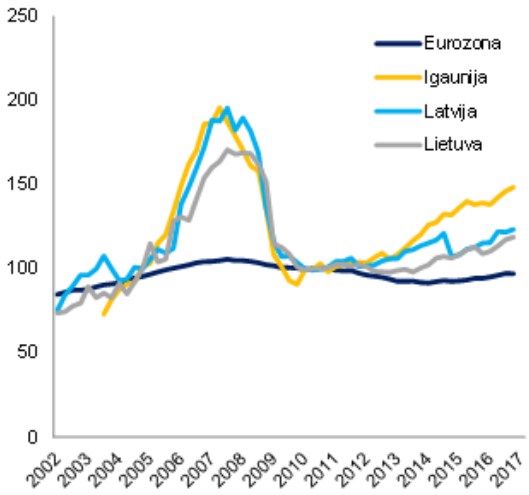
Kreditēšanas pieaugums joprojām ir zems, neraugoties uz ekonomisko uzplaukumu. 2017. gadā mājsaimniecībām izsniegto kredītu apjoms palielinājās, bet aizdevumi uzņēmumiem samazinājās (1.8. diagramma). Bankas finansēja tikai 25 % no jaunu mājokļu iegādēm. Atlikušo daļu finansēja paši pircēji vai alternatīvi patēriņa kredītu sniedzēji. Šis pēdējais minētais tirgus segments ir paplašinājies. Alternatīvajiem aizdevējiem ir aptuveni 300 tūkstoši klientu visā valstī, un apjoma ziņā tie izsniedz vairāk patēriņa kredītu nekā bankas. Neraugoties uz pašreizējo ekonomisko labklājību, nefinanšu uzņēmumi nelabprāt veic ieguldījumus. Uzņēmumi gūst peļņu, bet neplāno paplašināt savu ražošanas jaudu. Daļēji tas ir skaidrojams ar zemu uzticību ekonomikai, savukārt vājā tiesu sistēma un neatrisinātās problēmas maksātnespējas procedūrās ir papildu faktori, kas kavē kreditēšanas pieaugumu.

1.8. diagramma. **Kreditēšanas pieaugums**

Avots: Eiropas Centrālā banka

1.9. diagramma. **Mājokļu faktisko cenu indekss, 2010=100**

Avots: Eiropas Komisija

Mājokļu cenas

Mājokļu cenu pieaugums ir paātrinājies, bet cenu līmenis joprojām atbilst pamatrādītājiem. Mājokļu cenu pieaugums 2017. gada pirmajos trīs ceturkšņos sasniedza 9,3 %, tomēr pirms tam ilgu laiku cenu pieaugums lielākoties bija zems (1.9. diagramma). Kopumā vidējais mājokļu cenu pieaugums kopš 2010. gada ir 5,1 %, kas ir zem nominālā IKP pieauguma vidējā rādītāja (5,8 %). Tā rezultātā pašreizējie mājokļu cenu līmeņi ir aptuveni ilgtermiņa vidējā līmeņa robežās (3.2.5. iedaļa).

Publiskās finanses

Vispārējās valdības budžeta deficīts ir aptuveni 1 %, tādējādi Latvijas publiskās finanses saglabājas stabilas, tomēr pašreizējā izaugsme ir procikliska. Vispārējās valdības budžeta deficīts 2017. gadā bija 0,9 % no IKP, un paredzams, ka gan 2018. gadā, gan 2019. gadā šis rādītājs saglabāsies pašreizējā līmenī. Aizsardzība un veselības aprūpe ir galvenās jomas, kas gūs labumu no izdevumu pieauguma, kas paredzēts 2018. gadā. Ievērojams nodokļu samazinājums, kura mērķis ir stimulēt saimniecisko darbību, ierobežos ieņēmumus no nodokļu bāzes spēcīga pieauguma. Ņemot vērā iepriekš minēto iespējamo ekonomisko izaugsmi, ekspansīvā fiskālā nostāja ir procikliska. Fiskālās politikas procikliskums rada bažas par publisko finanšu noturību ekonomikas cikla izmaiņu gadījumā.

1.1. tabula. **Galvenie ekonomikas, finanšu un sociālie rādītāji**

						prognoze		
	2004.-07.g.	2008.-12.g.	2013.-14.g.	2015.g.	2016.g.	2017.g.	2018.g.	2019.g.
Reālais IKP (no gada gadā)	10.2	-2.3	2.2	2.8	2.1	4.2	3.5	3.2
Potenciālais pieaugums (no gada gadā)	7.9	-0.2	1.1	2.1	1.7	3.2	3.7	3.9
Privātais patēriņš (no gada gadā)	12.5	-3.0	3.2	3.9	3.3	4.3	4.0	3.9
Publiskais patēriņš (no gada gadā)	4.0	-2.6	1.7	1.9	2.7	4.0	2.5	2.0
Bruto pamatkapitāla veidošana (no gada gadā)	21.7	-4.8	-3.0	-0.4	-15.0	17.8	5.5	4.0
Preču un pakalpojumu eksports (no gada gadā)	14.6	5.0	3.5	9.1	4.1	3.8	4.2	4.0
Preču un pakalpojumu imports (no gada gadā)	19.2	-0.5	0.8	3.3	4.5	7.9	5.1	4.5
Ieguldījums IKP pieaugumā:								
Iekšzemes pieprasījums (no gada gadā)	14.9	-4.3	1.5	1.7	-0.8	6.6	4.1	3.6
Krājumi (no gada gadā)	0.2	-1.0	-0.9	0.6	3.2	0.0	0.0	0.0
Neto eksports (no gada gadā)	-4.9	3.1	1.6	0.5	-0.3	-2.4	-0.6	-0.4
Ieguldījums potenciālajā IKP pieaugumā:								
Kopā darbaspēks (stundas) (no gada gadā)	0.3	-1.1	-0.8	-0.6	-0.1	-0.2	-0.2	-0.1
Kapitāla uzkrāšana (no gada gadā)	3.7	0.2	-0.4	-0.4	-1.4	0.0	0.4	0.6
Kopējā faktoru produktivitāte (no gada gadā)	3.9	0.7	2.3	3.1	3.2	3.4	3.4	3.4
Starpība starp potenciālo un faktisko ražošanas apjomu	6.3	-5.8	0.0	1.0	1.3	2.3	2.1	1.4
Bezdarba līmenis	8.7	15.2	11.4	9.9	9.6	8.4	7.9	7.3
IKP deflators (no gada gadā)	12.6	2.3	1.7	1.8	0.3	2.2	3.4	3.2
Saskaņotais patēriņa cenu indekss (SPCI, no gada gadā)	7.4	4.8	0.4	0.2	0.1	2.9	2.8	2.9
Nominālā kompensācija uz vienu darbinieku (no gada gadā)	24.6	2.0	7.0	7.7	6.8	9.5	8.8	8.1
Darba ražīgums (reālais, nodarbinātā persona, no gada gadā)	7.4	1.5	1.8	1.4	2.4	.	.	.
Vienības darbaspēka izmaksas (VDI, ekonomika kopumā, no gada	16.1	0.7	5.1	11.7	4.3	5.3	4.9	4.6
Faktiskās darbaspēka vienības izmaksas (no gada gadā)	3.0	-1.7	3.4	9.7	4.0	3.0	1.5	1.4
Reālais efektīvais valūtas kurss (VDI, no gada gadā)	11.5	-1.6	4.7	8.5	3.4	4.8	4.0	.
Reālais efektīvais valūtas kurss (SPCI, no gada gadā)	2.1	1.3	0.9	4.1	1.3	-1.3	2.3	.
Mājsaimniecību uzkrājumu līmenis (neto uzkrājumi procentos no neto ienākumiem)	-9.1	-4.8	-14.0	-8.1	-6.5	.	.	.
Privāto kredītu plūsma, konsolidēta (% no IKP)	27.3	-0.2	-5.5	0.7	0.2	.	.	.
Privātā sektora parāds, konsolidētas (% no IKP)	86.3	115.4	94.3	88.8	88.3	.	.	.
tostarp mājsaimniecību parāds, konsolidētas (% no IKP)	32.5	43.3	28.1	24.5	23.7	.	.	.
tostarp nefinanšu sabiedrību parāds, konsolidētas (% no IKP)	53.8	72.1	66.2	64.3	64.6	.	.	.
Ieņēmumus nenesošs bruto parāds (% no kopējiem parāda instrumentiem un kopējiem aizdevumiem un avansiem (2)	.	.	.	5.1.	5.2.	.	.	.
Uzņēmumi, neto aizdevumi (+) vai neto aizņēmumi (-) (%no IKP)	-9.5	6.3	6.4	6.1	3.8	0.7	-0.5	-0.3
Uzņēmumi, bruto pamatdarbības pārpalikums (% no IKP)	30.8	30.1	31.0	28.4	26.6	25.5	24.3	23.0
Mājsaimniecības, neto aizdevumi (+) vai neto aizņēmumi (-) (%no	-5.6	-0.5	-4.5	-2.6	-1.5	0.2	1.5	1.8
Deflētais mājokļu cenu indekss (no gada gadā)	18.0	-10.1	5.4	1.8	7.4	.	.	.
Ieguldījumi mājokļos (% no IKP)	4.5	2.8	2.4	2.5	2.0	.	.	.
Tekošā konta bilance (% no IKP), maksājumu bilance	-16.4	-1.9	-2.2	-0.5	1.4	-1.2	-1.4	-1.0
Tirdzniecības bilance (% no IKP), maksājumu bilance	-16.6	-4.7	-2.6	-0.5	0.9	.	.	.
Preču un pakalpojumu tirdzniecības cenu indeksu attiecība (no gada	1.4	-0.2	-0.3	0.7	2.8	-1.0	0.4	0.5
Kapitāla konta bilance (% no IKP)	1.3	2.2	2.8	2.8	1.0	.	.	.
Neto starptautisko investīciju pozīcija (% no IKP)	-60.0	-76.1	-66.1	-63.8	-58.9	.	.	.
Neto tirgojamais ārējais parāds (% no IKP) (1)	-30.3	-39.5	-23.4	-18.0	-16.5	.	.	.
Bruto tirgojamais ārējais parāds (% no IKP) (1)	93.5	131.7	123.6	128.6	132.9	.	.	.
Eksporta rādītāji sal. ar attīstītajām valstīm (% izmaiņas 5 gados)	105.1	50.6	16.5	14.5	6.2	.	.	.
Eksporta tirgus daļa, preces un pakalpojumi (no gada gadā)	14.3	1.7	2.6	-3.7	3.5	.	.	.
Neto ĀTI plūsmas (% no IKP)	-5.1	-2.6	-1.4	-2.6	0.0	.	.	.
Vispārējās valdības bilance (% no IKP)	-0.6	-5.5	-1.1	-1.2	0.0	-0.9	-1.0	-1.1
Strukturālā budžeta bilance (% no IKP)	.	-1.6	-0.9	-1.6	-0.6	-1.8	-1.8	-1.6
Vispārējās valdības bruto parāds (% no IKP)	10.8	36.9	39.9	36.8	40.5	39.0	35.5	35.7
Nodokļu attiecībā pret IKP (%)	28.4	28.5	29.9	30.4	31.5	31.6	31.1	30.7
Nodokļa likme personai, kas nesastāv laulībā un kas pelna vidējo	29.0	29.7	30.0	28.9	29.1	.	.	.
Nodokļa likme personai, kas nesastāv laulībā un kas pelna 50 % no	.	.	.	26,8	27,0	.	.	.

(1) Parāda instrumentu portfeļa, citu ieguldījumu un rezerves aktīvu summa.
(2) Iekšzemes banku grupas un neatkarīgas bankas, ES un ārpus ES esoši ārvalstu kontrolēti meitasuzņēmumi un ES un ārpus ES esošas ārvalstu kontrolētas filiāles.
Avots: *Eurostat* un ECB, 2018. gada 30. janvāris, ja dati ir pieejami; Eiropas Komisija attiecībā uz prognozes rādītājiem (2018. gada ziemas prognoze attiecībā uz reālo IKP un SPCI, 2017. gada rudens prognoze attiecībā uz citiem rādītājiem).

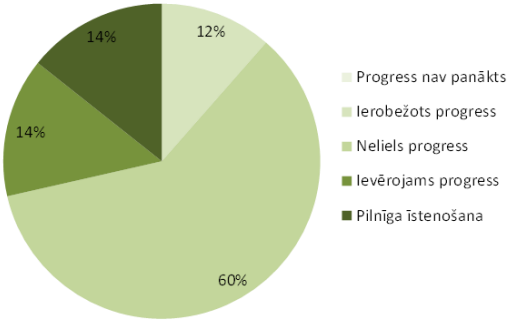
2. PROGRESS KONKRĒTĀM VALSTĪM ADRESĒTO IETEIKUMU ĪSTENOŠANĀ

Progress Latvijai adresēto ieteikumu īstenošanā 2017. gadā ir jāskata ilgāka termiņa perspektīvā kopš Eiropas pusgada ieviešanas 2011. gadā. Raugoties uz konkrētai valstij adresēto ieteikumu īstenošanas daudzgadu novērtējumu, kopš tie pirmo reizi tika pieņemti, 85 % no visiem Latvijai adresētajiem ieteikumiem ir reģistrēts vismaz "neliels progress" (2.1. diagramma). Ir panākts ievērojams progress un pilnīga īstenošana, saglabājot fiskālo disciplīnu, pieņemot iekšzemes fiskālo regulējumu un uzlabojot banku nozares makroprudenciālo uzraudzību.

Latvija ir fiskālajā ziņā piesardzīga un nesen ir nedaudz samazinājusi nodokļu īpatsvaru darbaspēka izmaksās([6]) attiecībā uz zema atalgojuma saņēmējiem. Latvija novērsa savu pārmērīgo valdības budžeta deficītu 2012. gadā, un kopš tā laika izpilda fiskālās prasības. Fiskālā sistēma ir izveidota un īstenota. Kopš 2012. gada Latvijai ir ieteikts novirzīt nodokļus no zemajām algām izaugsmi veicinošā veidā. 2017. gada nodokļu reforma daļēji ņēma vērā šo ieteikumu, jo tika samazināts nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās attiecībā uz zema atalgojuma saņēmējiem, tomēr šis rādītājs joprojām ir augstāks par ES vidējo rādītāju un pārējo Baltijas valstu rādītājiem. Turklāt nodokļu samazinājuma fiskālās izmaksas tikai daļēji kompensē akcīzes nodokļu palielinājums un stingrāka PVN administrēšana. Nodokļu saistību izpilde pakāpeniski uzlabojas, pateicoties nodokļu iestāžu preventīvajiem pasākumiem un centieniem izskaust izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. Tomēr daži politikas pasākumi, piemēram, mikrouzņēmumu nodokļu režīms, ir pakļauti ļaunprātīgas izmantošanas riskam.

([6]) Nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās ir starpība starp samaksāto nodokļu summu un kopējām darbaspēka izmaksām darba devējam.

2.1. diagramma. **Konkrētām valstīm adresēto ieteikumu 2012.—2017. gadam daudzgadu īstenošana līdz šim brīdim**

Piezīmes. Daudzgadu KVAI novērtējumā ir aplūkota īstenošana kopš KVAI pirmās pieņemšanas līdz 2018. gada ziņojumam par valsti.
Šajā novērtējumā nav iekļauts novērtējums par atbilstību Stabilitātes un izaugsmes paktam.
Avots: Eiropas Komisija

Sociālās politikas jomā laika gaitā ir panākts minimāls progress, taču pēdējā laikā veselības aprūpei ir pievērsta vajadzīgā uzmanība. Sociālās palīdzības sistēma gadu gaitā nav uzlabojusies. 2014. gadā tika iesniegta būtiska reforma, ar ko ievieš vispārēju minimālo ienākumu līmeni, un to bija plānots sākt 2017. gadā, tomēr līdz šim nav panākts progress, kas saistīts galvenokārt ar finansējuma trūkumu. Sociālo pabalstu adekvātums ir nedaudz uzlabojies, pateicoties dāsnākiem pensiju indeksācijas noteikumiem, bērnu pabalstu palielinājumam, jo īpaši attiecībā uz lielām ģimenēm, un garantētā ienākumu minimuma mērenam palielinājumam. Profesionālās izglītības modernizēšana atbilstoši darba tirgus vajadzībām ir bijusi lēna. 2016. gadā tika ieviesti pamatnosacījumi attiecībā uz mācīšanos darbavietā, bet to īstenošana joprojām ir zemā līmenī. Budžeta lēmumos prioritāte ir piešķirta veselības aprūpes nozarei, tomēr valsts finansēto pakalpojumu piedāvājums joprojām atpaliek no pieprasījuma. Stratēģiskie lēmumi par konsolidāciju un specializāciju lielākai resursu izmantošanas efektivitātei vēl ir jāīsteno praksē.

Ir pieņemts priekšlikums reformai par centrālās valsts pārvaldes efektivitātes palielināšanu. Pēdējo gadu laikā valsts pārvaldes reformas ir pavirzījušās uz priekšu tikai nedaudz, un ir iesniegti vairāki priekšlikumi, tomēr tikai daži no tiem ir pieņemti. 2016. gadā tika iesniegtas idejas valsts pārvaldes efektivitātes palielināšanai,

2.1. tabula. **Kopsavilkuma tabula par 2017. gada KVAI novērtējumu**

Latvija	**2016. gada KVAI īstenošanā panāktā progresa vispārīgs novērtējums Neliels progress**
1. KVAI. *Īstenot savu fiskālo politiku atbilstīgi Stabilitātes un izaugsmes pakta preventīvās daļas prasībām, kas nozīmē 2018. gadā sasniegt savu vidējā termiņa budžeta mērķi, ņemot vērā pielaides saistībā ar īpašiem notikumiem, strukturālo reformu īstenošanu un investīcijām, attiecībā uz kurām ir piešķirta pagaidu novirze. Samazināt nodokļus zema atalgojuma saņēmējiem, novirzot nodokļus uz citiem avotiem, kas ir mazāk kaitējoši izaugsmei, un uzlabojot nodokļu saistību izpildi.*	**Neliels progress (1)** • Neliels progress panākts, novirzot nodokļu slogu no zemu atalgotiem darba ņēmējiem. • Neliels progress nodokļu saistību izpildes uzlabošanā.
2. KVAI. *Uzlabot sociālās drošības tīkla adekvātumu un paaugstināt darbaspēka prasmes, padziļinot profesionālās izglītības mācību programmas reformu. Palielināt veselības aprūpes izmaksu efektivitāti un piekļuvi tai, tostarp samazinot tiešos maksājumus un ilgo gaidīšanas laiku.*	**Neliels progress** • Ierobežots progress sociālās drošības tīkla adekvātuma uzlabošanā. • Neliels progress profesionālās izglītības mācību programmas reformas padziļināšanā. • Neliels progress veselības aprūpes sistēmas uzlabošanā.
3. KVAI. *Palielināt publiskā sektora efektivitāti un pārskatatbildību, jo īpaši, vienkāršojot administratīvās procedūras un nostiprinot interešu konfliktu novēršanas sistēmu, tostarp maksātnespējas administratoriem.*	**Neliels progress** • Neliels progress efektivitātes uzlabošanā publiskajā sektorā. • Ierobežots progress valsts pārvaldes pārskatatbildības uzlabošanā.

(1) Šajā 1. KVAI vispārējā novērtējumā nav iekļauts novērtējums par atbilstību Stabilitātes un izaugsmes paktam.
Avots: Eiropas Komisija

un 2017. gadā valdība pieņēma pārskatīto priekšlikumu. Reforma balstās uz augsta līmeņa mērķiem samazināt centrālās valdības darbinieku skaitu, tādējādi ļaujot palielināt algas un piesaistīt talantus publiskajam sektoram. Tomēr šie plāni neietver pašvaldības. Parlaments nav pieņēmis tiesību akta priekšlikumu par vienotu tiesisko regulējumu visiem publiskā sektora darbiniekiem, neraugoties uz to, ka šis priekšlikums ir gatavs jau kopš 2014. gada. Interešu konflikta novēršanu kavē neskaidrs kompetenču sadalījums starp iestādēm, kuru uzdevums ir pārbaudīt līdzekļu un interešu deklarācijas, kas netiek veikts sistemātiski. Vilcināšanās tiesību akta par trauksmes cēlēju aizsardzību pieņemšanā kaitē valsts pārvaldes pārskatatbildībai un efektivitātei.

Kopumā Latvija ir panākusi nelielu progresu([7]) attiecībā uz konkrētai valstij adresētajiem 2017. gada ieteikumiem. Tika panākts neliels progress nodokļu īpatsvara darbaspēka izmaksās samazināšanā iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem un nodokļu saistību izpildes uzlabošanā, kā arī centrālās valdības reformas īstenošanā un valsts veselības aprūpes pakalpojumu nodrošinājuma pastiprināšanā. Tikai ierobežots progress tika panākts sociālās drošības tīkla adekvātuma uzlabošanā un profesionālās izglītības mācību programmas atjaunināšanā, lai gan vēl ir jāiegulda liels darbs, lai pilnībā izpildītu konkrētai valstij adresētos ieteikumus. Progress interešu konflikta novēršanā tiek vērtēts kā ierobežots.

Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem (ESI fondiem) ir neatsverama loma, risinot galvenās problēmas saistībā ar iekļaujošu izaugsmi un konverģenci Latvijā (2.1. izcēlums). ESI fondi galvenokārt tiek izmantoti pētniecības un izstrādes veicināšanai privātajā sektorā, stiprinot saiknes starp pētniecību un rūpniecību, atbalstot valsts reformas, kas paredzētas veselības aprūpes pieejamības un kvalitātes uzlabošanai. Turklāt ESI fondi palīdz uzlabot profesionālās izglītības un apmācības kvalitāti, kā arī stiprināt personu ar invaliditāti, vecāka gadagājuma cilvēku un citu neaizsargāto grupu nodarbināmību un sociālo iekļaušanu.

Dalībvalstis var lūgt Komisijai tehnisko atbalstu, lai sagatavotu, izstrādātu un īstenotu izaugsmi veicinošas strukturālās reformas. Strukturālo reformu atbalsta dienests (*SRSS*) sadarbībā ar attiecīgajiem Komisijas dienestiem piedāvā pielāgotu tehnisko atbalstu, kam nav nepieciešams līdzfinansējums un ko sniedz pēc dalībvalsts pieprasījuma. Šis atbalsts ir vērsts uz prioritātēm, kas noteiktas ES ekonomikas

([7]) Informācija par progresa līmeni un darbībām, kas veiktas, lai ņemtu vērā politikas padomus katrā attiecīgajā KVAI apakšsadaļā, ir izklāstīta pielikumā iekļautajā pārskata tabulā. Šajā vispārējā novērtējumā nav iekļauts novērtējums par atbilstību Stabilitātes un izaugsmes paktam.

pārvaldības procesa kontekstā (t. i., konkrētām valstīm adresēto ieteikumu īstenošana), tomēr *SRSS* atbalsta darbības joma ir plašāka, jo tas var aptvert arī reformas, kas saistītas ar citām Komisijas prioritātēm, vai reformas, kas veiktas pēc dalībvalstu iniciatīvas.

Latvija ir lūgusi *SRSS* tehnisko atbalstu, lai palīdzētu īstenot reformas dažādās jomās, piemēram, šādās: valsts pārvalde, izaugsme un uzņēmējdarbības vide, publisko finanšu pārvaldība, veselības aprūpe un finanšu sektors. Konkrēti, *SRSS* sniedz atbalstu, lai uzlabotu nodokļu administrāciju, palielinātu izmaksu lietderību un piekļuvi veselības aprūpei, attīstītu Latvijas kapitāla tirgus un piedāvātu apmācību nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanas jomā.

2.1. izcēlums. **Konkrēti rezultāti, kas panākti, izmantojot ES atbalstu strukturālām pārmaiņām Latvijā**

Latvija saņem nozīmīgu Eiropas strukturālo un investīciju fondu (ESI fondu) atbalstu un līdz 2020. gadam var saņemt līdz pat EUR 5,6 miljardus. Šī summa atbilst aptuveni 3 % no IKP gadā laikposmā no 2014. gada līdz 2018. gadam un 65 % no publiskajām investīcijām([1]). Līdz 2017. gada 31. decembrim vietējā līmenī veiktiem projektiem tika piešķirts aptuveni EUR 3,1 miljards (55 % no kopējās summas). Tas ir ļāvis sniegt atbalstu vēl aptuveni 84 000 mājsaimniecību ar platjoslas piekļuvi ar ātrumu vismaz 30 Mb/s un pārstrukturēt vai modernizēt 1145 lauku saimniecības; 57 000 cilvēku, no kuriem 16 000 ir ilgstošie bezdarbnieki, saņēma Eiropas Sociālā fonda atbalstu. Turklāt Latvija ir saņēmusi atbalstu no Jaunatnes nodarbinātības iniciatīvas cīņai pret jauniešu bezdarbu, un 23 000 jauniešu ir guvuši no tā labumu. EUR 126 miljoni no šā ES finansējuma tiks nodrošināti, izmantojot finanšu instrumentus.

ESI fondi palīdz risināt strukturālās politikas problēmas un īstenot konkrētai valstij adresētos ieteikumus. Kā piemēru var minēt pētniecības un izstrādes veicināšanu privātajā sektorā; saikņu stiprināšanu starp pētniecību un izstrādi, inovāciju un rūpniecību; veselības aprūpes jomā izveidotu valsts stratēģiskās politikas satvaru un veselības aprūpes infrastruktūras kartēšanas sagatavošanu, lai palielinātu veselības aprūpes jomas ieguldījumu efektivitāti; tiesu sistēmas efektivitātes uzlabošanu; profesionālās izglītības un apmācības kvalitātes uzlabošanu, konsolidējot skolu tīklu, atjauninot mācību programmu un paplašinot mācīšanās darbavietā komponentus; aktivizācijas un sociālās iekļaušanas pasākumu pastiprināšanu, lai uzlabotu personu ar invaliditāti, vecāka gadagājuma cilvēku un ilgstošu bezdarbnieku nodarbināmību, un sociālā darba kapacitātes stiprināšanu.

Jau tika īstenotas dažādas reformas, kas bija priekšnoteikums ESI fondu atbalstam. ([2]) Tika izstrādāta pārdomātas specializācijas stratēģija pētniecības un inovācijas jomā, lai centienus koncentrētu uz ražojumu ar lielu tirgus potenciālu specializāciju. Tas ir arī palīdzējis uzlabot sadarbību starp uzņēmumiem un sabiedriskām pētniecības iestādēm. Pētniecības iestāžu konsolidācija, finansēšanu sasaistot ar rezultātiem un augstākajā izglītībā vairāk koncentrējoties uz ekonomikas vajadzībām, tika veikta arī saskaņā ar prioritātēm, kuras noteiktas pārdomātas specializācijas stratēģijā; tika uzlabota veselības aprūpes pieejamība un kvalitāte un attīstīta veselības aprūpes infrastruktūra, galveno uzmanību pievēršot prioritārajām veselības aprūpes jomām; izglītības jomā tika izstrādāta uz pierādījumiem balstīta stratēģija priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas novēršanai. Šīs reformas ir sagatavojušas pamatu publisko ieguldījumu projektu, tostarp projektu, ko finansē no valsts līdzekļiem un citiem ES instrumentiem, labākai īstenošanai kopumā.

Latvija virzās uz priekšu Eiropas Stratēģisko investīciju fonda (ESIF) apgūšanā. 2017. gada decembrī ESIF ietvaros apstiprināto darbību kopējais finansējums bija EUR 182 miljoni, turklāt paredzēts, ka tas piesaistīs privātās un publiskās investīcijas kopumā EUR 615 miljonu apmērā. Konkrētāk, līdz šim infrastruktūras un inovācijas sadaļā ir apstiprināti 6 projekti, kuros ir iesaistīta Latvija (tostarp 3 vairāku valstu projekti), EUR 164 miljonu apmērā, ko finansēs EIB saskaņā ar ESIF. Paredzēts, ka tas piesaistīs investīcijas aptuveni EUR 370 miljonu apmērā. Līdz šim MVU sadaļā ir apstiprināti 6 nolīgumi ar finanšu starpniekiem. ESIF nodrošinātais Eiropas Investīciju fonda finansējums sasniedz EUR 19 miljonus, kas, paredzams, piesaistīs aptuveni EUR 245 miljonus kopējo investīciju. Šo atbalstu saņems vairāk nekā 4200 mazie uzņēmumi vai jaunuzņēmumi. Ņemot vērā apstiprinātās darbības un apjomus, pārvadājumi ierindojas pirmajā vietā, kam seko MVU.

Finansējums saskaņā ar programmu "Apvārsnis 2020", Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumentu un citiem tieši pārvaldītiem ES fondiem papildina ESI fondus. Līdz 2017. gada beigām Latvija ir parakstījusi nolīgumus EUR 267 miljonu apmērā par projektiem Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta ietvaros.

([1]) Publiskie ieguldījumi ir definēti kā bruto pamatkapitāla veidošana + investīciju dotācijas + valsts izdevumi lauksaimniecībai un zivsaimniecībai.

([2]) Pirms programmu pieņemšanas dalībvalstīm ir jāizpilda vairāki tā dēvētie *ex-ante* nosacījumi, kuru mērķis ir uzlabot nosacījumus lielākajā daļā publisko investīciju jomu.

3. REFORMU PRIORITĀTES

3.1. PUBLISKĀS FINANSES UN NODOKĻI

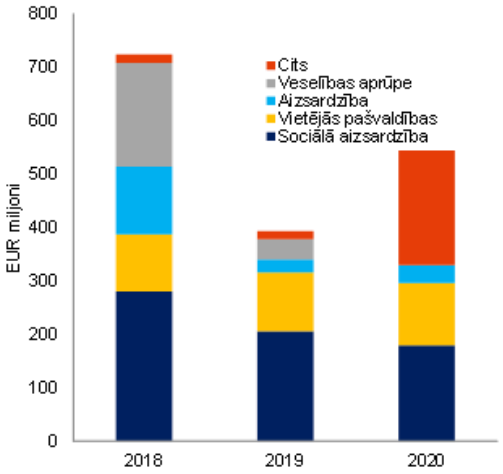
3.1.1. BUDŽETA PLĀNI

Latvijas fiskālais stāvoklis joprojām ir labvēlīgs. Valdības budžeta deficīts 2017. gadā tiek lēsts 0,9 % no IKP. Saskaņā ar Latvijas stabilitātes programmu valdības budžeta deficīta mērķis 2018. gadam ir koriģēts uz 1,0 % no IKP, salīdzinot ar 1,6 % no IKP. Lielā mērā tas ir panākts, grozot galvenās nodokļu reformas plānus laikposmā starp 2017. gada aprīļa paziņojumu stabilitātes programmā un 2017. gada jūlija pieņemšanu, jo īpaši uzņēmumu ienākuma nodokļa izmaiņu izmaksas sadalot pa nākamajiem gadiem.

Vidējā termiņa budžeta plānus galvenokārt nosaka nodokļu reforma. Darbaspēka un uzņēmumu ienākuma nodokļa samazināšanas pasākumus tikai daļēji kompensē ieņēmumu palielināšanas pasākumi, tādējādi vidējā termiņā ierobežojot fiskālo telpu. Nodokļu ieņēmumu īpatsvars joprojām krietni atpaliek no valsts vidējā termiņa mērķa, proti, viena trešdaļa no IKP, tādējādi ierobežojot iespējas finansēt strukturālās reformas un budžeta pārdalošo funkciju, jo īpaši attiecībā uz visneaizsargātākajām iedzīvotāju grupām. 2018. gada budžetā ir palielināti izdevumi aizsardzībai, veselības aprūpei un ģimenes atbalstam, bet 2019.–2020. gadā netiks turpināti diskrecionārie fiskālo stimulu pasākumi (3.1.1. diagramma).

Nodokļu reformas rezultātā 2019.–2020. gadā tiks atstāts maz iespēju veikt diskrecionāros izdevumus. Latvijā ir vairāki izdevumu automātiskās indeksācijas noteikumi. Kopumā tiek pieņemts, ka izdevumi saglabājas nemainīgi nominālā izteiksmē, kas kalpo par pamatu valsts budžeta plāniem. Politikas jomās, kurās ir stabili finansēšanas noteikumi vai kuras saņem ES finansējumu, valda noteiktība par to budžeta plāniem, savukārt politikas jomās, kuru pamatā ir diskrecionāri budžeta lēmumi, ir grūtības nodrošināt finansējumu. Budžeta plāni 2019.–2020. gadam, liecina, ka uz iemaksām balstītie sociālie izdevumi un finanšu dotācijas vietējām iestādēm un aizsardzībai veido stabilu un lielu daļu no kopējā izdevumu palielinājuma (3.1.1. diagramma). Citu izdevumu pieaugums 2020. gadā ir saistīts ar ES finansēto projektu īstenošanas palielināšanos. Tomēr 2018. un 2019. gadā novērotais veselības aprūpes finansējuma diskrecionārais palielinājums 2020. gadā neturpināsies (3.3.3. iedaļa). Tā kā nav iespējas veikt diskrecionāros izdevumus, ir atliktas arī citas izmaksu ziņā dārgas politikas iniciatīvas, piemēram, minimālo ienākumu līmeņa reforma (3.3.2. iedaļa).

3.1.1. diagramma. **Valsts izdevumu pieauguma plāni**

Avots: Vidēja termiņa budžeta plāni 2018.–2020. gadam

3.1.2. FISKĀLĀS SISTĒMAS UN IZDEVUMU PĀRSKATĪŠANA

Nosakot fiskālo politiku, fiskālā sistēma kopumā tiek ievērota, tomēr fiskālie noteikumi ne vienmēr tiek precīzi ievēroti. Budžeta mērķi ir noteikti, pamatojoties uz fiskālajiem noteikumiem, kas paredzēti Fiskālās disciplīnas likumā, un tos uzrauga neatkarīga Fiskālās disciplīnas padome, kas arī apstiprina makroekonomikas prognozes, ko izmanto budžeta plānošanai. To, kā iestādes ievēro valsts fiskālos noteikumus, zināmā mēra vājina plānotā "fiskālās drošības rezerves" apturēšana 2019. gadā. Turklāt Fiskālās disciplīnas padome([8]) 2017. gadā ir izdevusi septiņus neatbilstības ziņojumus par konkrētiem jautājumiem, norādot uz gadījumiem, kad budžeta iestāžu pieņemtie lēmumi (piemēram, par budžeta līdzekļu pārdali),

([8]) http://fiscalcouncil.lv/home

šķiet, ir bijuši pretrunā Fiskālās disciplīnas likumam.

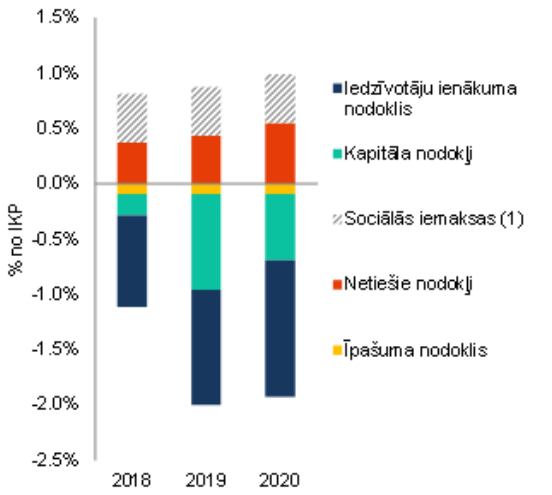
2017. gadā tika veikts pārskats pa izdevumiem centrālajā valdībā, un tika veikta ierobežotu līdzekļu pārdale. 2017. gada pārskatā par izdevumiem tika konstatēti izdevumi 0,3 % apmēra no IKP, kas pieejami pārdalei 2018. gadā. Šajā pārskatā tika izskatīta 2016. gadā sniegto ieteikumu īstenošana, kā arī uzlabojumi budžeta sagatavošanā un ziņošanas procesos. Pārskats ietvēra arī izmēģinājuma projektus "nulles budžeta" plānošanai([9]) attiecībā uz kompensējamajām zālēm un publiskajām bibliotēkām. Abi projekti bija jāpabeidz 2017. gadā. Attiecībā uz kompensējamo zāļu projektu nav plānoti turpmāki pasākumi datu ierobežojumu dēļ. Publisko bibliotēku projektā tika atzītas procesu un izmaksu atkārtotas izvērtēšanas sniegtās priekšrocības, kā arī nepieciešamība sadarboties starp iestādēm un izmantot vienotu metodoloģiju. Projekts būtu jāpabeidz 2018. gadā.

3.1.3. NODOKĻU SISTĒMA

Nodokļu ieņēmumu īpatsvars IKP joprojām krietni atpaliek no ES vidējā rādītāja. Nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP 2016. gadā bija 31,2 %([10]), kas ir zem ES vidējā rādītāja 38,9 %. Nodokļu sistēmas pamatā ir patēriņa un darbaspēka nodokļi kopējos ieņēmumos, savukārt kapitāls tiek aplikts ar nodokļiem ierobežotā apmērā. Darbaspēka nodokļu slogs ir salīdzinoši augsts, jo īpaši attiecībā uz iedzīvotajiem ar zemiem ienākumiem bez apgādājamajiem vai otriem pelnītājiem. Nodokļu ieņēmumu īpatsvaru IKP ierobežo nodokļu saistību neizpilde, ņemot vērā apjomīgo ēnu ekonomiku. Tas ierobežo finansējumu valdības dienestiem, jo īpaši sociālajiem dienestiem.

Nodokļu sistēma tiek pārskatīta, izmantojot 2017. gada vasarā pieņemto reformu. Nodokļu reformas mērķis ir veicināt Latvijas tautsaimniecības konkurētspēju, samazināt ienākumu nevienlīdzību un palielināt nodokļu ieņēmumus par vienu trešdaļu no IKP vidējā termiņā. Galvenie pasākumi ir vērsti uz to, lai samazinātu iedzīvotāju un uzņēmumu ienākuma nodokļus. Pasākumu fiskālās izmaksas daļēji ir kompensētas ar augstākiem akcīzes nodokļiem un uzlabojumiem PVN iekasēšanā (3.1.2. diagramma). Lielākā daļa pasākumu ir spēkā no 2018. gada, un daži pārejas noteikumi ir spēkā līdz 2020. gadam.

3.1.2. diagramma. **Nodokļu pasākumu kumulatīvā fiskālā ietekme**

(1) Galvenokārt atspoguļo sociālo iemaksu palielinājumu par 1 procentpunktu ar mērķi finansēt veselības aprūpes izdevumus.
Avots: Eiropas Komisija

Paredzams, ka nodokļu reformas mērķi tiks sasniegti tikai daļēji. Iestādes uzskata, ka mazāki darbaspēka un kapitāla nodokļi palielinātu ieguldījumus un izaugsmi un galu galā nodrošinātu labākus sabiedriskos pakalpojumus un darba iespējas. Tomēr Komisijas veiktās makroekonomikas modelēšanas rezultāti norāda uz ļoti ierobežotu reformas pozitīvo ietekmi uz ieguldījumiem un IKP (Eiropas Komisija, 2017. gads). Tikai daži pasākumi ir mērķtiecīgi vērsti uz nevienlīdzības mazināšanu, piemēram, neapliekamā minimuma palielināšana, un tie veido nelielu daļu no vispārējām reformas izmaksām (3.1.1. izcēlums). Paredzams, ka mērķis panākt, ka nodokļu ieņēmumi veido vienu trešdaļu no IKP, netiks sasniegts.

([9]) Tas nozīmē, ka budžeta līdzekļi būtu jāpiešķir, pamatojoties uz vajadzībām un efektivitātes apsvērumiem, nevis iepriekšējo praksi.

([10]) Statistikas izmaiņas ir palielinājušas nodokļu attiecību pret IKP par aptuveni 1 procentpunktu salīdzinājumā ar iepriekšējiem datiem. Obligātā iepirkuma sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas saistību maksa 0,7 % apmērā no IKP tagad tiek reģistrēta kā valsts ieņēmumi.

Pasaules Bankas pārskats par Latvijas nodokļu sistēmu un tās ieteikumi lielā mērā tika ignorēti. Pēc Latvijas lūguma Pasaules Banka sniedza pārskatu par Latvijas nodokļu sistēmu (Pasaules Banka, 2016. gads). Tomēr tās ieteikumi nav iekļauti pašreizējā nodokļu reformā vai ir iekļauti tikai ierobežotā mērā. Turklāt nodokļu reformas pieņemšana pirms debatēm par publisko izdevumu vajadzībām liecina, ka trūkst visaptverošas budžeta stratēģijas, tostarp integrēta novērtējuma par valsts ieņēmumu un izdevumu prioritātēm.

Zemā nodokļu progresivitāte palielina ienākumu nevienlīdzību. Nodokļu īpatsvara darbaspēka izmaksās nelielā atšķirība attiecībā uz zemākajiem un augstākajiem ienākumiem 2016. gadā norāda uz zemu progresivitāti salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju (3.1.3. diagramma).

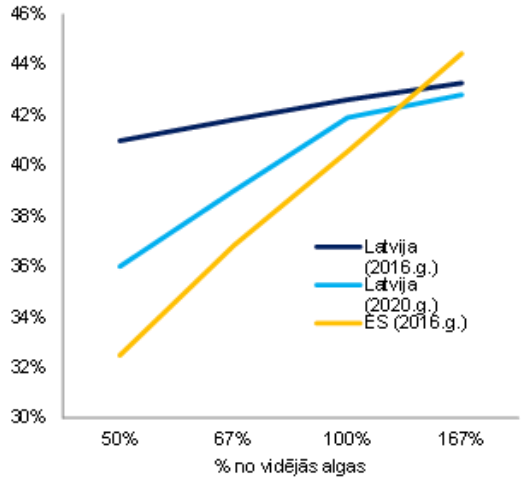
Pieņemtie darbaspēka nodokļu pasākumi samazinās darbaspēka nodokļus un palielinās to progresivitāti. Tiek lēsts, ka visas ienākumu grupas iegūs no šīs reformas, un vislielākais ieguvums būs ienākumu sadales otrajā līdz piektajā decilē. Nodokļu sistēmas lielāka progresivitāte ir panākta, palielinot neapliekamo minimumu un pabalstus pensionāriem un apgādībā esošajām personām. Tomēr pasākums ar vislielāko ietekmi uz budžetu – iedzīvotāju ienākuma nodokļa standarta likmes samazinājums – ir regresīvs pasākums, kas vairāk atbalsta iedzīvotājus ar augstākiem ienākumiem (3.1.1. izcēlums). Kopumā tiek lēsts, ka darbaspēka nodokļu pasākumi samazinās nabadzības riska rādītāju par 1,8 procentpunktiem un Džini koeficientu par 0,5 procentpunktiem.

Neizmantotie nodokļu atvieglojumi un grupu ar zemiem ienākumiem zemā darba intensitāte ierobežo pasākumu ietekmi uz nabadzības un nevienlīdzības mazināšanu. Mājsaimniecības ar viszemākajiem ienākumiem ietver daudzus bezdarbniekus, ekonomiski neaktīvas personas un pensionārus ar mazu pensiju. Tās vairāk paļaujas uz sociālajiem pabalstiem, jo īpaši pensijām, un dod mazāk nodokļu ieņēmumu. Apgādājamām personām un pensionāriem sniegto pabalstu palielinājums, kas ir paredzēts, lai atbalstītu ģimenes ar bērniem un vecāka gadagājuma cilvēkus, nav pietiekami vērsts uz nabadzīgākajām iedzīvotāju grupām, jo to ienākuma nodokļu summa tika pilnībā vai lielā mērā samazināta ar nodokļu atvieglojumiem pirms nodokļu reformas. Šīm grupām labāk piemēroti ir sociālie pārvedumi. Tā rezultātā šie pasākumi lielākas priekšrocības sniedz vidēju ienākumu grupām un ierobežotā mērā ietekmē nevienlīdzību, turklāt nodokļu samazinājumi mazākā mērā ietekmē ienākumu pirmo decili (3.1.1. izcēlums).

Ir samazināts lielais nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās attiecībā uz cilvēkiem ar zemiem ienākumiem, tomēr tas joprojām ir augsts. 2016. gadā nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās attiecībā uz atsevišķiem darba ņēmējiem, kuri pelna 67 % no vidējās algas, bija 41,8 % (salīdzinājumā ar 43,2 % 2010. gadā), kas joprojām ir viens no augstākajiem rādītājiem ES (vidējais rādītājs 36,8 %). Tā kā nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās ietekmē darbaspēka pieprasījumu un piedāvājumu šajā ienākumu grupā, tā samazināšana var palīdzēt paaugstināt nodarbinātības līmeni. Tiek lēsts, ka nodokļu reforma samazinās nodokļu īpatsvaru darbaspēka izmaksās attiecībā uz vienu personu, kas pelna 50 % no vidējās algas, līdz 36,0 %, taču šis rādītājs joprojām pārsniegs ES vidējo rādītāju, kas ir 32,5 % (3.1.3. diagramma). Pēc ienākumiem diferencētā neapliekamā minimuma palielināšana ir visefektīvākais veids starp visiem pieņemtajiem pasākumiem, kā samazināt nodokļu īpatsvaru darbaspēka izmaksās attiecībā uz vienīgajiem pelnītājiem. Tomēr sociālo iemaksu pieaugums tieši palielina nodokļu īpatsvaru darbaspēka izmaksās attiecībā uz visām ienākumu grupām([11]).

([11]) Sociālās iemaksas veido 28 % no darbaspēka izmaksām attiecībā uz jebkuru darba ņēmēju, uz kuru attiecas vispārējais nodokļu režīms.

3.1.3. diagramma. **Nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās, vienīgie pelnītāji**

Piezīme. Šajā diagrammā tiek pieņemts, ka līdz 2020. gadam vidējais algu pieaugums gadā būs 5,5 %. Straujāks algu pieauguma temps nozīmētu, ka 2020. gadā būtu augstāks nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās attiecībā uz cilvēkiem ar zemiem ienākumiem.
Avots: Eiropas Komisija

3.1.2. izcēlums Nodokļu reformas sadalošā ietekme

Pieņemtā nodokļu reforma ietver ievērojamas izmaiņas darbaspēka nodokļos, kas samazina kopējo nodokļu slogu darbaspēkam un palielina progresivitāti. Šajā izcēlumā ir izvērtēta izraudzīto pasākumu ietekme uz dažādām ienākumu grupām, izmantojot *EUROMOD* simulācijas([1]).

1. IEDZĪVOTĀJU IENĀKUMA NODOKĻA SAMAZINĀJUMS

Sākot no 2018. gada, iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) likmes tiks diferencētas atbilstoši trim ienākumu kategorijām. Attiecībā uz ienākumiem, kas nepārsniedz 170 % no vidējās algas, standarta IIN likme tiks samazināta no 23 % līdz 20 %. Otra nodokļa likme 23 % apmērā tiks piemērota ienākumiem, kuru apjoms ir gandrīz piecas reizes lielāks par vidējo algu. Attiecībā uz ienākumiem, kas pārsniedz šo robežvērtību, likme būs 31,4 %. Starpība starp otro un trešo kategoriju atbilst darba ņēmēja daļai no pašreizējā solidaritātes papildnodokļa, kas nozīmē, ka faktiskā nodokļu robežlikme, sākot no otrās kategorijas, saglabājas stabila attiecībā uz visām ienākumu grupām. Visi nodokļu maksātāji gūs labumu no pamatlikmes samazinājuma, un tikai daļa no turīgāko 10 % iedzīvotāju ienākumiem nemainīsies (a diagramma). IIN likmju izmaiņu izmaksas būs 0,8 % no IKP. Ņemot vērā to, ka 60 % pabalstu nonāk 30 % iedzīvotāju ar vislielākajiem ienākumiem, šis pasākums palielina ienākumu nevienlīdzību. Tiek prognozēts, ka minētais pasākums ļaus samazināt nabadzības līmeni par 0,4 procentpunktiem.

2. PĒC IENĀKUMIEM DIFERENCĒTAIS NEAPLIEKAMAIS MINIMUMS

Nodokļu reforma līdz 2020. gadam ļaus palielināt pēc ienākumiem diferencēto maksimālo neapliekamo minimumu līdz EUR 3000 gadā. Pašlaik neapliekamais minimums svārstās no EUR 1380 iedzīvotājiem ar viszemākajiem ienākumiem līdz EUR 720 iedzīvotājiem ar ir visaugstākajiem ienākumiem. Reforma, ar ko tiek atbalstīti iedzīvotāji ar zemākiem ienākumiem un veicināta īstenošana, balstās uz iepriekšējiem plāniem (b diagramma). Maksimālā neapliekamā minimuma palielinājums ļauj turpmāk palielināt progresivitātes līmeni iedzīvotāju ienākuma nodokļa sistēmā. Tā kā tas veido lielāku daļu no neto ienākumiem cilvēkiem ar zemiem ienākumiem, tam ir arī spēcīgāka ietekme uz nodokļu īpatsvaru darbaspēka izmaksās attiecībā uz iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem nekā uz iedzīvotajiem ar augstiem ienākumiem.

Šim pasākumam ir nelielas fiskālās izmaksas (0,1 % no IKP), un tas lielā mērā dod labumu ienākumu sadalījuma apakšējā daļā esošajiem. Tas pozitīvi ietekmē mājsaimniecību gada vidējo ekvivalento izmantojamo ienākumu (+ 0,3 %). Turpretī paredzams, ka izmantojamais ienākums attiecībā uz augšējām decilēm tiks ietekmēts negatīvi (b diagramma), jo pašreizējais minimālais pabalsts tiks atcelts. Šis pasākums samazina ienākumu nevienlīdzību (ko mēra ar Džini koeficientu) un relatīvās nabadzības rādītāju attiecīgi par 0,5 procentpunktiem un 0,8 procentpunktiem.

3. PABALSTI PENSIONĀRIEM UN APGĀDĪBĀ ESOŠĀM PERSONĀM

Ar nodokļu reformu tiek palielināts arī pabalsts pensionāriem (no EUR 2820 līdz EUR 3600 gadā) un darbnespējīgām apgādībā esošām personām (no EUR 2100 līdz EUR 3000 gadā). Mērķis ir risināt bērnu nabadzību un vecāka gadagājuma cilvēku nabadzību.

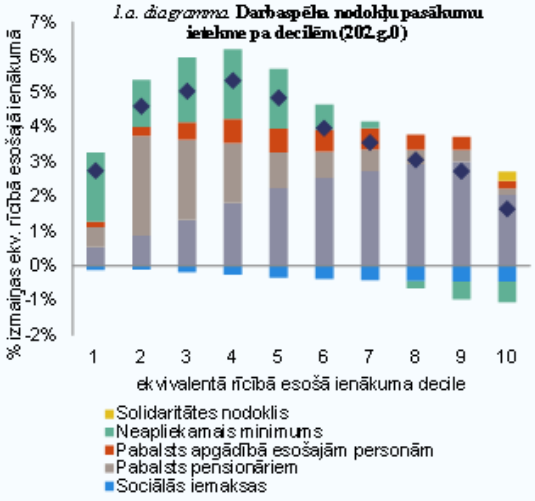
Apgādībā esošo personu pabalsta palielinājums salīdzinoši lielāku labumu dod vidēju ienākumu grupām. Mājsaimniecības ienākumu sadales pirmajā decilē šī reforma ietekmē tikai nedaudz. Tas ir saistīts ar faktu, ka pirms reformas uz lielu daļu no šo mājsaimniecību ar nodokli apliekamajiem ienākumiem jau attiecās pabalsti un tikai 11 % no visām pirmās deciles mājsaimniecībām, kurās ir apgādājami bērni, gūs labumu no reformas (Pluta un Zasova, 2017. gads). Šā pasākuma tvērums palielinās virzienā uz vidēju ienākumu grupām, kas gūst lielāko labumu salīdzinājumā ar to izmantojamajiem ienākumiem. Līdz ar to pasākumam ir tikai ierobežota pozitīva ietekme uz ienākumu nevienlīdzības samazināšanu, un tas samazina Džini koeficientu par 0,1 procentpunktu.

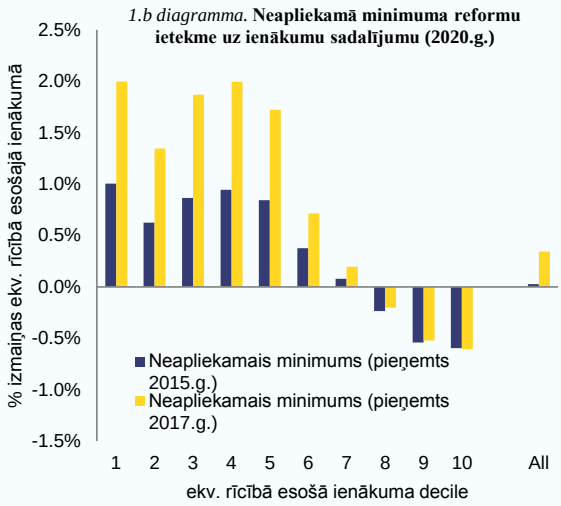
Pensionāru pabalstu reformai ir ievērojama ietekme uz ienākumiem otrajā līdz ceturtajā decilē (a diagramma), jo tās ir deciles ar lielu daļu pensiju ienākumu. Pasākuma ietekme uz ienākumiem pirmajā decilē ir ierobežota, jo jau viena trešdaļa no pensijām 2016. gadā bija zemāka par pabalstu, un šī daļa

palielināsies. Tomēr reformai ir pozitīva pārdales ietekme, un tai vajadzētu ievērojami samazināt nabadzības riska rādītāju vientuļiem vecāka gadagājuma cilvēkiem, lai gan līdz tādam līmenim, kas joprojām vairāk nekā trīs reizes pārsniedz visu iedzīvotāju kopējo rādītāju.

4. AR VESELĪBAS APRŪPI SAISTĪTĀS SOCIĀLĀS IEMAKSAS

Sociālo iemaksu un solidaritātes papildnodokļa likmes tiek paaugstinātas par 1 procentpunktu (vienlīdzīgi sadalot starp darba devēju un darba ņēmēju iemaksām), un attiecīgie papildu ieņēmumi ir paredzēti veselības aprūpes finansēšanai. Papildu sociālo iemaksu likmei veselības aprūpes finansēšanai vajadzētu nodrošināt fiskālos ieņēmumus 0,3 % apmērā no IKP. Tas tiešā veidā palielina nodokļu īpatsvaru darbaspēka izmaksās attiecībā uz visiem darba ņēmējiem, tomēr nedaudz vairāk tiks ietekmēti lielāku ienākumu saņēmēji nekā mazāku ienākumu saņēmēji (a diagramma), ņemot vērā darba ņēmēju mazāku īpatsvaru ienākumu sadalījuma apakšējā daļā. Ietekme uz nabadzību un nevienlīdzību ir nenozīmīga.

1. tabula.

	Nodokļu reforma							Iepriekšējie plāni
	Pasākumu kopējā ietekme	Solidaritātes nodoklis	+1 pp sociālo iemaksu	Neapliekamais minimums, kas pieņemts 2017.g.	Pabalsts pensionāriem	Pabalsts apgādībā esošajām personām	Progresīvā IIN shēma	Neapliekamais minimums, kas pieņemts 2015.g.
Ienākumu nevienlīdzība (Gini)	**-0.5**	0.0	0.0	-0.5	-0.2	-0.1	0.2	-0.3
Nabadzība (nabadzības riska rādītājs)	**-1.8**	0.0	0.1	-0.8	-0.8	-0.2	-0.4	-0.3
Valdības budžets	**-1.1%**	-0.1%	0.3%	-0.1%	-0.3%	-0.2%	-0.8%	0.0%
Mājsaimniecību ekv. rīcībā esošie ienākumi	**3.2%**	0.1%	-0.4%	0.3%	0.8%	0.4%	2.2%	0.0%

([1]) Eiropas Komisijas Kopīgā pētniecības centra veiktās simulācijas, lai analizētu reformu fiskālo un sadalošo ietekmi, izmantojot *EUROMOD* – nodokļu atvieglojumu mikrosimulācijas modeli ES. *EUROMOD* modelē individuālās un mājsaimniecību tiesības uz pabalstiem un nodokļu saistības (ieskaitot sociālā nodrošinājuma iemaksas) atbilstoši katrā dalībvalstī spēkā esošajiem nodokļu atvieglojumu noteikumiem. Simulācijas balstās uz reprezentatīvo apsekojumu datiem, ko sniedz Eiropas statistika attiecībā uz ienākumiem un dzīves apstākļiem (*EU-SILC*), un ietver tiešo nodokļu un sociālo iemaksu, kā arī no iemaksām neatkarīgu pabalstu galvenos elementus.

Kapitāla nodokļi ir pielāgoti 20 % līmenī, un uzņēmumu ienākumu aplikšana ar nodokli ir atlikta līdz peļņas sadalei. Sākot no 2018. gada, ir samazināta 23,5 % nominālā nodokļa likme uzņēmumu peļņai un dividendēm, savukārt likmes attiecībā uz procentiem un kapitāla pieaugumu ir paaugstinātas no 10 % un 15 % līdz 20 %. Tajā pašā laikā nav jāmaksā nodoklis par nesadalīto peļņu. Paredzams, ka pirmajos gados pēc to ieviešanas tam būs lielas fiskālās izmaksas (0,6 % no IKP 2020. gadā; nodokļu palielināšanas pasākumi veidos mazāk nekā 0,1 % no IKP (3.1.2. diagramma)). Paredzams, ka ieņēmumi sāks palielināties no 2020. gada, tomēr pastāv risks, ka liela daļa no peļņas tiks paturēta, ņemot vērā atlikto nodokļu sniegtās priekšrocības, tādējādi

ietekmējot nodokļu ieņēmumus ilgākā laikposmā([12]). Reformas sadalošā ietekme un ietekme uz makroekonomiku būs atkarīga no uzņēmumu pieņemtajiem darījumdarbības lēmumiem, tomēr paredzams, ka tā stimulēs investīcijas. Ņemot to vērā, faktiskās nodokļu likmes samazināšana uzņēmumiem vislielākās priekšrocības dos bagātākajiem, jo turīgāko 20 % mājsaimniecību pieder apmēram 80 % no finanšu līdzekļiem (1.6. diagramma).

Likmju palielinājuma un stingrākas pārvaldības rezultātā palielināsies netiešo nodokļu ieņēmumi. Ir plānots palielināt akcīzes nodokli par degvielu, alkoholu, tabaku un azartspēlēm, un paredzams, ka stingrākas prasības PVN sistēmas ietvaros uzlabos nodokļu saistību izpildi. Tas ietver uzņēmumu PVN reģistrācijas robežvērtības samazinājumu no EUR 50 000 līdz EUR 40 000 un prasību detalizētāk ziņot pat PVN darījumiem.

Periodiska nodokļu uzlikšana īpašumam joprojām ir zemā līmenī. Regulārie īpašuma nodokļi Latvijā veido 0,9 % no IKP salīdzinājumā ar vidēji 1,6 % no IKP ES. Lielāki īpašuma nodokļi ir viens no ierosinātajiem ieņēmumu avotiem, ar ko samazināt augsto nodokļu īpatsvaru darbaspēka izmaksās attiecībā uz zemu atalgotajiem iedzīvotājiem Latvijā, ņemot vērā tā ierobežoto ietekmi uz ekonomikas izaugsmi (Eiropas Komisija, 2015. gads). Turklāt liela daļa īpašumu koncentrējas augstāku ienākumu grupās, tādējādi tiktu pakāpeniski sadalīts nodokļu slogs (apsekojums par mājsaimniecību īpašumu un patēriņu, 2017. gads).

Īpašuma aplikšana ar nodokli pakāpeniski tiek atdalīta no tirgus vērtības. Īpašuma vērtībām, ko izmanto īpašuma nodokļa noteikšanai, pēc būtības vajadzētu sekot tirgus vērtībām ar divu gadu nobīdi. Kadastrālās vērtības atkārtotas novērtēšanas secīgas atlikšanas rezultātā nekustamā īpašuma cenas ir iesaldētas 2012./2013. gada līmenī. Nesenākais atjauninājums, kas bija plānots 2018. gadā, ir atlikts uz 2 gadiem. Tas raida nevēlamus signālus nekustamā īpašuma tirgum, sekmējot spekulatīvu rīcību un cenu pieaugumu. Turklāt tas veido negūtos ieņēmumu 0,1 % apmērā no IKP (3.1.2. diagramma), ņemot vērā zemākus novērtējums nodokļu noteikšanas nolūkiem. Turklāt saglabājas līdzīgu īpašumu vērtības neatbilstības, jo reģistrācijas brīdī netiek ziņota īpašuma vērtība un tiek nepareizi noteikts nekustamā īpašuma lietojuma veids (dažādiem īpašuma veidiem tiek piemērotas atšķirīgas nodokļa likmes). Šos jautājumi kalpo par aizbildinājumu tam, lai atliktu kadastrālo vērtību atjauninašanu līdz jaunas metodoloģijas izstrādei, kas plānota līdz 2020. gadam.

Nekustamā īpašuma nodokļa vienveidīgu piemērošanu kavē prakse vietējo pašvaldību līmenī. Dažas pašvaldības sniedz nekustamā īpašuma nodokļa atlaides, kas tiek pilnībā kompensētas ar ienākuma nodokļa ieņēmumiem, tādējādi radot nodokļu konkurenci vietējā līmenī. Tas ir izdevīgi pašvaldībām, jo izlīdzināšanas fonds koriģē tikai atšķirības nekustamā īpašuma nodokļos, bet ieņēmumu nodokļa loma netiek ņemta vērā([13]). Tajā pašā laikā šāda prakse mazina pašvaldību kopējos ieņēmumus. Kaut arī pastāv sociālu motīvu piešķirtas nodokļu atlaides, tās ir saistītas ar īpašuma vērtību un sniedz lielāku labumu vērtīgu īpašumu īpašniekiem. Pašvaldības neizmanto iespēju izmantot nodokļa atlikšanu neaizsargātām iedzīvotāju grupām. Šis risinājums ir labāk piemērots tādu mājsaimniecību vajadzībām, kurām ir lieli aktīvi, bet mazi ienākumi, un nodrošina vienādu attieksmi pret īpašumiem.

Lai gan ēnu ekonomika sarūk, tiek lēsts, ka tā ir lielāka nekā pārējās Baltijas valstīs. Ēnu ekonomika Latvijā 2016. gadā tika lēsta 20 % apmērā no IKP, kas ir par 1 procentpunktu mazāk nekā 2015. gadā, bet joprojām par aptuveni 5 procentpunktiem pārsniedz Igaunijas un Lietuvas rādītājus. Aplokšņu algas līmenis ir līdzīgs visās trijās Baltijas valstīs, bet nedeklarētie uzņēmumu ienākumi (42 % no ēnu ekonomikas) izskaidro

([12]) Piemēram, Igaunijā, kur 2000. gadā tika ieviests uzņēmumu ienākuma nodoklis, kas jāmaksā tikai par sadalīto peļņu, uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi pirmajos 3 gados pēc reformas samazinājās par aptuveni pusi, bet pēc tam ieņēmumu attiecība pret IKP koeficientu pieauga līdz līmenim, kas līdzinās līmenim pirms reformas (*Staehr*, 2014. gads). Turklāt pēc reformas Igaunijas uzņēmumi uzkrāja vairāk likvīdo aktīvu un bija mazāk atkarīgi no parādu finansēšanas, savukārt mazie uzņēmumi ieguldīja vairāk. Makroekonomikas līmenī netika novērota tūlītēja ietekme uz darba ražīgumu un IKP pieaugumu.

([13]) Izlīdzināšanas fonds koriģē dažas atšķirības ienākumu līmenī starp pašvaldībām, pārvietojot līdzekļus no pārtikušiem reģioniem uz nabadzīgākiem reģioniem.

atšķirības no pārējo valstu rādītājiem. Tiek lēsts, ka ēnu ekonomika visvairāk skar būvniecības nozari (40 %) un mazumtirdzniecības nozari (25 %) un aplokšņu algu īpatsvars kopējā algu apjomā 2016. gadā bija 18 % (Sauka &Putniņš, 2017. gads). Lielais ēnu ekonomikas īpatsvars rada problēmas attiecībā uz nodokļu iekasēšanu un uzņēmējdarbības vidi. Tomēr nodokļu saistību izpildes uzlabošanai ir vajadzīgs laiks, jo tā ietver kultūras izmaiņas un pielāgotas politikas izstrādi.

Tiek veikti dažādi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu saistību izpildi. Nodokļu administrācijas mērķis ir uzlabot nodokļu saistību izpildes kultūru, izmantojot vairāk uz sadarbību vērstu pieeju nozaru līmenī un ar atsevišķiem nodokļu maksātājiem. Turklāt paredzams, ka, sākot no 2018. gada publiskojot to darba devēju sarakstu, kuri maksā algas, kas ir zemākas par minimālo algu, un kuri kavējas ar nodokļu deklarāciju iesniegšanu, tiks radīts sabiedrības spiediens panākt nodokļu saistību izpildi. Tajā pašā laikā arvien detalizētāka elektroniskā nodokļu uzskaite ļaus nodokļu iestādēm efektīvāk pildīt savus uzdevumus. Neraugoties uz Valsts ieņēmumu dienesta un Valsts policijas spēju pastiprināšanu, ilgstošas tiesas procedūras un maigi sodi joprojām kavē cīņu pret nodokļu noziegumiem.

Mikrouzņēmumu nodokļu režīms slikti kalpo savam mērķim, turklāt tas tiek izmantots kā nodokļu optimizācijas instruments lielākam skaitam uzņēmumu, nekā paredzēts. Mikrouzņēmumu nodokļa režīms ir paredzēts, lai atbalstītu jaunuzņēmumus un zema atalgojuma nozares. Tomēr pēdējos gados uzņēmumi, kas darbojas saskaņā ar vispārējo nodokļu režīmu, to izmanto kā nodokļu optimizācijas instrumentu (Labklājības ministrija, 2016. gads; Pasaules Banka, 2016. gads). Tas arī ierobežo sociālās iemaksas un sociālo aizsardzību attiecībā uz lielu daļu darbaspēka. Nodokļu administrācija nav spējusi novērst ļaunprātīgu izmantošanu tādu problēmu dēļ, kas saistītas ar pierādīšanas pienākumu un administratīvajām izmaksām. Sākot no 2018. gada, maksimālais gada apgrozījums mikrouzņēmumu nodokļa režīma ietvaros ir samazināts no EUR 100 000 līdz EUR 40 000 ar mērķi novirzīt uzņēmumus uz vispārējo nodokļu režīmu. Tomēr mikrouzņēmumu nodokļu režīms ar faktisko nodokļu īpatsvaru no 15 % līdz 27 % (atkarībā no apgrozījuma un atskaitāmajiem izdevumiem) joprojām būs pievilcīgāks nekā vispārējais nodokļu režīms.

3.1.4. ILGTERMIŅA FISKĀLĀ ILGTSPĒJA

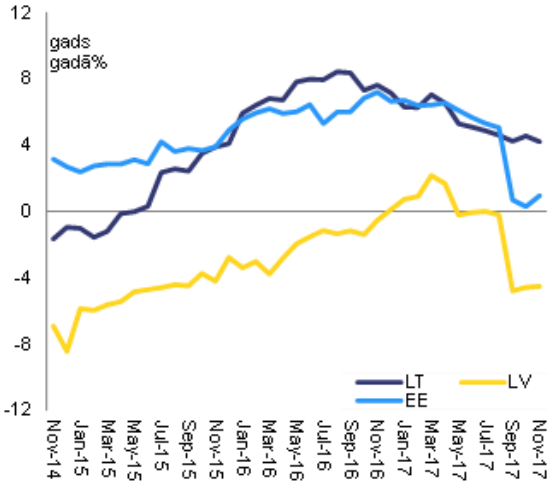
Ņemot vērā zemo izdevumu līmeni, veselības aprūpes, ilgtermiņa aprūpes un pensiju izdevumi nerada draudus ilgtermiņa fiskālajai stabilitātei, pamatojoties uz pašreizējo politiku. Neraugoties uz sabiedrības novecošanu un arvien pieaugošo apgādājamo īpatsvara koeficientu, saskaņā ar prognozēm 2018. gada ziņojumā par novecošanu Latvijai ir labi rezultāti attiecībā uz publisko finanšu ilgtermiņa stabilitāti. Tiek prognozēts, ka valsts izdevumi par pensijām samazināsies no 7,4 % no IKP 2016. gadā līdz [4,7 % no IKP] 2070. gadā, kas ir viens no zemākajiem rādītājiem ES. Gandrīz visu šo samazinājumu atsvērs pieaugošās obligātās privātās individuālās pensijas, kā rezultātā līdz 2070. gadam kopējie pensiju izdevumi kā daļa no IKP kopumā nemainīsies. Turklāt vairākas nesen notikušas izmaiņas valsts pensiju un sociālās drošības sistēmā, tostarp pensiju indeksācijas mehānisma izmaiņas, pārdzīvojušā laulātā minimālās pensijas palielināšana un plašāki atbilstības kritēriji no iemaksām neatkarīgajai minimālajai pensijai, ir zināmā mērā palielinājušas tās dāsnumu. Šīs reformas atspoguļo fakts, ka jaunākajā 2018. gada ziņojumā par novecošanu prognozētie valsts pensiju izdevumi 2020.–2060. gadam ir konsekventi lielāki nekā iepriekšējā 2015. gada ziņojumā par novecošanu prognozētie. Neraugoties uz šīm reformām, varētu vēl vairāk palielināt pašreizējās sociālās politikas un veselības aprūpes izdevumu adekvātumu, kā aprakstīts 3.3.2. un 3.3.3. iedaļā.

3.2. FINANŠU NOZARE

3.2.1. TENDENCES KREDĪTU JOMĀ

Neraugoties uz neseno pozitīvo tendenci, kreditēšanas pieaugums Latvijā joprojām ir vājš, jo gan uzņēmumi, gan mājsaimniecības turpināja samazināt savu parāda līmeni. Kreditēšanas pieaugums atsākās 2016. gada beigās. Tomēr šis pieauguma temps ir zemāks nekā pārējās Baltijas valstīs un ir tikai nedaudz pozitīvs (sk. 3.2.1. diagrammu). Tas lielā mērā ir saistīts ar banku lielāku piesardzību attiecībā uz Latviju, jo krīzes laikā finanšu zaudējumi Latvijā bija daudz lielāki nekā pārējās Baltijas valstīs. Maksātnespējas procesa ļaunprātīga izmantošana (sk. 3.6.3. iedaļu), kas turklāt radīja ievērojamus zaudējumus bankām, arī tika minēta kā viens no iemesliem, kāpēc bankas Latvijai piedēvē augstāku valstij specifisko risku. Ilgstoši vājais kreditēšanas pieaugums ir radījis kopējā privātā sektora parāda ievērojamu kritumu, proti, tas ir samazinājies no vairāk nekā 130 % no IKP 2010. gadā līdz mazāk nekā 90 % no IKP 2016. gadā No vienas puses, tas ir samazinājis finanšu riskus, no otras puses, tas ir viens no galvenajiem zemā investīciju līmeņa iemesliem.

3.2.1. diagramma. **Privātā sektora kreditēšanas pieaugums**

Avots: Eiropas Centrālā banka

3.2.2. FINANŠU STABILITĀTE

Kopumā finanšu sektors darbojas labi, neradot aktuālas bažas par finanšu stabilitāti. Vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs ir 20,5 % (3.2.1. tabula), kas krietni pārsniedz pieprasītos 8 % un ES vidējo rādītāju 18,5 %. Kredītu un noguldījumu attiecība saglabājas stabili 109 % apmērā. Dažām ārvalstniekiem piederošajām bankām joprojām ir būtiskas saistības pret mātes bankām. Šajā ziņā iespējama lejupslīde Zviedrijas mājokļu tirgū ir atzīta kā ārējs risks. Valsts joprojām cieš no uzticības zuduma finanšu krīzes dēļ. Tā rezultātā gan aizdevumu pieprasījums, gan piedāvājums joprojām tiek ietekmēts negatīvi. Vēl viens krīzes atstātais mantojums ir samērā augstais ieņēmumus nenesošo aizdevumu līmenis: 10,9 % uzņēmumiem un 7,1 % mājsaimniecībām. Tas ir virs ES vidējiem rādītājiem (attiecīgi 9 % un 4,4 %). Šajā saistībā īpaši svarīgs ir labi funkcionējošs maksātnespējas process (sk. 3.6.3. iedaļu). Tomēr kopējais ieņēmumus nenesošo aizdevumu īpatsvars kopš 2010. gada, kad tas pārsniedza 13 %, ir ievērojami samazinājies. Tajā pašā laikā seguma rādītājs ir 34,8 %, kas atpaliek no ES vidējā rādītājā 44,4 %.

3.2.1. tabula **Finanšu stabilitātes rādītāji**

(%)	2013	2014	2015	2016	2017Q2
Ienākumus nenesošs parāds	5,6	7,7	5,1	5,2	5,0
Ienākumus nenesoši aizdevumi	-	9,7	6,5	6,3	5,9
Ienākumus nenesoši aizdevumi (NFDP)	-	12,0	11,1	11,1	10,9
Ienākumus nenesoši aizdevumi (Mājs.)	-	12,3	10,4	7,9	7,1
Seguma rādītājs	79,3	39.9	37.7	35.3	34.8
Aizdevumu attiecība pret noguldījumiem*	132,3	119,4	109,3	107,8	109,0
1. līmeņa pamata kapitāla rādītājs	16,2	17,5	19,0	17,3	17,6
Kapitāla pietiekamības rādītājs	18,0	20,2	21,8	20,4	20,5
Pašu kapitāla atdeve**	8,8	10,2	10,7	14,3	-
Aktīvu atdeve**	0,9	1,0	1,2	1,5	-

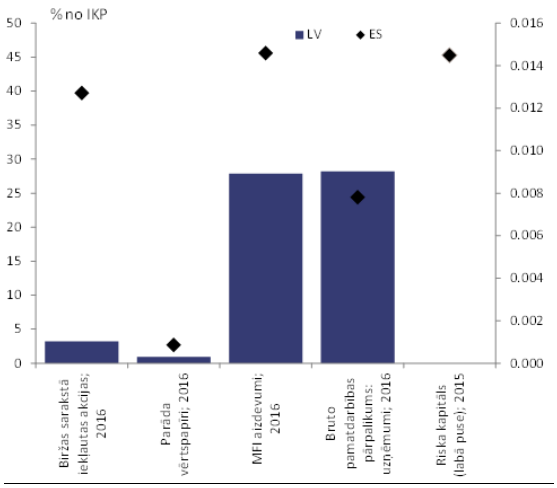
** ECB kopējā bilance: aizdevumi, izņemot valstij un MFI / noguldījumi, izņemot no valsts un MFI*
***Salīdzināšanas nolūkos norādītas tikai gada vērtības*
Avots: ECB CBD

Avots: Eiropas Centrālā banka

3.2.3. PIEKĻUVE FINANSĒJUMAM

MVU piekļuve finansējumam uzlabojas. Latvija pēdējos gados ir bijusi ļoti aktīva, uzlabojot MVU piekļuvi finansējumam. MVU ir darīta pieejama virkne finanšu instrumentu, ieskaitot galvenokārt valsts aizdevumus, valsts garantijas un mikrofinansēšanas pasākumus. Šie pasākumi tiek veikti vai nu tieši, izmantojot "Attīstības finanšu institūciju Altum", vai arī netieši, izmantojot komercbankas kā starpniekus. Sākot no 2017. gada, "Altum" pilnīgu darbības spēju attīstīšanai vajadzētu vēl vairāk uzlabot MVU piekļuvi finansējumam. Vietējās ieinteresētās personas ierosināja, ka "Altum" varētu paplašināt tā sniegtā atbalsta darbības jomu. Turklāt Latvijas iestādes aktīvi veicina arī citus alternatīvus finansējuma avotus, piemēram, kolektīvās investīcijas.

3.2.2. diagramma. **Nefinanšu sabiedrību finansējums**

(1) Dati par riska kapitālu nav pieejami
Avots: Eiropas Centrālā banka

Latvijā ir pastāvīgi pieaugušas riska kapitāla investīcijas. Valdība aktīvi veicina Latvijas riska kapitāla tirgus attīstību, un kopš 2010. gada ir izveidoti vairāki riska kapitāla, pirmssagatavošanas un sagatavošanas kapitāla fondi, lai palīdzētu jauniem un inovatīviem uzņēmumiem dažādās izaugsmes stadijās. 2017. gadā tika sākti papildu finanšu produkti, tostarp trīs akcelerācijas fondi; un 2018. gadā savu darbību sāks papildu riska kapitāla fondi, tostarp trīs akcelerācijas fondi. Salīdzinot ar 2010. gadu, Latvijai ir trešais lielākais riska kapitāla pieaugums Eiropas inovācijas rezultātu pārskatā. Tomēr absolūtā izteiksmē šādas investīcijas joprojām ir salīdzinoši nelielas un lielā mērā ir atkarīgas no ES līdzekļu atbalsta.

Gan pašu kapitāla, gan parāda instrumentu tirgi Latvijā dziļuma un likviditātes ziņā atpaliek no ES līmeņa. Lai risinātu šo problēmu, valdība īsteno valsts finanšu nozares attīstības plānu 2017.–2019. gadam (pieņemts 2017. gada martā). 2017. gadā valdība pārskatīja publisko pensiju fondu tiesisko regulējumu, lai sniegtu stimulus investīcijām vietējos riska kapitāla fondos. Privāto pensiju fondu ietaupījumu nolūkos tika ieviesti koriģētie nodokļu atvieglojumi. Turklāt valdība pieņēma grozījumu attiecībā uz investīciju krājkontiem ar mērķi piesaistīt privātos ieguldītājus kapitāla tirgū un sagatavoja likumprojektu par kolektīvās finansēšanas platformām, lai nodrošinātu tiesisko regulējumu šā tirgus segmenta attīstīšanai. Ir plānots sagatavot pārskatu par konkrētiem komerctiesību šķēršļiem kapitāla tirgus attīstībai. 2017. gada novembrī Latvijas, Igaunijas un Lietuvas finanšu ministri parakstīja saprašanās memorandu par sadarbību reģionālā kapitāla tirgus izveidei Baltijas valstīs. Mērķis ir izveidot kopīgas aktīvu grupas, tirgus infrastruktūru un indeksu marķējumu. Ar Komisijas un ERAB atbalstu jau tiek īstenoti daži attiecīgi atbalsta projekti, tostarp tiesiskā un normatīvā regulējumu izstrāde attiecībā uz segtajām obligācijām, vērtspapīrošanu un atvasinātajiem instrumentiem, kā arī projekti, kas paredzēti, lai paaugstinātu kapitāla tirgus profilu un veicināt MVU kotēšanu biržā.

3.2.4. CĪŅA PRET NELIKUMĪGI IEGŪTU LĪDZEKĻU LEGALIZĒŠANU

Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas apkarošanas jomā reformas lielā mērā ir īstenotas; būtu nepieciešami nepārtraukti centieni, lai panāktu ilgtspējīgus uzlabojumus. Pēc 2015. gadā atklātajiem finanšu krāpšanas gadījumiem un tiem sekojošajiem centieniem pastiprināt regulējumu un uzraudzību tagad ir ieviesti galvenie grozījumi finanšu krāpšanas novēršanas regulējumā. Virzās uz priekšu FKTK Atbilstības departamenta stiprināšana, nodrošinot darbiniekus, datu apstrādes un darbības procedūras. Latvijas Komercbanku asociācija visām asociācijā iesaistītajām bankām sniedza kopsavilkumu par uzlabojumiem, kas nepieciešami, lai nodrošinātu atbilstību nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanas politikai. Tā mudināja par atbilstības nodrošināšanu atbildīgo banku departamentu darbiniekus iegūt *ACAMS* (Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas sertificētu speciālistu asociācija) starptautisko sertifikāciju.

Bankām, kuru galvenā darījumdarbība ir pakalpojumi nerezidentiem, tiek piemērotas augstākas maksātspējas un likviditātes prasības. Saistībā ar stingrāku uzraudzību nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas jomā pēdējos divos gados šīs bankas ir zaudējušas aptuveni 20 000 noguldītāju, tostarp visriskantākos klientus. Dažas bankas spēcīgi ietekmēja lielās sankcijas (palielinājums no maksimāli 10 % no uzņēmuma peļņas līdz 10 % no apgrozījuma). Kopumā nerezidentu banku aktīvi un peļņas daļas samazinās. Daudzas bankas meklē jaunus

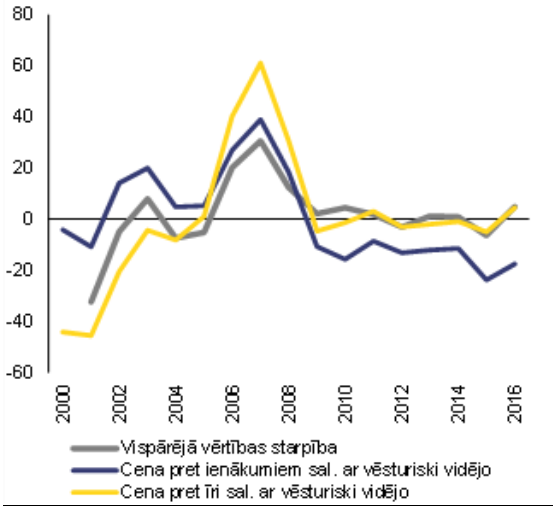
darījumdarbības modeļus, tomēr tas arī palīdzēs uzlabot visa finanšu sektora reputāciju([14]).

3.2.5. MĀJOKĻU CENAS

Neseno mājokļu cenu inflāciju papildināja nemainīga hipotekāro kredītu izaugsme. 2017. gada pirmajos trijos ceturkšņos mājokļu cenas Latvijā palielinājās par vairāk nekā 9 %, kas ir kāpums pēc ilgāka mērenas izaugsmes perioda, kurš sekoja mājokļu tirgus burbuļa sprādzienam 2008. gadā (1.8. diagramma). Sākotnējā mājsaimniecību aizņemto līdzekļu īpatsvara samazināšanās un kredītu cenu attiecības pret ienākumiem lēnās izmaiņas (3.2.1. diagramma) joprojām atpaliek no vēsturiski vidējā līmeņa([15]), kas neliecina par pārkaršanu. Tomēr pastāv dažas strukturālas problēmas, kas ietekmē mājokļu piedāvājumu. Pirmkārt, plānošanas un būvatļauju apstiprināšanas process Rīgā ir īpaši ilgs([16]), kas paildzina pielāgošanās laiku tirgus reakcijai uz cenām. Otrkārt, pašreizējie īres noteikumi kavē ieguldījumus īres mājokļos.

Valdība izstrādā jaunu īres likumu, lai veicinātu ieguldījumus īres mājokļos. Pieprasījumu pēc kvalitatīviem mājokļiem pilsētās ar labākām darba iespējām, it īpaši Rīgā, atspoguļo pārapdzīvoti mājokļi un īres mājokļu par atbilstīgu cenu trūkums. Tas rada problēmas saistībā ar piekļuvi kvalitatīviem mājokļiem un mājokļu zaudēšanu (sk. 3.3.2. iedaļu). Nelielais īres tirgus ir veicinājis darbaspēka mobilitātes samazināšanos (ESAO pētījums par Latviju, 2017. gads). Tikai 20 % mājsaimniecību īrē savus mājokļus, kas ir zems rādītājs salīdzinājumā ar citām dalībvalstīm, turklāt vairāk nekā puse īrnieku par saviem mājokļiem maksā īres maksu, kas ir ievērojami zemāka par tirgus cenu, – tas ir padomju laiku īres līgumu mantojums([17]). Turklāt pašreizējie noteikumi neparedz strīdu izšķiršanu ārpustiesas kārtībā, tādējādi īres strīdu izšķiršana ir laikietilpīga un dārga. Tas kavē īres tirgus efektīvu darbību un ir radījis nepietiekamus ieguldījumus gan esošajos, gan jaunos mājokļos. Valdība patlaban izstrādā jaunu īres likumu ar mērķi saīsināt strīdu izšķiršanas laiku, veicināt ieguldījumus īres mājokļos un uzlabot nodokļu iekasēšanu no īres ienākumiem. Tomēr svarīgi ir saglabāt līdzsvarotu skatījumu uz īpašnieku un īrnieku interesēm.

3.3.2. diagramma. **Mājokļu etaloncenas**

(1) Vispārējās vērtības starpības noteikšanā izmanto vidējos modeļa un vēsturiski vidējos starpības novērtējumus.
Avots: Eiropas Komisija

([14]) Sīkāka informācija par nerezidentu banku darbības modeļa konkrētiem riskiem ir pieejama 2017. gada ziņojumā par Latviju.

([15]) Ņemot vērā milzīgo mājokļu tirgus burbuli, kas Latvijā bija iepriekš, vēsturiski vidējais rādītājs varētu nebūt piemērots atskaites punkts. Tomēr pašreizējā cenas attiecība pret ieņēmumiem ir pat zemāka par līmeni pēc burbuļa pārplīšanas.

([16]) Vidējais laiks, kas nepieciešams būvatļaujas apstiprināšanai, Rīgā ir 2 gadi salīdzinājumā ar 3 mēnešiem apkārtējās pašvaldībās.

([17]) Parasti tie ir zemu cenu līgumi bez noteikta termiņa, ko var "mantot" īrnieku radinieki.

3.2.3. izcēlums. **Politikas aktualitātes: "Attīstības finanšu institūcija Altum"**

Latvija ir bijusi ļoti aktīva, uzlabojot MVU piekļuvi finansējumam. MVU ir darīta pieejama virkne finanšu instrumentu (valsts aizdevumi, valsts garantijas un mikrofinansēšanas pasākumi), un kopš 2010. gada ir izveidoti vairāki riska kapitāla, pirmssagatavošanas un sagatavošanas kapitāla fondi, lai palīdzētu jauniem un inovatīviem uzņēmumiem dažādās izaugsmes stadijās. Iepriekš atbalsta instrumentus pārvaldīja dažādas struktūras, savukārt tagad atbildīga ir viena publiska attīstības institūcija.

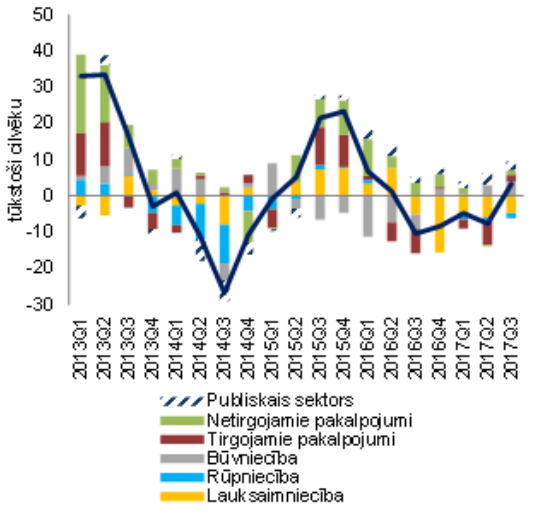
Jaunais vienotais kontaktpunkts valsts finansiālajam atbalstam uzņēmumiem "Altum" (akciju sabiedrība "Attīstības finanšu institūcija Altum") tika izveidots 2014. gadā un apvienots ar divām citām esošajām institūcijām 2015. gadā, tādējādi pabeidzot atbalsta darbību apvienošanu vienotā struktūrā. 2015. gada beigās "Altum" pārvaldīja finanšu instrumentu portfeli, kura kopējā vērtība bija 1,5 % no IKP un ko veidoja 8900 projekti, no kuriem 90 % bija aizdevumi un garantijas un 10 % riska kapitāla fondi. "Altum" sniedz finansiālu un nefinansiālu atbalstu, tostarp konsultācijas, apmācību un mentorēšanu, dažādās jomās, piemēram, ēku energoefektivitāte, lauksaimnieciskās darbības un pat mājokļu aizdevumu garantijas ģimenēm ar bērniem. Turklāt "Altum" ir kontaktpunkts Eiropas Investīciju bankai un Eiropas Investīciju fondam Latvijā. Ievērojamu finansējuma daļu nodrošina Eiropas strukturālie un investīciju fondi, un 2014.–2020. gada piešķīrums no Eiropas Reģionālās attīstības fonda pārsniedz 0,6 % no IKP. "Altum" sadarbojas ar visām lielākajām bankām valstī, un tā darbojas arī kā fondu fonds, kas sniedz netiešu finansiālu atbalstu, izmantojot akcelerācijas fondus, sagatavošanas fondus un sākumfondus, kā arī attīstības kapitāla fondus. "Altum" darbības ir izvērstas tikai nesen, taču ieinteresētās personas atzinīgi vērtē tās darbu un sistēmas izstrādi, kas potenciāli var uzlabot piekļuvi finansējumam Latvijā. 2017. gada septembrī "Altum" parakstīja *COSME* nolīgumu ar EIF, lai uzlabotu piekļuvi finansējumam garantiju veidā.

3.3. DARBA TIRGUS, IZGLĪTĪBAS UN SOCIĀLĀ POLITIKA

3.3.1. DARBA TIRGUS

Apstākļi darba tirgū ir uzlabojušies, pateicoties ekonomikas izaugsmei, tomēr sociālās aizsardzības sistēma vēl aizvien ir vāja. Spēcīgāka ekonomikas izaugsme ir palielinājusi nodarbinātības iespējas gan vīriešiem, gan sievietēm, samazinājusi bezdarbu un palielinājusi algas un mājsaimniecību izmantojamos ienākumus. Latvijā ir nelielas dzimumu nodarbinātības atšķirības, un palielinās mājsaimniecību bruto izmantojamais ienākums uz vienu iedzīvotāju. Tomēr, neraugoties uz nesenajiem uzlabojumiem, sociālās drošības tīkli Latvijā joprojām nav efektīvi lielās nevienlīdzības, nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanā. Turklāt zemā līdzdalība aktīva darba tirgus politikā, tostarp no jauniešu puses, var apgrūtināt piekļuvi darba tirgum un mazināt vienlīdzīgas iespējas visiem.

3.3.1. diagramma. **Nodarbinātība pa nozarēm, ikgadējās izmaiņas**

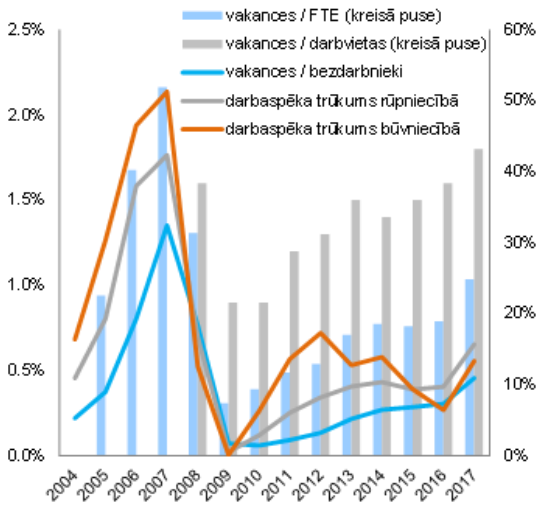

Avots: Eiropas Komisija (*Eurostat*).

Paredzams, ka darbaspēks samazināsies, ņemot vērā darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita kritumu. Lai gan nodarbinātības līmenis (75,2 % 2017. gada 3. ceturksnī) par 3 procentpunktiem pārsniedz ES vidējo rādītāju un turpina pieaugt, darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaits strauji sarūk negatīva dabiskā pieauguma un neto emigrācijas dēļ. Tas apvienojumā ar īslaicīgi zemāku ekonomikas izaugsmi ietekmēja to, ka 2016. gadā samazinājās nodarbināto cilvēku skaits (1. iedaļa). Līdz ar spēcīgākas ekonomiskās izaugsmes atsākšanos 2017. gadā nodarbinātība 2017. gada 3. ceturksnī pieauga, jo īpaši būvniecības nozarē un publiskajā sektorā (3.3.1. diagramma).

Kvalificētā darbaspēka emigrācija joprojām ir problēma. Laikposmā no 2009. līdz 2016. gadam emigrējušie cilvēki ar augstāko izglītību veidoja 40 % no neto emigrācijas. Tas atbilst 17,4 % no augsti izglītotajiem darbspējīgā vecuma iedzīvotājiem Latvijā (Eiropas zināšanu centrs, 2018. gads). Kvalificēta darbaspēka trūkums, ko zināmā mērā izraisīja emigrācija, tiek uztverts kā nopietna problēma Latvijas konkurētspējai un ekonomikas izaugsmei ilgtermiņā.

3.3.2. diagramma. **Vakances un darbaspēka trūkuma rādītāji**

Piezīme. Vakances/pilnslodzes ekvivalenti (*FTE*) un vakances/bezdarbnieku skaits nozīmē attiecību starp Nodarbinātības valsts aģentūrā reģistrētajām vakancēm un attiecīgi reģistrēto nodarbinātību (pilna laika vienībās) un bezdarbu.
Vakances/darbvietas nozīmē vakanču rādītāju, kas noteikts, pamatojoties uz standarta uzņēmumu apsekojumu.
Darbaspēka trūkumu mēra kā tādu uzņēmumu procentuālo daļu, kuri darbaspēka trūkumu norādījuši kā ražošanu ierobežojošu faktoru (sezonāli izlīdzināto ceturkšņa datu gada vidējais rādītājs).
Avots: Eiropas Komisija (*Eurostat*, ekonomikas sentimenta indekss)

Jaunākie dati norāda uz darbaspēka trūkumu, lai gan tas ir mazāks nekā pirms krīzes. 2017. gadā darbaspēka trūkums kā faktors, kas ierobežo ražošanu rūpniecības un būvniecības nozarē, palielinājās attiecīgi līdz 16 % un 13 %, tomēr saglabājas krietni zem 2007. gada augstā līmeņa (3.3.2. diagramma). Turklāt reģistrēto vakanču skaits 2017. gadā pieauga, tomēr

saglabājās krietni zem pirmskrīzes līmeņa. Apsekojumos noteiktā vakanču un darbvietu attiecība 2017. gadā sasniedza 2008. gada līmeni, taču joprojām bija zemāka nekā ES vidējais rādītājs un krietni zemāka, nekā novērots Latvijas emigrantu galvenajās galamērķa valstīs. Vairāk nekā 80 % vakanču tika reģistrēti Rīgas reģionā, kur arī atrodas 70 % pašreizējo darbvietu.

Bezdarbs ir cieši saistīts ar prasmju līmeni. Darba tirgus rezultātu atšķirības pēc izglītības līmeņa Latvijā ir nedaudz lielākas nekā daudzās citās ES valstīs (Eiropas Komisija, 2017. gads). 2016. gadā iedzīvotājiem ar zemu izglītības līmeni bezdarba rādītājs bija 20,6 % (vidējais ES rādītājs: 16,1 %), savukārt augsti izglītotu personu bezdarba līmenis bija tikai 4,3 % (ES vidējais rādītājs: 5,1 %).

Gados vecāku darba ņēmēju nodarbinātības līmenis ir zemāks, tomēr tikai neliels skaits vēlas mainīt profesiju vai papildināt savas prasmes. Gados vecāku darba ņēmēju (55–64 gadi) nodarbinātības līmenis pieaug. Tomēr viņi pelna mazāk nekā gados jaunāki darba ņēmēji, un viņu prasmju vērtība samazinās. Lai gan pieaugušo dalība izglītībā palielinās (7,3 % 2016. gadā), tā joprojām atpaliek no ES vidējā rādītāja 10,8 % un ir krietni zemāka par valsts mērķi 2020. gadam, proti, 15 %. Turklāt 2016. gadā pieaugušo izglītībā piedalījās tikai 4 % gados vecāku darba ņēmēju (ES vidējais rādītājs ir 6,1 %). Latvijas Pieaugušo izglītības pārvaldības modeļa ieviešanas plāna 2016.–2020. gadam mērķis ir vairāk pievērsties prasmju vajadzībām un samazināt mācību programmu sadrumstalotību. Saistībā ar Padomes ieteikumu par prasmju pilnveides ceļiem([18]) 2017. gadā tika uzsākta ES finansēta programma nodarbinātiem pieaugušajiem, īpašu uzmanību pievēršot darba ņēmējiem augsta riska grupās, piemēram, vecākiem par 45 gadiem vai ar zemu kvalifikāciju. 2017. gadā tika sākta apmācība četrās prioritārajās nozarēs (būvniecība, IKT, metālapstrāde un kokapstrāde), kas tika noteiktas kopā ar sociālajiem partneriem nozaru speciālistu padomēs, un paredzams, ka 2018. gadā tās papildinās astoņas jaunas nozares. Paredzams, ka šā projekta ietvaros finansētajā apmācībā piedalīsies aptuveni 36 000 pieaugušo, no kuriem13 000 būs zemu kvalificēti pieaugušie. Apmācība tiks nodrošināta galvenokārt profesionālās izglītības un apmācības skolās.

Jauniešu bezdarbs ir samazinājies, jo pieauga pieprasījums pēc darbaspēka. 2016. gadā palielinājās jauniešu bezdarba līmenis un to jauniešu īpatsvars, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu. Ierobežotās informēšanas rezultātā programmai "Garantija jauniešiem"([19]) ir reģistrējies salīdzinoši neliels jauniešu skaits, neraugoties uz panākto nelielo progresu kopš programmas sākuma 2014. gadā. 2017. gada ekonomikas atlabšanas rezultātā jauniešu bezdarba līmenis samazinājās (par 1 procentpunktu) līdz 16,2 %.

Nodarbinātības iespējas dažādos reģionos ievērojami atšķiras. Atšķirības nodarbinātības rādītājos starp etniskām grupām un reģioniem ir lielāka nekā pirms krīzes (Eiropas zināšanu centrs, 2018. gads), kas liecina, ka netiek izmantots ievērojams darbaspēka apjoms. Saskaņā ar valsts mēroga datiem 2017. gadā decembrī viszemākais reģistrētais bezdarba līmenis (4,3 % Rīgas reģionā) veidoja mazāk nekā vienu trešdaļu no augstākā reģionālā līmeņa (15,8 % Latgales reģionā). Turklāt Latgalē 54 % bezdarbnieku ir bijuši bez darba ilgāk nekā vienu gadu, bet Rīgā šis rādītājs bija tikai 10 %. Tas liecina par grūtībām ilgstošos bezdarbniekus atgriezt atpakaļ darba tirgū, kā arī par darbaspēka reģionālās mobilitātes problēmām, ko pastiprina cenu ziņā pieejamu īres mājokļu ierobežotais piedāvājums pilsētās (4. iedaļa).

([18]) OV C 484/01, 24.12.2016.

([19]) OV C 120, 26.4.2013.

3.3.1. izcēlums. Rezultātu uzraudzība Eiropas sociālo tiesību pīlāra kontekstā

Eiropas sociālo tiesību pīlārā, ko 2017. gada 17. novembrī pasludināja Eiropas Parlaments, Padome un Eiropas Komisija, ir izklāstīti 20 principi un tiesības, kas sniegs priekšrocības ES iedzīvotājiem. Ņemot vērā krīzes sekas un izmaiņas mūsu sabiedrībā, ko raksturo sabiedrības novecošana, digitalizācija un jaunas darba formas, šis pīlārs kalpo kā virzienrādītājs konverģences atjaunošanai ceļā uz labākiem darba un dzīves apstākļiem.

Latvija saskaras ar problēmām attiecībā uz vairākiem Sociālo rezultātu pārskata[1] rādītājiem, kas balsta Eiropas sociālo tiesību pīlāru. Ienākumu nevienlīdzība ir augstā līmenī. Lai gan nabadzības vai sociālās atstumtības risks samazinās, tas joprojām ir augsts, jo īpaši personām ar invaliditāti un vecāka gadagājuma cilvēkiem. Augstā līmenī ir arī iedzīvotāju norādītās neapmierinātās medicīniskās aprūpes vajadzības. Pozitīvi ir tas, ka dzimumu nodarbinātības atšķirības ir nelielas, un mājsaimniecību bruto izmantojamais ienākums uz vienu iedzīvotāju palielinās.

Latvijā pensijas nenodrošina efektīvu aizsardzību pret nabadzību. 2017. gadā 43,9 % iedzīvotāju vecumā virs 65 gadiem saskārās ar nabadzības vai sociālās atstumtības risku. Turklāt pēdējos 6 gados šī tendence ir pastāvīgi pasliktinājusies, radot gandrīz 11 procentpunktu pieaugumu. Nabadzība īpaši skar sievietes, ko daļēji var izskaidrot ar lielāku paredzamā mūža ilgumu sievietēm. Šo situāciju ietekmē arī fakts, ka nepastāv pārdzīvojušā laulātā pensija.

	Latvija	
Vienādas iespējas un darbaspēka tirgus pieejamība	Izglītību un apmācību priekšlaicīgi pametušo daļa (18–24 gadu vecumā)	Vidējs
	Dzimumu nodarbinātības atšķirības	Labākais sniegums
	Ienākumu kvintiļu attiecības indekss (S80/S20)	Jānovēro
	Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautie (%)	Vājš, bet uzlabojas
	Jaunieši *NEET* situācijā (% no 15-24 g. veciem iedzīvotājiem)	Jānovēro
Dinamiski darba tirgi un taisnīgi darba apstākļi	Nodarbinātības līmenis (% no 20-64 g. veciem iedzīvotājiem)	Vidējs
	Bezdarba līmenis (% no 15-74 g. veciem iedzīvotājiem)	Vidējs
	Aktīvas darbaspēka tirgus politikas dalībnieki (no 100 cilvēkiem, kas grib strādāt)	Kritisks stāvoklis
	GDHI uz iedzīvotāju pieaugums	Virs vidējā
	Darbinieku atalgojums par vienu nostrādāto stundu	Vājš, bet uzlabojas
Sociālā aizsardzība un iekļaušana	Sociālo maksājumu (izņemot pensijas) ietekme uz nabadzības mazināšanos	Vājš, bet uzlabojas
	Bērni pirms 3 gadu vecuma formālajā aprūpē	Vidējs
	Respondentu nosauktās neapmierinātās medicīniskās vajadzības	Vājš, bet uzlabojas
	Iedzīvotāju digitālo prasmju līmenis	Jānovēro

Piezīme. Dalībvalstu rezultāti Sociālo rezultātu pārskata pamatrādītāju jomā ir klasificēti saskaņā ar statistikas metodiku, par ko panākta vienošanās ar Nodarbinātības komiteju un Sociālās aizsardzības komiteju. Šajā metodikā vienoti nosaka katra rādītāja līmeni un izmaiņas salīdzinājumā ar attiecīgajiem ES vidējiem rādītājiem, turklāt dalībvalstis tiek klasificētas septiņās kategorijās (sākot no "labāko rezultātu guvējiem" un beidzot ar "kritiskām situācijām"). Sīkākai informācijai skatīt 2018. gada Vienotā nodarbinātības ziņojuma projektu COM (2017) 674 final.

Dzimumu nodarbinātības atšķirības ir salīdzinoši nelielas. Vispārējā starpība starp visu vīriešu kopējo izpeļņu un visu sieviešu kopējo izpeļņu ir 28,8 %. Tas ir skaidrojams ne tikai ar nelielajām dzimumu nodarbinātības atšķirībām, bet galvenokārt ar nepilnu darba laiku strādājošo sieviešu salīdzinoši nelielo īpatsvaru. Augstāko izglītību ieguvušo sieviešu ļoti lielais īpatsvars un salīdzinoši zemie fiskālie šķēršļi otrajiem pelnītājiem arī ietekmē nelielās nodarbinātības un izpeļņas atšķirības.

[1] Sociālo rezultātu pārskats ietver 14 pamatrādītājus, no kuriem 12 šobrīd tiek izmantoti, lai salīdzinātu dalībvalstu rezultātus. Tehnisko problēmu dēļ dalībvalstis neizmanto rādītājus "aktīvas darbaspēka tirgus politikas dalībnieki no 100 cilvēkiem, kas grib strādāt" un "darbinieku atalgojums par vienu nostrādāto stundu (EUR)". Iespējamās alternatīvas tiks apspriestas attiecīgajās komitejās. *GDHI*: mājsaimniecību bruto izmantojamais ienākums.

Aktīva darba tirgus politika tiek uzlabota, izmantojot ES līdzekļus, tomēr līdzdalība joprojām ir zema. 2016. gadā līdzdalība aktīva darba tirgus politikā (ADTP) bija 5,8 dalībnieki uz 100 cilvēkiem, kas grib strādāt (vidēji, jebkurā brīdī). Tomēr visi reģistrētie bezdarbnieki iziet profilēšanu, un tiem ir līgumi par integrāciju darbā. 2017. gadā palielinājās ADTP finansējums un atbalsta pasākumi nelabvēlīgā situācijā esošiem ilgstošajiem bezdarbniekiem, jo pieauga ES finansēto projektu īstenošanas temps. Gandrīz trešdaļa (29,3 % 2016. gadā) reģistrēto ilgstošo bezdarbnieku, kuriem bija līgumi par integrāciju darbā, atgriezās darba tirgū – šis rādītājs vairāk nekā divkārt pārsniedz ES vidējo rādītāju. Paredzams, ka tiks darīts pieejams mobilitātes atbalsts (transporta un īres maksu subsīdijas) cilvēkiem, kuri dodas strādāt uz Rīgu, tādejādi atvieglojot bezdarbnieku reģionālo mobilitāti. Līdz šim pašvaldības lauku apvidos ir bloķējušas šo iespēju, ņemot vērā labākas darba iespējas Rīgā un iedzīvotāju skaita samazināšanos lauku rajonos.

Minimālās darba algas pieaugums ietekmē lielu daļu iedzīvotāju, jo īpaši lauku apvidos. 2017. gadā valsts minimālā darba alga (aptuveni 42 % no vidējās algas) atbilda ES vidējam rādītājam. Viena piektdaļa algoto darbinieku saņēma minimālo algu vai zemāku algu; Latgales reģionā šis rādītājs bija viena trešdaļa. 2018. gada minimālā darba alga tika palielināta par 13 % līdz EUR 430, kas nedaudz pārsniedz prognozēto 9 % algu pieaugumu ekonomikā kopumā. Lai gan šis pieaugums kopumā atbilst vispārējām algu izmaiņām, tas var ietekmēt piekļuvi darba tirgum mazāk attīstītos reģionos.

Trīspusēja sociālā dialoga institucionālā struktūra ir atbilstīga, taču pastāv iespējas uzlabot tās kvalitāti. Nacionālā trīspusējās sadarbības padome (NTSP), kas apvieno darba devēju organizācijas, arodbiedrības un valdības pārstāvjus, 2017. gadā pievērsās nodokļu, izglītības un veselības aprūpes reformām, un sociālie partneri uzskata, ka to līdzdalība ir apmierinoša. Tomēr sociālie partneri norāda, ka sociālo dialogu var vēl vairāk uzlabot, nodrošinot to savlaicīgu iesaistīšanos dialogā un vēl vairāk paplašinot to spējas.

Sociālo partneru spēju ierobežojumi traucē sociālo dialogu. Sociālo partneru spējas un divpusējais sociālais dialogs pašlaik tiek stiprināti ES finansēta projekta ietvaros, lai gan problēmas joprojām rada zemā līdzdalība. 2014. gadā tikai 10,9 % darbinieku iesaistījās arodbiedrībās, kas ir viens no zemākajiem rādītājiem ES. Dalība arodbiedrībās koncentrējas publiskajā sektorā, savukārt privātajā sektorā tā ir zemā līmenī. Darba devēju organizāciju locekļi nodarbina 30 % no visiem darba ņēmējiem (*Eurofound*, 2015. gads), turklāt mazie uzņēmumi ir nepietiekami pārstāvēti.

3.3.2. SOCIĀLĀ POLITIKA

Neraugoties uz nesenajiem uzlabojumiem, augstais nabadzības līmenis un ienākumu nevienlīdzība joprojām ir nopietna problēma. 2017. gadā turīgāko 20 % iedzīvotāju ienākumi bija 6,3 reizes lielāki nekā nabadzīgāko 20 % iedzīvotāju ienākumi. Šis joprojām ir viens no augstākajiem rādītājiem ES. Lai gan nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu īpatsvars nepārtraukti samazinās, tas joprojām pārsniedz ES vidējo rādītāju (1. iedaļa). Lūkojoties nākotnē, sagaidāms, ka nodokļu reformai būs tikai ierobežota ietekme uz nevienlīdzības un nabadzības samazināšanu (3.1.1. izcēlums).

Zems pabalstu adekvātums rada lielu nabadzību un nevienlīdzību. Latvija salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm sociālajai aizsardzībai kā procentuālo daļu no IKP tērē maz. Neraugoties uz nesenajiem uzlabojumiem, sociālie pārvedumi, tostarp minimālo ienākumu shēma, ir vieni no neefektīvākajiem nabadzības samazināšanā ES([20]). Sākot no 2018. gada, garantētais ienākumu minimums papildina ienākumus par EUR 53 (dažas pašvaldības brīvprātīgi sniedz lielākus pabalstus), savukārt nabadzības riska slieksnis 2016. gadā sasniedza EUR 330 mēnesī. Garantētā ienākumu minimuma tvērums laikposmā no 2013. gada līdz 2016. gadam samazinājās par vairāk nekā 50 %, proti, no 64 408 līdz 27 769 personām. Saskaņā ar

([20]) 2017. gadā sociālie pārvedumi (izņemot pensijas) samazināja nabadzības riska rādītāju Latvijā par 21,9 % salīdzinājumā ar 33,7 % vidēji ES (2016. gads).

Labklājības ministrijas datiem 2018. gadā neliels pabalstu adekvātuma uzlabojums palielinātu tvērumu līdz 29 553 saņēmējiem. 2014. gadā pieņemtais koncepcijas dokuments, kas paredz ievērojami palielināt pabalstu adekvātumu, nav īstenots, un valdība nav pieņēmusi jaunāko plānu uzlabot minimālo ienākumu atbalsta sistēmu 2018.–2018. gadam (iesniegts 2017. gada martā). Attiecībā uz rādītājiem saistībā ar bezdarbnieku pabalstu adekvātumu un tvērumu Latvija tuvinās ES vidējam rādītājam, savukārt maksimālais ilgums (1 gadu nostrādājušai personai) ir salīdzinoši liels([21]).

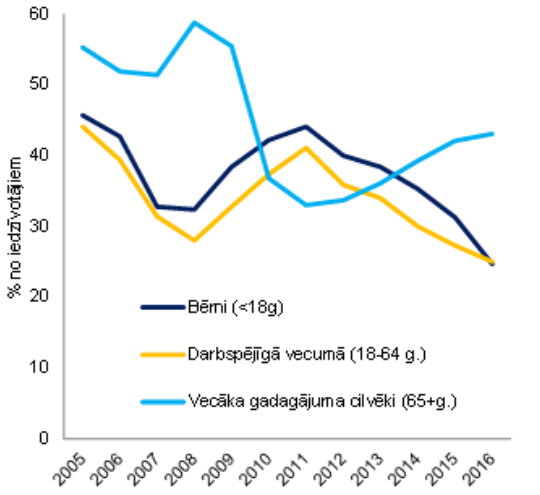
Sociālās aizsardzības sistēma sniedz daļēju nodrošinājumu pašnodarbinātām personām. Aptuveni 8 % Latvijas strādājošo ir pašnodarbinātas personas bez darbiniekiem, kas atpaliek no ES vidējā rādītāja 10 %. Tomēr šie strādājošie nevar piedalīties tiesību aktos noteiktajā bezdarbnieku atbalsta shēmā. Tā rezultātā to Latvijas pašnodarbināto personu īpatsvars, kurām ir sociālās aizsardzības segums, ir mazāks nekā ES vidējais rādītājs. Turklāt pēc veselības aprūpes sistēmas reformas sezonas strādniekiem lauksaimniecības nozarē, cilvēkiem, kuri nodarbināti saskaņā ar mikrouzņēmumu nodokļu režīmu, patentmaksu maksātājiem un noteiktām pašnodarbinātajām personām būs pieeja tikai veselības aprūpes pakalpojumu minimālajam grozam. Lai iegūtu piekļuvi pilnam grozam, sākot no 2018. gada, tie var brīvprātīgi pievienoties jaunajai sociālo iemaksu shēmai (3.3.3. iedaļa).

Pensijas atpaliek no ekonomikas izaugsmes, tādējādi palielinot vecāka gadagājuma cilvēku nabadzību. Nabadzības riska vai sociālās atstumtības rādītājs vecāka gadagājuma cilvēkiem turpina pasliktināties (3.3.3. diagramma) un 2016. gadā pārsniedza ES vidējo rādītāju – 18,2 %. Turklāt nabadzības plaisa, ar ko mēra nabadzības intensitāti (t. i., cik nabadzīgi ir nabadzīgie iedzīvotāji), ir viena no lielākajām Eiropā. Tas galvenokārt ir tāpēc, ka pensiju indeksācija atpaliek no darbaspēka ienākumu pieauguma un vecāka gadagājuma cilvēkiem nav atbilstošu drošības tīklu. Minimālā pensija svārstās no EUR 70,43 līdz EUR 108,85 mēnesī atkarībā no pensiju iemaksu perioda ilguma. Šīs summas nepārsniedz ienākumu slieksni personām, kurām nepieciešams atbalsts, kas tiek definētas kā personas, kuru ikmēneša ienākumi nepārsniedz EUR 128 — summu, kas nav pārskatīta kopš 2009. gada.

Latvija ir veikusi dažus pasākumus, lai īstermiņā risinātu pensiju adekvātuma jautājumu, lai gan vidējā termiņā līdz ilgākā termiņā šī problēma joprojām saglabāsies. Lai 2018. gadā nodrošinātu pirmsreformas darba uzskaites pārvēršanu pēcreformas pensijas pabalstos, tiks palielinātas pensijas cilvēkiem, kuru karjera ilgusi 30 un vairāk gadus, un turpināsies to pensionāru kompensēšana, kas pensionējās laikposmā no 2010. līdz 2015. gadam, par viņu pensijas kapitāla zaudējumiem krīzes gados (Eiropas Komisija, 2017. gads). Turklāt, sākot no 2018. gada, lielākā daļa vidēju un lielāku pensiju saņēmēju gūs labumu no nodokļu reformas, jo tiks palielināti nodokļu atvieglojumi un ieviesta progresīva nodokļu sistēma (3.1.1. izcēlums). Tomēr saskaņā ar analīzi, kas veikta gaidāmajam Ziņojumam par pensiju pietiekamību, kopējais aizvietošanas koeficients Latvijā ir viens no zemākajiem, un tiek prognozēts, ka teorētiskie aizvietošanas rādītāji 40 gadu laikā saglabāsies vieni no zemākajiem ES. Aptuveni viena trešdaļa darba ņēmēju veic sociālās apdrošināšanas iemaksas no ienākumiem, kas ir zemāki par minimālo algu vai vienādi ar to; tas rada bažas par nākotnes pensiju adekvātumu. Tas ietekmē arī darba ņēmējiem, uz kuriem attiecas mikrouzņēmumu nodokļu režīms (3.1.1. iedaļa).

([21]) Saskaņā ar Nodarbinātības komitejas ietvaros veiktās salīdzinošās novērtēšanas datiem bezdarbnieku pabalstu un aktīva darba tirgus politikas jomā. Sīkākai informācijai skatīt 2018. gada Vienotā nodarbinātības ziņojuma projektu.

3.3.3. diagramma. **Nabadzības riska vai sociālās atstumtības indekss pa vecuma grupām**

Avots: Eiropas Komisija (*Eurostat*).

Personu ar invaliditāti sociālā aizsardzība ir ļoti vāja. Lai gan personu ar invaliditāti nodarbinātības un aktivitātes līmenis Latvijā ir augstāks nekā ES vidējais rādītājs, viņu nabadzības riska vai sociālās atstumtības rādītājs ir viens no augstākajiem ES, proti, 38,9 % (*EU SILC*, 2016. gads). Turklāt nabadzības līmeņa atšķirība starp personām ar invaliditāti un personām bez invaliditātes ir lielāka nekā ES (20,1 procentpunkts salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 10,1 procentpunkts). Turklāt Latvijā ir viena no ES lielākajām atšķirībām starp augstāko izglītību ieguvušajām personām ar invaliditāti un bez tās (20 procentpunkti salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 13,7 procentpunkti 2015. gadā – *EU SILC*, 2016. gads), kas norāda uz iespēju nevienlīdzību.

Bērnu aprūpes iestādēs nodrošināto vietu skaits bērniem, kas jaunāki par trim gadiem, ir zemāks par ES vidējo rādītāju. Tas ir saistīts ar ilgo vecāku atvaļinājumu, kas tiek apmaksāts, līdz bērns sasniedz 18 mēnešu vecumu. 2016. gadā 28,3 % no visiem 0-3 gadus veciem bērniem bija uzņemti oficiālās bērnu aprūpes iestādēs (*EU SILC*), kas ir mazāk nekā Barselonas mērķis – 33 % – un mazāk par ES vidējo rādītāju – 32,9 %. Ņemot vērā ierobežoto vietu skaitu pašvaldību bērnudārzos, bērni var saņemt pirmsskolas izglītību privātās iestādēs, un pašvaldības sedz izmaksas līdz vidējām izmaksām pašvaldības bērnudārzā. Pašvaldību iemaksas atšķiras un ir zemākas nekā privāto izglītības iestāžu maksas, tādējādi radot nevienlīdzīgu piekļuvi pakalpojumiem, kas var kavēt nodarbinātību ar zemu darba samaksu.

Bērnu nabadzība pēdējos gados ir ievērojami samazinājusies. 2017. gadā nabadzības riska vai sociālās atstumtības rādītājs attiecībā uz bērniem bija 23,9 %, kas ir zem ES vidējā rādītāja – 26,9 % un par 20 procentpunktiem mazāk nekā pirms 6 gadiem. Lai samazinātu bērnu aprūpes iestādēs dzīvojošo bērnu īpatsvaru([22]), 2018. gadā tiks īstenoti pasākumi audžuģimeņu atbalstam, tostarp tiks uzlabota to sociālā aizsardzība.

Liela daļa Latvijas iedzīvotāju saskaras ar ļoti sliktiem sadzīves apstākļiem. 2016. gadā 15,5 % Latvijas iedzīvotāju dzīvoja pārapdzīvotos mājokļos un uz tiem attiecās vismaz viens no nenodrošinātības veidiem([23]). Tas kontrastē ar ES vidējo rādītāju, kas ir 4,9 %. Viens no pieciem bērniem (vecumā līdz 18 gadiem) saskārās ar ļoti sliktiem sadzīves apstākļiem. Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju vidū 23,4 % dzīvoja pārapdzīvotos, sliktas kvalitātes mājokļos([24]), un īpaši neaizsargāti bija nabadzībā dzīvojošie bērni. 2017. gadā augsti pārapdzīvotības rādītāji bija gan nabadzības riskam pakļauto cilvēku vidū (47 %), gan pārējiem iedzīvotājiem (41,9 % 2017. gadā).

([22]) Saskaņā ar Labklājības ministrijas datiem 6957 bērnu bija ārpus ģimenes aprūpes, no tiem 1216 bērnu aprūpes iestādēs (2017. gada janvāris).

([23]) Slikti sadzīves apstākļi ietver tādus apstākļus kā tekošs jumts, mitras sienas, gaismas trūkums, logu rāmju puve, privātas ūdensklozeta tualetes, vannas vai dušas neesamība iekštelpās.

([24]) Viņu mājokļos nav vannas vai dušas.

Sociālo mājokļu nav daudz un tie ir grūti pieejami. Sociālie mājokļi veido tikai 0,4 % no kopējā dzīvojamā fonda salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju, kas ir 8 % (*Housing Europe*, 2017. gads). Tāpēc ir garas rindas, it sevišķi Rīgā. Mājokļa pabalsti mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem daļēji sedz īres un komunālo pakalpojumu rēķinus (5 % iedzīvotāju 2016. gadā). Tomēr segums ir ierobežots, un dažādās pašvaldībās summas ievērojami atšķiras([25]). 2016. gadā aptuveni 0,33 % Latvijas iedzīvotāju meklēja patvērumu kā bezpajumtnieki([26]).

([25]) Saskaņā ar Labklājības ministrijas datiem (2016. gads) vidējais mājokļa pabalsts bija EUR 58 vienai mājsaimniecībai jeb EUR 13,77 vienai personai.

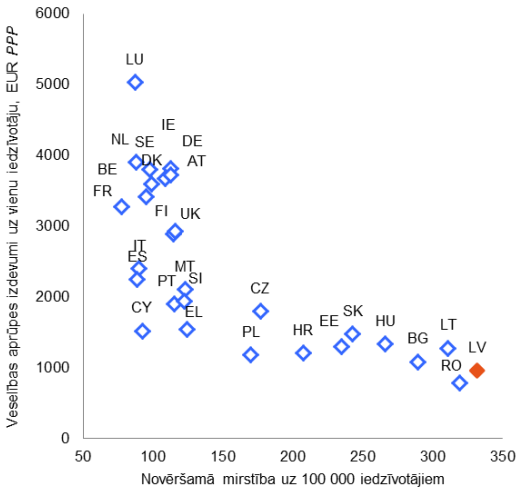
([26]) 6660 cilvēki, Labklājības ministrijas dati, 2016. gads.

3.3.3. VESELĪBAS APRŪPE

Veselības rādītāji joprojām ir slikti, neraugoties uz ievērojamiem uzlabojumiem pēdējo desmit gadu laikā. Latvijā ir viens no zemākajiem paredzamā mūža ilguma rādītājiem visu ES valstu vidū. Neraugoties uz pieaugumu par gandrīz pieciem gadiem laikposmā no 2000. līdz 2015. gadam, paredzamais mūža ilgums joprojām ir par gandrīz 6 gadiem mazāks nekā vidēji ES (74,8 gadi pret 80,6 gadiem). Sirds slimības un insults ir lielākie nāves cēloņi, kuru skaits joprojām ir viens no augstākajiem ES. Sliktie veselības rādītāji ir saistīti ar zemo publisko izdevumu līmeni, kamēr citas ES valstis ar tikpat pieticīgiem izdevumiem uz vienu iedzīvotāju panāk labākus rezultātus (3.3.4. diagramma). Tas uzsver vajadzību gan paplašināt sabiedriskos veselības aprūpes pakalpojumus, gan palielināt to efektivitāti.

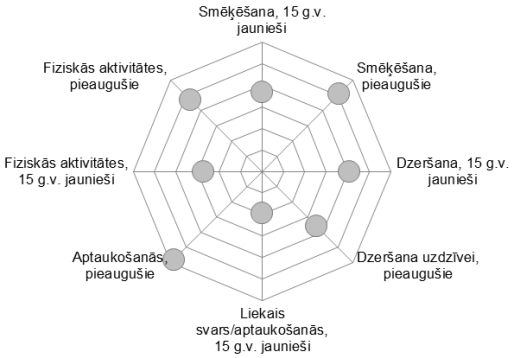
Veselībai kaitīga dzīves stila izvēles pārsvars rada šaubas par preventīvās politikas efektivitāti. Latvija ir ieguldījusi veselības un slimību profilakses pasākumu sekmēšanā, īstenojot vairākus likumdošanas pasākumus, piemēram, smēķēšanas ierobežojumus un noteikumus pārtikas jomā. Pieaugušo smēķētāju īpatsvars pēdējo gadu laikā ir samazinājies, kaut arī plaušu vēzis joprojām ir galvenais cēlonis vēža izraisītos nāves gadījumos. Korpulence, zems fiziskās aktivitātes līmenis un pieaugošs alkohola patēriņš ir nozīmīgi veselības apdraudējumi (3.3.5. diagramma).

3.3.4. diagramma. **Saistība starp veselības aprūpes izdevumiem un veselības rādītājiem (2014. gads)**

Piezīme. Novēršamā mirstība ir mirstība, kuru, teorētiski, varētu novērst, nodrošinot savlaicīgu pieeju labas kvalitātes veselības aprūpei; ar profilaksi novēršamā mirstība attiecas uz nāves gadījumiem, kurus būtu bijis iespējams novērst ar profilaktisku sabiedrības veselības intervenci.
Avots: Eiropas Komisija (*Eurostat*), ESAO statistika veselības jomā.

3.3.5. diagramma. **Veselības riska faktori Latvijā salīdzinājumā ar citām ES valstīm (2013.–2014. gads)**

Piezīme. Jo tuvāk centram atrodas punkts, jo labāki ir valsts rādītāji, salīdzinot ar citām ES valstīm.
Avots: ESAO/Eiropas veselības aprūpes sistēmu un politikas novērošanas centrs (2017. gads)

Piekļuve veselības aprūpei ir problemātiska. Galvenais šķērslis veselības aprūpes pieejamībai ir

ikgadējo "kvotu" sistēma un augstie tiešie pacientu maksājumi([27]), kas veidoja 42 % no veselības aprūpes izdevumiem 2015. gadā un ir vieni no augstākajiem ES, gandrīz trīs reizes pārsniedzot ES vidējo rādītāju – 15 %. Vairāk nekā 8 % Latvijas iedzīvotāju ziņo par neapmierinātām medicīniskās aprūpes vajadzībām, kas ir mazāk nekā iepriekšējos gados, taču joprojām viens no augstākajiem īpatsvariem visās ES valstīs (3.3.1. izcēlums). Pastāv ievērojama atšķirība starp neapmierināto vajadzību apmēru augstākajā ienākumu kvintilē (2,5 %) un zemākajā ienākumu kvintilē (17,1 %), kas uzsver neaizsargāto iedzīvotāju grupu nevienlīdzīgo pieeju pakalpojumiem. Rezultātā mazāk nekā puse Latvijas iedzīvotāju ziņo, ka viņu veselība ir laba (46 % 2015. gadā), un pastāv ievērojamas atšķirības starp ienākumu grupām cilvēkiem, kuri ziņo, ka viņu veselība ir laba (31,5 % no zemu ienākumu grupas pret 68 % no augstu ienākumu grupas).

Veselības aprūpes reformas sistēmas efektivitātes un iedarbīguma uzlabošanai progresē. 2017. gada jūlijā valdība apstiprināja veselības aprūpes reformu paketi, tostarp Veselības aprūpes finansēšanas likumu, kas pieņemts 2017. gada decembrī. Likums padara veselības aprūpi par daļu no valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas, 1 % sociālo iemaksu novirzot veselības aprūpes finansējumam. Ieņēmumi no palielinātām sociālajām iemaksām veido mazāk nekā 10 % no kopējiem veselības aprūpes izdevumiem 2018. gadā, pārējo turpina finansēt no vispārējiem nodokļu ieņēmumiem. Likums par veselības apdrošināšanu sekos.

Publiski finansētais veselības aprūpes pakalpojumu grozs ir attiecināts tikai uz konkrētu iedzīvotāju grupu. Tiesību akti paredz sadalīt veselības aprūpes pakalpojumus "pilnajā grozā" un "pamata grozā". Pilnais grozs būs pieejams visiem bērniem un pensionāriem; bet citām grupām piekļuve pakalpojumiem būs atkarīga no viņu maksātajām sociālās apdrošināšanas iemaksām ar iespēju iesaistīties tiem, kuriem nav pienākuma šādas iemaksas maksāt. Pamata pakalpojumu grozs, kas ir pieejams visiem, paredz piekļuvi ģimenes ārstiem, neatliekamās palīdzības pakalpojumiem, dzemdību aprūpei un tādu slimību ārstēšanai, kuras apdraud sabiedrības veselību. Piekļuve stacionārajai aprūpei situācijās, kas nav neatliekamas, pamata grozā netiks nodrošināta. Šis finansēšanas modelis ir atkāpe no valdības agrākā lēmuma saglabāt vispārēju piekļuvi pilnajam veselības aprūpes pakalpojumu grozam[28]. Kaut gan nodoms ir motivēt cilvēkus maksāt nodokļus, daļa iedzīvotāju[29] riskē zaudēt savu pašreizējo piekļuvi veselības aprūpei. Tas, visticamāk, novedīs pie tā, ka attiecīgo iedzīvotāju veselības stāvoklis pasliktināsies vēl vairāk, aizkavēsies ārstēšana un palielināsies neatliekamās palīdzības dienestu izmantošana.

Veselības aprūpes sistēmai ir trūkumi un nepietiekams finansējums, taču, sākot no 2018. gada, ir paredzams ievērojams finansējuma palielinājums. Izdevumi par veselības aprūpi Latvijā ir starp zemākajiem ES (mazāk nekā 40 % no ES vidējā rādītāja). Tomēr veselības aprūpes reformas mērķu ietvaros 2017. gadā tika darīts pieejams papildu finansējums, un ir iecerēts turpmāk palielināt veselības aprūpes budžetu, izmantojot budžeta pārdali un lielākas obligātās sociālās iemaksas. Saskaņā ar vidējā termiņa budžeta plāniem noteikts, ka publiskie izdevumi par veselības aprūpi palielināsies no 3,0 % no IKP 2017. gadā līdz 3,5 % 2018. un 2019. gadā. Valdības izdevumu mērķis veselības aprūpes jomā – 4 % no IKP 2020. gadā – ir pieņemts, bet tajā ietverti privātie maksājumi par pakalpojumiem sabiedrības veselības iestādēs. Neto publiskie izdevumi veselības aprūpei tiek lēsti 3,2 % apmērā no IKP 2020. gadā vai 10,5 % no kopējiem valdības izdevumiem, kas joprojām ir krietni zemāk par ES vidējo rādītāju.

Slimnīcu nozares racionalizēšana ļaus veikt uzlabojumus efektivitātes un kvalitātes jomā. Kopējais slimnīcas gultu skaits uz vienu iedzīvotāju Latvijā kopš 2000. gada ir samazinājies par vairāk nekā vienu trešdaļu (no 8,8 uz 1000 iedzīvotājiem 2000. gadā līdz 5,7

([27]) Oficiālie izdevumi par medicīnisko aprūpi, ko neatlīdzina apdrošināšana

([28]) Valdības 2016. gada 1. novembra lēmums par veselības aprūpes sistēmas finansēšanas modeli.

([29]) Pamatojoties uz Veselības ministrijas jaunākajām aplēsēm, pasākumi ietekmēs aptuveni 100 000 iedzīvotāju jeb 5 % no kopējā iedzīvotāju skaita. Ietekmēto iedzīvotāju skaitā ietilpst sezonālie lauku darbos nodarbinātie, cilvēki, kuri ir nodarbināti saskaņā ar mikrouzņēmumu nodokļa režīmu, un konkrētu veidu pašnodarbinātās personas.

2015. gadā). Taču to cilvēku skaits, kuri izmanto stacionāro aprūpi, joprojām ir nedaudz augstāks par ES vidējo rādītāju. Ir paziņots par plāniem veikt stacionārās veselības aprūpes sniedzēju reģionālo apvienošanu un specializāciju, lai vēl vairāk racionalizētu cilvēkresursu un infrastruktūras resursu izmantojumu. Turklāt resursu koncentrācija un pacientu plūsma specializētajās slimnīcās sekmēs pakalpojuma kvalitāti.

Veselības aprūpes darbaspēka trūkums kavē sabiedrisko veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu. Latvija saskaras ar darbaspēka trūkumu veselības aprūpes nozarē. To atspoguļo zemais ārstu skaits (3,2 uz 1000 iedzīvotājiem salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 3,6) un viens no zemākajiem medmāsu skaitiem ES valstu vidū (4,7 uz 1000 iedzīvotājiem). Ir grūti pieņemt un noturēt darbā pietiekamu skaitu kvalificētu veselības aprūpes darbinieku, galvenokārt zemo algu dēļ. 2018. gada budžets paredz finansējumu medicīniskā personāla atalgojuma palielinājumam un kompensācijām par pagarināto medicīniskā personāla darba laiku. Darbaspēka plānu īstenošana joprojām ir atkarīga no plānošanas un operatīvajiem lēmumiem visos veselības aprūpes sistēmas līmeņos, kā arī vajadzīgā finansējuma nodrošināšanas gan centrālajā, gan vietējo pašvaldību līmenī. Vidējā termiņa budžeta plānos 2018.–2020. gadam nav paredzēts veselības aprūpes finansējums tādā līmenī, kas iecerēts 2017. gadā iesniegtajos jaunākajos veselības aprūpes reformu plānos.

E-veselības pakalpojumu ieviešana ir notikusi, neraugoties uz nepilnībām. Pēc vairākām atlikšanas reizēm kopš 2016. gada pirmo e-veselības pakalpojumu izmantošana ir obligāta no 2018. gada. Medicīnas un IT speciālisti ir kritizējuši patlaban sniegtos pakalpojumus to apgrūtinošās lietošanas, sistēmas kļūdu dēļ un saistībā ar bažām par pacientu datu drošību. E-veselības sistēma joprojām ir tālu no pilnībā funkcionējoša elektroniskā slimības vēstures reģistra, kas varētu palīdzēt uzlabot veselības aprūpes efektivitāti un kvalitāti.

3.3.4. IZGLĪTĪBA

Studentu skaita samazināšanās rada problēmu, kā samazināt kapacitāti un uzlabot izglītības sistēmas kvalitāti. Skolotāju atalgojums ir piesaistīts skolēnu skaitam, un tā kā šis skaits samazinās, jo īpaši lauku apvidos, skolām sāk trūkt resursu un tām ir pārāk daudz personāla. Zemās skolotāju algas sekmē to, ka mācīšana kļūst nepievilcīga, kas ir viens no izglītības kvalitāti ietekmējošajiem faktoriem mazajās skolās un kā rezultātā salīdzinoši maz gados jaunu cilvēku izvēlas šo profesiju (Krasnopjorovs, 2017. gads). Izglītības kvalitātes uzlabošana ir izšķiroši svarīga cilvēkkapitāla un tā ražīguma uzlabošanai.

Kvalitatīvas izglītības pieejamība joprojām ir atkarīga no dzīvesvietas un skolas veida. Pamatprasmju ziņā 15 gadus veco bērnu sniegums, kas vērtēts 2015. gada ESAO Starptautiskajā skolēnu novērtēšanas programmā (*PISA*), šķiet, ir stabilizējies, kaut gan tas joprojām ir krietni augstāks par ES vidējo rādītāju (ESAO, 2016. gads). To skolēnu īpatsvars, kuriem ir vāji rezultāti matemātikā (21 %) un zinātnē (17 %), ir palielinājies salīdzinājumā ar 2012. gada *PISA*, bet turpina būt labāks par ES vidējo rādītāju. Taču atšķirības starp lauku un pilsētu skolām ir lielas un pieaugošas. Pamatprasmju ziņā skolēni vispārējās vidējās izglītības iestādēs uzrāda labākus rezultātus nekā skolēni profesionālās izglītības un arodmācības iestādēs un speciālās izglītības iestādēs (Eiropas Komisija, 2016. gads). Turklāt pastāv arī būtiska dzimumu atšķirība izglītības jomā – sieviešu sniegums ievērojami pārsniedz vīriešu sniegumu gan kvalifikācijas, gan pamatprasmju apguves līmeņa ziņā([30]).

Skolu apvienošana, balstoties uz skolēnu minimālo skaitu, ir aizkavējusies. Kaut arī valdības prasības par skolēnu minimālo skaitu katrā vidusskolas izglītības klasē no 2018. gada tika atceltas tiesā, likumdošanas izmaiņas tagad ļauj valdībai līdz 2018. gada septembrim definēt kvalitatīvus un kvantitatīvus kritērijus vidusskolas izglītības jomā. Neatkarīgs pētījums par vispārējās izglītības iestāžu optimālu tīklu būs pamats diskusijai par kritērijiem attiecībā uz skolēnu minimālo skaitu katrā skolā un vispārējās izglītības iestāžu sadalījumu. Vidusskolu tīkla racionalizācija koncentrētu resursus no valsts un pašvaldību budžetiem mazākā skaitā skolu ar labāku infrastruktūru un augstākām algām

([30]) Tas attiecas arī uz terciārās izglītības ieguvi – Latvijā augstākā izglītība ir 37,5 % sieviešu un tikai 21,1 % vīriešu (vecuma grupā no 15 līdz 64 gadiem).

skolotājiem, tādējādi uzlabojot vispārējās izglītības kvalitāti un efektivitāti.

Ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu pakāpeniski tiek izvērsta jauna, uz kompetenci balstīta mācību programma. Jaunā mācību programma aptver visus izglītības līmeņus no pirmsskolas līdz vidējai izglītībai, un tās pamatā ir septiņu pamatkompetenču un četru transversālu kompetenču sistēma. Tās mērķis ir ieviest uz skolēniem vērstu pieeju mācīšanā un sekmēt kompetences un prasmes, kas nepieciešamas individuālai attīstībai un dalībai sabiedrībā un darba tirgū nākotnē. Tās mērķis ir arī palielināt skolēnu zināšanu līmeni un ieinteresētību ar zinātni saistītos priekšmetos. Tiek izstrādāti mācību līdzekļi un citi atbalsta materiāli, kas atspoguļo jauno mācību programmas pieeju, un skolotājiem tiek nodrošināta apmācība jaunās mācību programmas īstenošanā. 2017. gadā 100 skolās visā valstī tika uzsākts izmēģinājuma posms. Jaunā mācību programma būtu pilnībā jāievieš līdz 2023. gadam.

Latvija arī meklē veidus, kā apvienot tās ārkārtīgi sadrumstaloto augstākās izglītības sistēmu. Līdz šim mēģinājumi samazināt sadrumstalotību augstākās izglītības jomā liecina, ka mazas augstākās izglītības iestādes nelabprāt vēlas apvienoties ar lielākām, pat ja tām nav pietiekamas bāzes pētniecībai un inovācijai. Valdība ir pasūtījusi Pasaules Bankas pētījumu, lai novērtētu augstākās izglītības iestāžu iekšējo pārvaldību, finansēšanas sistēmas un cilvēkresursu politiku. Pētījumā tiks sniegti ieteikumi visās aplūkotajās jomās.

Profesionālās izglītības un apmācības (PIA) jomā notiek būtiska reforma, kaut gan vēl jāpaveic diezgan daudz darba. Nodarbinātības rādītājs vidusskolas līmeņa PIA programmu neseniem beidzējiem (74,8 %) bija līdzīgs ES vidējam rādītājam (75 %), bet PIA programmās reģistrēto skolēnu skaits saglabājas zemāks par ES vidējo rādītāju([31]). Latvija joprojām ir viena no nedaudzajām ES valstīm, kurām nav centralizētas pieejas absolventu apzināšanai vidusskolas līmeņa PIA([32]), kas kavē centienus uzlabot mācību piedāvājuma kvalitāti un atbilstību darba tirgum. PIA mācību programmas reforma sākās 2010. gadā un virzās uz priekšu ciešā sadarbībā ar sociālajiem partneriem un ar ES līdzekļu atbalstu. 2017. gadā tika grozīts Profesionālās izglītības likums, lai nodrošinātu juridisku pamatu modulārajām PIA programmām. Taču progress ir pieticīgs, un līdz 2018. gada janvārim 24 PIA skolās tiek mācītas modulārās programmas tikai 39 no 56 jau izstrādātām profesionālajām kvalifikācijām, bet 10 no atlikušajām 174 plānotajām modulārajām programmām ir izstrādes procesā. Līdzīgā kārtā no 240 profesiju standartiem, kas jāatjaunina, vairāk nekā puse (129) tika atjaunināti līdz 2018. gada februārim. Paredzēts, ka reforma tiks pabeigta līdz 2021. gada beigām.

Ir sākusies jaunas pieejas ieviešana attiecībā uz mācīšanos darbvietā. 2017. gadā tika apstiprinātas pamatnostādnes attiecībā uz mācīšanās darbvietā īstenošanu, to skaitā pamatprincipi un metodiskais atbalsts. ES finansētā projekta mācīšanās darbvietā un praktiskās apmācības atbalstam īstenošana tika uzsākta 2017. gadā, un to vada darba devēju asociācija. Tomēr joprojām ir ejams garš ceļš, līdz mācīšanās darbvietā kļūs par nozīmīgu PIA daļu, jo patlaban tikai neliela skolēnu daļa ir iesaistīta mācībās darbvietā un praktiskajā apmācībā.

([31]) 2015. gadā 39,8 % Latvijā salīdzinājumā ar 47 % ES vidusskolas līmeņa PIA.

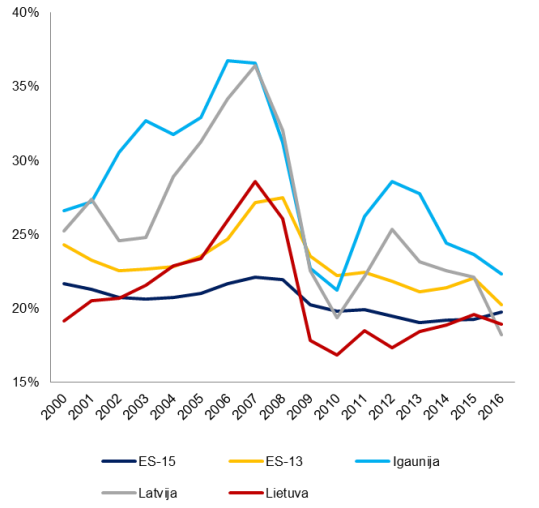
([32]) Eiropas Komisija. (2018. gads, gaidāms). Pārskats par PIA absolventu apzināšanas pasākumiem ES dalībvalstīs.

3.4. INVESTĪCIJAS

3.4.1. STĀVOKLIS INVESTĪCIJU JOMĀ

Latvijas investīciju līmenis ir augstāks par ES vidējo rādītāju, bet salīdzinoši zems iedzīšanas ekonomikai. Izņemot kritumu 2016. gadā, Latvijas investīciju līmenis ir droši turējies virs 20 % (3.4.1. diagramma). Tas ir nedaudz virs ES vidējā rādītāja, bet ievērojami zemāk par pirmskrīzes līmeni, kad investīciju līmenis bija tuvu 30 %. Investīciju dinamika citās dalībvalstīs, kuras arī ir ES līdzekļu neto saņēmējas, ir bijusi līdzīga Latvijas dinamikai, taču mazāk nestabila. Kaut arī Latvijas investīciju līmenis neizceļas ar īpaši zemu rādītāju citu iedzīšanas ekonomiku starpā Eiropas Savienībā, tas ir zems, ņemot vērā joprojām ievērojamo ražīguma atšķirību salīdzinājumā ar vecajām dalībvalstīm aptuveni 35 % apmērā.

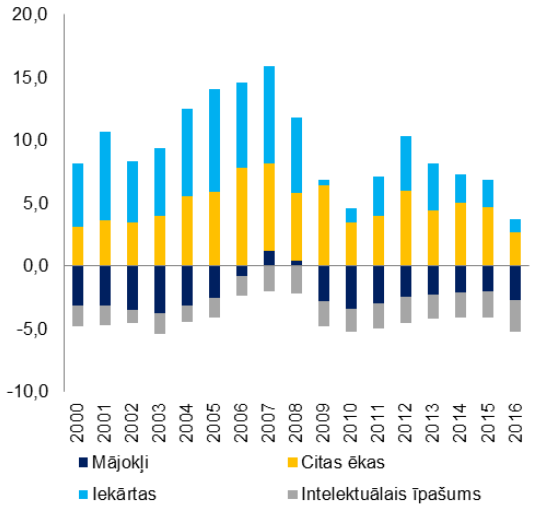
3.4.1. diagramma: **Investīcijas kā daļa no IKP**

(1) ES-15 – ES dalībvalstis, kas pievienojās līdz 2004. gadam, vidējais svērtais rādītājs
ES-13 – ES dalībvalstis, kas pievienojās pēc 2004. gada, vidējais svērtais rādītājs
Avots: *Eurostat*

Ieguldījumi intelektuālajā īpašumā arvien vairāk atpaliek no ES vidējā rādītāja. Iekārtas un komerciālas ēkas veido lielāko daļu visu investīciju, un tās kā daļa no IKP ir arī vēsturiski bijušas augstākas nekā vidēji ES (3.4.2. diagramma). Taču šī pozitīvā atšķirība kopš krīzes beigām samazinās, ņemot vērā Latvijas ražīguma pietuvināšanos ES vidējam rādītājam. No otras puses, ekonomikai kļūstot vēl vairāk zinātnesietilpīgai, arvien lielāks investīciju īpatsvars būtu jāiegulda intelektuālajā īpašumā. Diemžēl Latvijas investīcijas intelektuālajā īpašumā liecina par pretēju tendenci – 2016. gadā tās atpalika no ES vidējā rādītāja ar lielāku rezervi nekā pirms desmit gadiem.

3.4.2. diagramma: **Investīcijas pēc aktīvu veidiem, % no IKP salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju**

Avots: *Eurostat*

Publiskā sektora struktūrām ir liela ietekme uz Latvijas investīciju lēmumiem. Publiskais sektors un valsts uzņēmumi kopā veido vairāk nekā 1/3 no visiem ieguldījumiem([33]). Turklāt ievērojama daļa no privātā sektora ieguldījumiem tiek finansēti, izmantojot ES programmas. Tas uzsver to, cik nozīmīga ir valsts politika, lai nodrošinātu, ka ieguldījumi risina valsts galveno ekonomikas problēmu, taču lielāko valsts uzņēmumu stratēģijas koncentrējas galvenokārt uz finanšu mērķiem, un dividenžu politika ir vērsta uz maksimālu ieņēmumu radīšanu valstij.

3.4.2. KONKURENCES VIDE

Kopumā Latvijas produktu tirgi ir konkurētspējīgi, taču pastāv bažas, ka dažās nozarēs notiek arvien lielāka tirgus koncentrācija. Uzņēmējdarbības apsekojumi liecina, ka iekšējā konkurence pēdējo gadu laikā pieaug. Tomēr tie arī uzrāda arvien lielāku tirgus koncentrācijas tendenci noteiktās nozarēs (Pasaules ekonomikas forums, 2017. gads).

([33]) 2015. gadā vispārējās valdības ieguldījumi sasniedza 4,8 % no IKP, bet valsts uzņēmumi veica ieguldījumus 3,3 % apmērā no IKP, kopsummā veidojot 36 % no visiem ieguldījumiem Latvijā.

Vairākas jomas šajā saistībā ir piesaistījušas Latvijas Konkurences padomes uzmanību. Proti, mazumtirdzniecības([34]), banku([35]), farmaceitisko preču vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības nozares ir norādītas kā nozares, kurās tirgus koncentrācijas dēļ ir visaugstākais samazinātas konkurences risks. Divi visbiežāk sastopamo pārkāpumu veidi, ar ko saskārusies Konkurences padome, ir cenu piedāvājumu manipulēšana publiskajā iepirkumā un konkurenci ierobežojošas darbības, ko veic valsts vai – vēl biežāk – pašvaldības (Konkurences padome, 2017. gads).

Ierobežotie konkurences apstākļi medicīnas un farmācijas nozarēs neveicina pašreizējos centienus uzlabot veselības aprūpes kvalitāti Latvijā. Farmaceitisko preču mazumtirdzniecības tirgū dominē četri lieli uzņēmumi([36]), no kuriem katram pieder gan darījumdarbības mazumtirdzniecības, gan vairumtirdzniecības daļas. Turklāt lielākajam dalībniekam arī pieder medicīnas centri un medicīnas laboratorijas. Šāda veida tirgus ietekme rada nepārprotamu risku patērētājiem cenu un kvalitātes ziņā. Konkurences padome ir ierosinājusi vairākus iespējamos tiesiskās aizsardzības līdzekļus, lai sekmētu konkurenci farmaceitisko preču un veselības aprūpes pakalpojumu tirdzniecībā, piemēram, atļaujot tirgot bezrecepšu zāles parastos mazumtirdzniecības veikalos. Taču līdz šim šie priekšlikumi valdības līmenī nav izskatīti.

Konkurences padome ir situācijā, kad tai nav pietiekamu resursu laikā, kad pieaug riski, kas izriet no tirgus koncentrācijas. Atšķirībā no līdzīgām valsts iestādēm, kurām ir uzdots veikt tirgus uzraudzību, Konkurences padomei piemēro civildienesta atalgojuma noteikumus un tā ir finansiāli atkarīga no Ekonomikas ministrijas budžeta. Tas mazina padomes institucionālo neatkarību un spēju nodarbināt pietiekami kvalificētus darbiniekus. Tomēr 2017. gada novembrī parlaments apstiprināja izmaiņas Konkurences padomes atalgojuma sistēmā, kas atļauj elastīgāk noteikt algas pieejamā finansējuma robežās.

([34]) Divu lielāko mazumtirgotāju tirgus daļa tiek lēsta 60–80 % apmērā. 2015. gadā tika pieņemts īpašs likums, kura mērķis ir novērst mazumtirgotāju tirgus ietekmes ļaunprātīgu izmantošanu pret piegādātājiem.

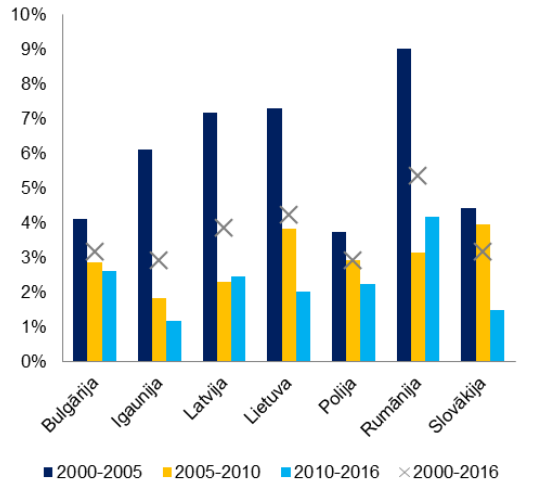
([35]) Trīs lielāko banku tirgus daļa ir amplitūdā no 60–85 % (Eiropas Komisija, 2017c).

([36]) Lielākajam no tiem pieder aptuveni viena trešdaļa no mazumtirdzniecības tirgus, un četriem uzņēmumiem kopā pieder 58 %).

3.4.3. RAŽĪGUMS

Neraugoties uz ievērojamu palēninājumu, Latvijas ražīguma pieauguma līmenis joprojām ir viens no augstākajiem ES. Pēdējo 16 gadu laikā vidējais ražīguma pieaugums bija augstāks tikai Rumānijā un Lietuvā (3.4.3. diagramma). Kaut gan pēc krīzes vidējais ražīguma pieauguma līmenis samazinājās vairāk nekā uz pusi, kā tas notika vairuma citu valstu ekonomikā, kurām piemēro konverģences kritērijus, tas saglabājas viens no augstākajiem ES. Neskatoties uz to, Latvijas ražīguma līmenis joprojām ir viens no zemākajiem ES([37]). Taču ražīguma pieaugums ir izšķiroši svarīgs turpmākai ekonomikas izaugsmei, jo īpaši ņemot vērā darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanos.

3.4.3. diagramma: **Gada vidējais ražīguma pieaugums (%)**

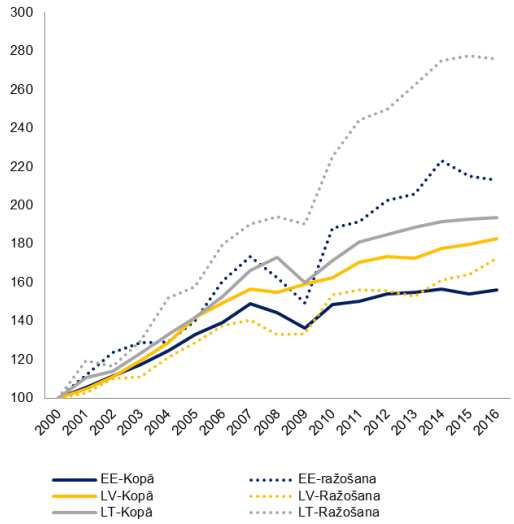
Avots: *Eurostat*

Ražīguma pieaugums rūpniecībā atpaliek no līdzīgām valstīm un var daļēji izskaidrot to, kāpēc Latvijas vispārējais ražīgums ir zemāks nekā pārējās Baltijas valstīs. Vairumā jauno dalībvalstu ražīguma pieaugums rūpniecībā ir bijis galvenais kopējā ražīguma pieauguma sekmētājs. Tomēr Latvijā ražīguma pieaugums rūpniecībā ir

([37]) 2016. gadā tas bija 65,1 % no ES vidējā rādītāja, mērot pēc pirktspējas līmeņa (PSL), kas ir trešais zemākais rādītājs ES valstu starpā.

bijis gan manāmi zemāks, gan ir atpalicis no kopējā ražīguma pieauguma līdz 2010. gadam (3.4.3. diagramma)([38]). Tas var būt daļēji saistīts ar to, ka Latvijas ekonomika sākotnēji specializējās tranzīta un finanšu pakalpojumos, novirzot investīcijas un darbaspēku šīm darbībām, nevis rūpniecībā. Turklāt kreditēšanas veicinātais mājokļu tirgus burbulis, kas izveidojās 2000. gadu vidū un plīsa 2008. gadā, izraisīja reālā efektīvā valūtas kursa (*REER*) paaugstināšanos un kaitēja rūpniecības nozares relatīvajai rentabilitātei([39]), kas varētu būt vēl viens iemesls, kāpēc tās ražīguma pieaugums atpalika no līdzīgām valstīm. Vērā ņemama iekšējā devalvācija atjaunoja cenu konkurētspēju un līdz ar to uzlaboja starptautiski tirgojamo produktu nozares relatīvo rentabilitāti. Taču kopš krīzes ražīguma pieaugums rūpniecībā ir uzņēmis tempu un ir bijis galvenais kopējā ražīguma pieauguma sekmētājs.

3.4.4. diagramma: **Pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto, indekss 2000=100**

Avots: *Eurostat*

Iedzīvotāju skaita samazināšanās Latvijas ražīguma pieaugumam ir gan apdraudējums, gan iespēja. No vienas puses, iedzīvotāju skaita samazināšanās padara virkni darbību mazāk ražīgu – mazāks skolu, slimnīcu, ceļu un citas infrastruktūras lietotāju skaits padara to izmantošanu dārgāku atlikušajiem lietotājiem un tādējādi kaitē ražīgumam un ārējai konkurētspējai. No otras puses, sašaurinātais darbaspēka piedāvājums un straujais algu pieaugums var stimulēt uzņēmumus ieguldīt tehnoloģijās, kuru dēļ vajag mazāk darbinieku, un pārdomāt savus darījumdarbības modeļus, ņemot vērā augstākas darbaspēka izmaksas. Īpaša problēma ir ieguldīt efektīvi, jo Latvija saskaras ar dubultuzdevumu – tās infrastruktūras uzlabošanu un, ņemot vērā iedzīvotāju skaita samazināšanos, infrastruktūras samazināšanu. Slikti (publiskie) investīciju lēmumi var galu galā kaitēt ražīgumam augsto uzturēšanas izmaksu dēļ, kas maksātas par mazu saimniecisko ieguvumu.

([38]) Baltijas valstis un 4 citas ES dalībvalstis ar augstāko ražīguma pieaugumu laikā no 2010. līdz 2016.gadam, izņemot Īriju.

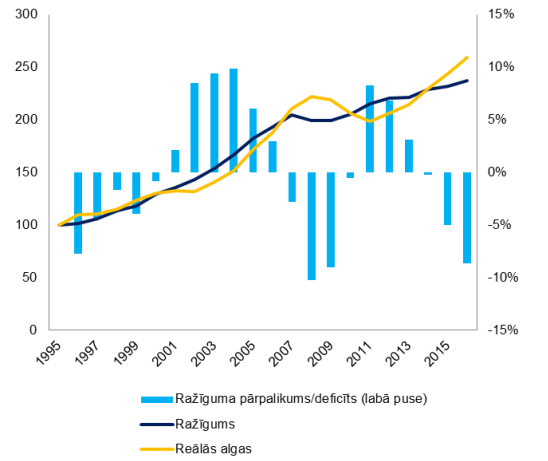
([39]) Teorētiski, reālā efektīvā valūtas kursa (*REER*) pieaugums kaitētu starptautiski tirgojamu produktu nozarēm uz netirgojamo preču nozaru rēķina.

3.4.4. CENU KONKURĒTSPĒJA

Reālo algu pieaugums nu jau krietnu laiku ir pārsniedzis ražīguma pieaugumu, raisot bažas par valsts cenu konkurētspēju. Darbaspēka vienības nominālo izmaksu (*ULC*) pieaugums([40]) kopš 2012. gada ir bijis aptuveni 5 % gadā. Kaut arī *ULC* sākotnējo palielinājumu var piedēvēt tam, ka algas "iedzina" ekonomikas izaugsmes tempu pēc to lejupējās korekcijas 2008.–2011. gadā, starpība starp reālo algu pieaugumu un ražīgumu sasniedz 2008. gada uzplaukuma līmeni (3.4.5. diagramma). Tas rada bažas par Latvijas cenu konkurētspēju.

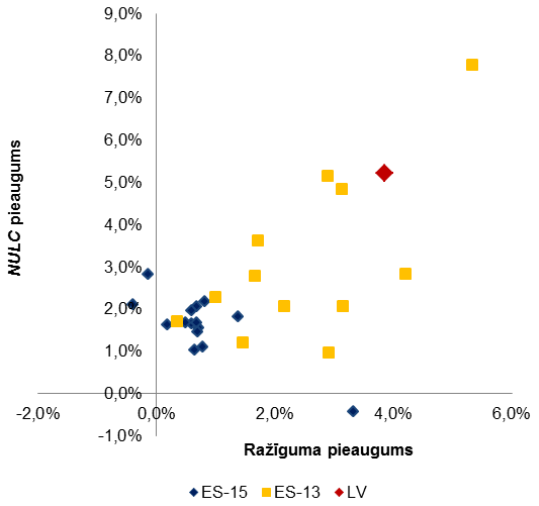
([40]) Darbaspēka vienības izmaksu pieaugums ir vienāds ar algu pieaugumu, no kura atskaitīts ražīguma pieaugums.

3.4.5. diagramma: **Ražīgums un reālās algas, indekss=1995**

(1) Ražīguma pārpalikums vai deficīts tiek aprēķināts kā (ražīguma indeksa vērtība / reālo algu indeksa vērtība) – 1.
Avots: Eiropas Komisija

3.4.6. diagramma: **Vidējās darbaspēka vienības izmaksas un ražīguma pieaugums, 2001.–2016. gads**

Avots: Eiropas Komisija

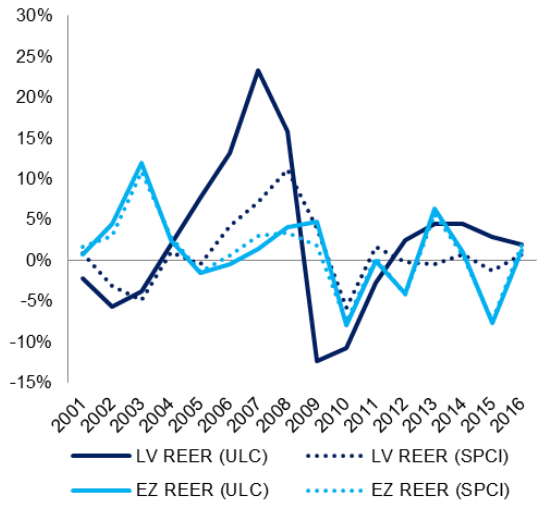
Darbaspēka vienības izmaksu straujais pieaugums ir straujas konverģences blakusprodukts un ne vienmēr ir konkurētspējas zuduma pazīme. Balasas-Samuelsona efekta([41]) dēļ iedzīšanas ekonomiku straujākā izaugsme iet roku rokā ar augstāku (algu) inflāciju nekā attīstīto valstu ekonomikā. Tajās ES valstīs, kurās pieaugums vidēji bija straujāks laikposmā no 2000. līdz 2016. gadam, arī bija augstāks darbaspēka vienības nominālo izmaksu (*NULC*) pieauguma līmenis (3.4.6. diagramma). Tādējādi ir jābūt piesardzīgam, interpretējot *ULC* pieaugumu vai nu kā straujas izaugsmes sekas, vai arī kā izmaksu konkurētspējas pasliktināšanās pazīmi. Lai redzētu, vai algu attīstība ir labvēlīga vai nelabvēlīga, ir vajadzīga detalizētāka analīze.

([41]) Novērojums, ka cenu līmenis bagātās valstīs ir sistemātiski augstāks nekā nabadzīgās valstīs. Valstīm "iedzenot", paredzams, ka to cenu līmenis tuvināsies, un līdz ar to šo valstu inflācija ir lielāka.

Algu pieauguma ietekme uz cenām līdz šim ir bijusi mērena, un pazīmes par konkurētspējas zudumu ir skopas. Kopš 2010. gada Latvijas uz inflāciju balstītais reālais efektīvais valūtas kurss paaugstinājās par 0,7 %, kas tikai nedaudz pārsniedz eurozonas (EZ) vidējo rādītāju (skatīt 3.4.7. diagrammu). Tas ir tāpēc, ka straujais algu pieaugums lielākoties tika absorbēts uzņēmumu peļņā, nevis novirzīts tālāk ar augstāku cenu palīdzību. Latvijas eksporta tirgus daļas ir turpinājušas pieaugt visā pēckrīzes laikposmā, izņemot 2015. gadu, kaut gan neto tirgus daļas pieaugums kopš 2013. gada ir bijis neliels. Taču citās iedzīšanas ekonomikās, kuru reālais valūtas kurss ir samazinājies pretēji Latvijas (un citu Baltijas valstu) rādītājam, pēdējo gadu laikā([42]) ir bijis vērojams nedaudz lielāks eksporta tirgus daļu (ETD) pieaugums. Kaut arī Latvijas tirdzniecības rādītājus izkropļo Krievijas krīzes ietekme, lēnāks eksporta tirgus daļas pieaugums varētu likt domāt, ka *ULC* pieaugums patiešām ir zināmā mērā kaitējis Latvijas konkurētspējai.

([42]) Piemēram, kopš 2013. gada *REER* ir samazinājies Polijā un Rumānijā par attiecīgi 6 % un 3 %, un to vidējais eksporta tirgus daļu pieaugums tajā pašā laikposmā ir bijis attiecīgi 14 % un 15 %, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem ES. Salīdzinājumam, Latvija kopš 2013. gada ir ieguvusi ļoti nelielu eksporta tirgus daļu.

3.4.7. diagramma: **Reālā efektīvā valūtas kursa izmaiņas Latvijā un eurozonā**

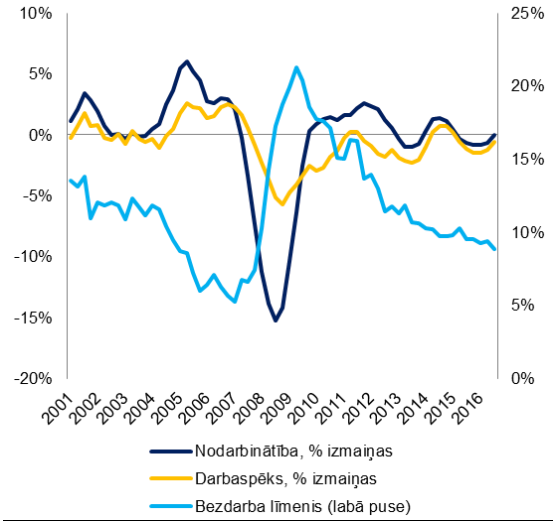

Avots: Eiropas Komisija

Sarūkošais darbaspēka piedāvājums ir galvenais algu pieauguma virzītājspēks. Kaut gan pēdējo četru gadu laikā nodarbinātība ir knapi pieaugusi, darbaspēka samazināšanās rezultātā bezdarba līmenis ir nokrities krietni zemāk par vēsturiski vidējo rādītāju, tādējādi norādot uz arvien lielāku darba tirgus sakaršanu (3.4.8. diagramma). Konkurence par arvien mazāku skaitu darbinieku ir kļuvusi intensīvāka un ir palielinājies spiediens uz algām. Tomēr algu pieauguma pašreizējais modelis norāda uz svarīgu atšķirību 2004. gada makroekonomikas vidē salīdzinājumā ar 2008. gadu, kad neilgtspējīgs kreditēšanas veicināts pieprasījuma satricinājums stimulēja darbaspēka pieprasījuma ievērojamu pieaugumu.

Latvija var iestigt iespējamā ieilgušā zemas izaugsmes periodā. Nelielais tekošā konta deficīts un vājais kredītu pieaugums liecina, ka risks atkārtot uzplaukuma/sabrukuma ciklu, ko Latvija piedzīvoja 2004.–2010. gadā, ir mazs. Tomēr, tā kā algas mazina peļņu, var ciest izdevumi investīcijām un tādējādi ierobežot ekonomikas izaugsmes potenciālu. Darba tirgus un veselības aprūpes problēmu (3.3.1. un 3.3.3. iedaļa) risināšana ir vitāli svarīga, lai palielinātu darbaspēka piedāvājumu un mazinātu darbaspēka sarukšanas negatīvo ietekmi. No otras puses, straujajam algu pieaugumam ir arī pozitīvs aspekts – tas var uzlabot dzīves līmeni pietiekamā apmērā, lai apturētu emigrāciju, kas ir viens no darbaspēka sarukuma pamatcēloņiem.

3.4.8. diagramma: **Nodarbinātība, darbaspēks un bezdarba līmenis**

Avots: *Eurostat*

3.4.5. DARĪJUMDARBĪBAS VIDE

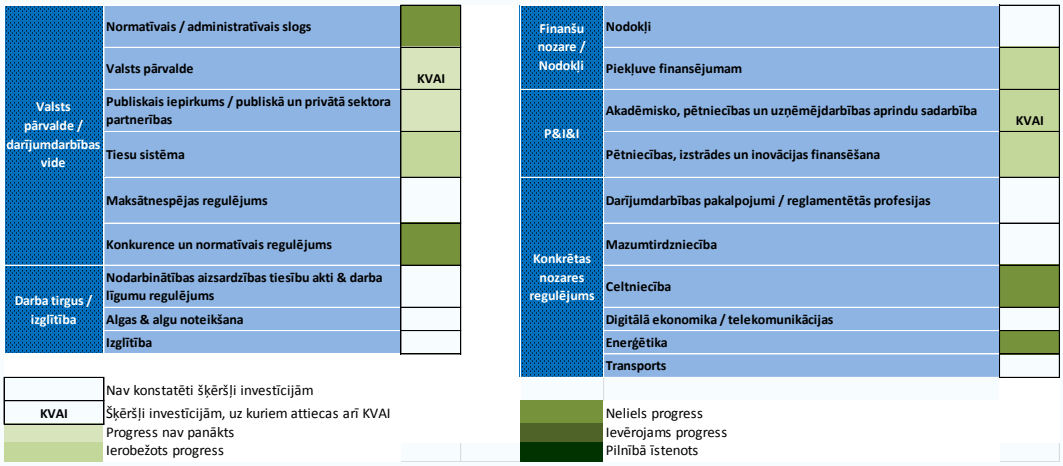
Ēnu ekonomika un tiesu sistēma ir visvājākās jomas Latvijā visumā labvēlīgajā darījumdarbības vidē. Latvija ierindojas 19. vietā no 190 valstīm 2018. gada Pasaules Bankas pārskatā "Doing Business". Latvijai ir viszemākie rādītāji attiecībā uz būvniecības atļauju ieguvi, tiesvedības procesu ilgumu un līdzekļu atgūšanas līmeni maksātnespējas lietās (3.6.1. iedaļa "Valsts pārvalde"). Arī ievērojamā ēnu ekonomika (3.1.3. iedaļa) pasliktina Latvijas ekonomikas konkurētspēju. Latvijas pārvaldes iestāžu mērķis ir vēl vairāk uzlabot darījumdarbības vidi, vienkāršojot ar uzņēmējdarbību saistītos tiesību aktus un piemērojot MVU testu visiem jaunajiem noteikumiem (Eiropas Komisija, 2017d).

3.4.5. izcēlums. Investīciju problēmas un reformas Latvijā

1. iedaļa. Makroekonomikas perspektīva

Laikposmā no 2000. līdz 2007. gadam vidējais investīciju līmenis gandrīz 30 % apmērā no IKP atspoguļoja Latvijas straujo konverģences procesu. Tomēr šā perioda otrajā pusē dominēja straujš kreditēšanas pieaugums un veidojās nekustamā īpašuma burbulis, kas plīsa 2009. gadā. Kopš krīzes vidējais investīciju līmenis ir nokrities līdz 22 % no IKP. Ievērojamo samazinājumu var lielākoties saistīt ar mainīto kreditēšanas dinamiku (3.2.1. iedaļa). Aplūkojot dažādu investīciju veidus, ieguldījumi aprīkojumā un ar mājokļiem nesaistītā būvniecībā pārsniedz ES vidējo rādītāju, atspoguļojot joprojām notiekošo iedzīšanas procesu un ES līdzekļu finansējuma ievērojamo lomu (3.4.1. iedaļa). Ieguldījumi mājokļos ir apslāpēti vājās hipotekārās kreditēšanas un mājsaimniecību pieticīgās pirktspējas dēļ. Ilgais aizņemto līdzekļu īpatsvara samazināšanas process beidzās 2016. gadā, bet tiek prognozēts, ka tuvākajā nākotnē kreditēšanas pieaugums saglabāsies pieticīgs.

2. iedaļa. Investēšanas šķēršļu un notiekošo reformu izvērtējums

Galvenie šķēršļi investīcijām un veiktie prioritārie pasākumi

1. Zems līdzekļu atgūšanas līmenis un zems pārstrukturēšanas gadījumu īpatsvars, kā arī procesa ļaunprātīgas izmantošanas gadījumi ir ietekmējuši Latvijas maksātnespējas procesa kvalitāti. Tādēļ investori un banku nozare maksātnespējas procesu uztver kā valstij raksturīgu risku un līdz ar to kā daļu no iemesla, kāpēc kreditēšanas pieaugums Latvijā ir bijis zemāks nekā kaimiņvalstīs. Maksātnespējas administratoru profesijas visaptveroša pārskatīšana ir uzlabojusi uzraudzību, kvalifikācijas procesu, kā arī interešu konfliktu novēršanas procesu, tomēr joprojām pastāv problēmas saistībā ar tiesu sistēmas reputāciju. (skatīt 3.6.3. iedaļu)

2. Privātā sektora P&I investīciju līmenis Latvijā ir viens no zemākajiem ES un pēdējo desmit gadu laikā nav būtiski mainījies. Turklāt liela daļa šo investīciju ir atkarīga no ES līdzekļiem, tādējādi samazinot nesubsidēto privātā sektora P&I investīciju līmeni vēl vairāk. Daļa no iemesla tam ir MVU dominējošais stāvoklis korporatīvajā sektorā. Ņemot vērā to, ka daži no lielākajiem un vislabāk finansētajiem uzņēmumiem Latvijā pieder valstij, viena no nedaudzajām politikas svirām Latvijas rīcībā, ar ko sekmēt aktīvākas privātās P&I investīcijas, ir likt šiem uzņēmumiem aktīvāk iesaistīties P&I darbībās. (skatīt 3.5.3. iedaļu)

3. Latvija ir veikusi vērā ņemamus pasākumus, lai samazinātu enerģētikas subsīdiju slogu lieliem rūpnieciskiem patērētājiem, kuri maksā vienas no augstākajām elektroenerģijas cenām ES, tādējādi saskaroties ar nelabvēlīgu konkurences stāvokli reģionā. Tomēr saglabājas problēmas saistībā ar augstiem

tīkla tarifiem un atjaunojamo energoresursu atbalsta izmaksu efektivitāti. (3.5.1. iedaļa)

3.5. NOZARU POLITIKA

3.5.1. ENERĢĒTIKA UN KLIMATS

Energoresursu tirgi

Galveno elektroenerģijas infrastruktūras projektu pabeigšana Baltijas valstīs ir devusi reģionam zemākas enerģijas vairumtirdzniecības cenas un labāku apgādes drošību. Baltijas enerģētikas tirgus integrācijas plāna (*BEMIP*) ieviešanas ietvaros Baltijas valstīs ir īstenoti vairāki pārrobežu un iekšzemes infrastruktūras projekti, būtībā integrējot šīs valstis Ziemeļvalstu elektroenerģijas tīklā (Eiropas Komisija, 2017b). Rezultātā Baltijas valstīs tagad ir vienas no zemākajām enerģijas cenām (stabiņu zemākā daļa 3.5.1. diagrammā) Eiropas Savienībā. Baltijas valstu tīklu sinhronizēšana ar Eiropas kontinentālo daļu ir turpmāko gadu galvenā prioritāte([43]); projekts ievērojami palielinātu apgādes drošību.

Reģionālā dabasgāzes tirgus attīstība ir bijusi stabila, tomēr vēl ir jāpabeidz daži nozīmīgi infrastruktūras projekti. 2015. gadā Latvijā gāzes vairumtirdzniecības cenas bija nedaudz augstākas nekā ES vidējās cenas daļēji konkurences trūkuma dēļ šajā reģionā, kurā joprojām dominē Krievijas piegādātā gāze. Klaipēdas sašķidrinātas dabasgāzes (SDG) terminālis nodrošina alternatīvu gāzes piegādes avotu, kaut arī ierobežotā apjomā. Raugoties nākotnē, Somijas–Igaunijas un Lietuvas–Polijas starpsavienojumu būvniecība ir izšķiroši svarīga, lai reģionālais gāzes tirgus varētu pilnībā darboties. Kamēr Somijas–Igaunijas savienojuma projekts stabili virzās uz priekšu, Lietuvas–Polijas savienojums atpaliek no grafika.

Iekšzemes gāzes tirgus atvēršana 2017. gadā tika īstenota netraucēti un stimulēja ievērojamu aktivitāti komerciālo patērētāju vidū. No 2018. gada janvāra jaunu tirgus dalībnieku iegūtā tirgus daļa bija aptuveni [25] %, kas ir ievērojami lielāka par daļu, kas iegūta pēc elektroenerģijas tirgus atvēršanas. Tomēr mājsaimniecības ir bijušas pasīvākas piegādātāja nomaiņā. Tirgus liberalizācijas procesa ietvaros arī tika nošķirtas pārvades un uzglabāšanas darbības, padarot pazemes gāzes krātuvi "Inčukalns" pieejamu trešām personām. Latvija patlaban pabeidz vertikāli integrētā gāzes uzņēmuma AS Latvijas Gāze nodalīšanu. Uzņēmums ir izveidojis meitasuzņēmumu darījumdarbības izplatīšanas darbībām, bet tas, kā uzņēmums ievēro neatkarības prasības, vēl ir jāapstiprina valsts regulatoram. Valdības mērķis ir vienu gadu pēc nodalīšanas veikt novērtējumu par gāzes tirgus atvēršanas ietekmi, tostarp ietekmi uz gāzes cenām.

([43]) Patlaban projektu plānots pabeigt līdz 2025. gadam.

Elektroenerģijas cena

Latvijas rūpniecība saskaras ar augstākajām elektroenerģijas cenām ES. Kaut arī elektroenerģijas cenu([44]) enerģijas komponents kopš 2011. gada ir ievērojami samazinājies, lielā mērā pateicoties ciešākai integrācijai Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgū, un ir zemāks par ES vidējo rādītāju, tīkla maksas un nodevu komponenti pēdējo gadu laikā ir ievērojami pieauguši un 2016. gadā bija vieni no augstākajiem ES (3.5.1. diagramma). Svarīgākais ir tas, ka elektroenerģijas kopējā cena rūpnieciskajiem patērētājiem bija aptuveni 20 % augstāka nekā kaimiņvalstīs. Tas Latvijas rūpniecību nostāda nelabvēlīgos konkurences apstākļos energoietilpīgās rūpniecības jomā.

Valdība ir veikusi pasākumus, lai samazinātu subsīdiju slogu un samazinātu elektroenerģijas izmaksas energoietilpīgiem rūpnieciskiem patērētājiem. No 2018. gada Latvija ir ievērojami samazinājusi subsīdiju([45]) valstij piederošajām koģenerācijas stacijām (*CHP*), kas veidoja aptuveni pusi no visām shēmas izmaksām. Tas palīdzēs novērst to, ka pieaug kopējais slogs visiem elektroenerģijas patērētājiem, jo paredzams, ka atbalsta shēmas atjaunojamo energoresursu daļa turpinās palielināties līdz 2020. gadam. Turklāt valdība ir samazinājusi nodevas maksas atjaunojamo energoresursu komponentu lielajiem rūpnieciskajiem patērētājiem, lai uzlabotu to konkurētspēju([46]). Paredzams, ka kopā šie

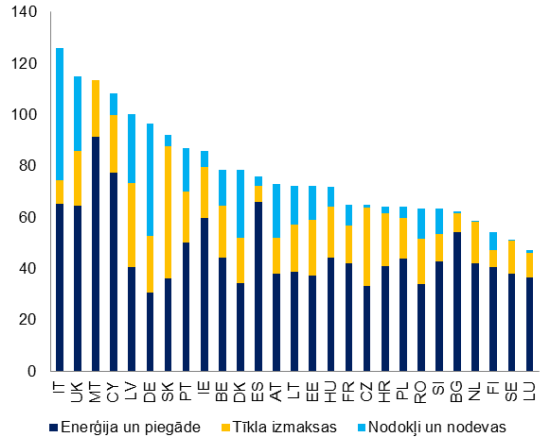
([44]) Kopējo elektroenerģijas cenu veido i) enerģijas un piegādes cena, ii) tīkla tarifs un iii) nodevas un nodokļi

([45]) Pašreizējā enerģijas subsīdiju shēma, ko finansē patērētāji ar elektroenerģijas patēriņa nodevu (gaiši zilie stabiņi 3.5.1. diagrammā), atbalsta divus politikas mērķus: i) atjaunojamās enerģijas ražošanas veicināšanu un ii) augstas efektivitātes fosilā kurināmā koģenerācijas stacijas.

([46]) Šo pasākumu pieņemšanai tika dota zaļā gaisma pēc Komisijas labvēlīgiem lēmumiem divās valsts atbalsta lietās: i) SA.43140 (2015/NN) – *Support to renewable energy and combined heat and power plants* un ii) SA.42854 (2015/N) – *Support to energy intensive industry*.

pasākumi samazinās elektroenerģijas cenu energoietilpīgiem ražotājiem par aptuveni 20 %.

3.5.1. diagramma. **Elektroenerģijas cenas rūpnieciskajiem patērētājiem, 2016. gads**

(1) Patēriņa grupa: 20–70 GWh / gadā
(2) Elektroenerģijas cenas ir tikpat augstas arī patēriņa grupā "2–20 Gwh / gadā", kurā Latvijai bija sestais augstākais tarifs ES valstu vidū.
Avots: Eiropas Komisija

Noteikts, ka atjaunojamo energoresursu atbalsta politika nākotnē koncentrēsies uz tā izmaksu efektivitātes palielināšanu. Pašreizējā atjaunojamo energoresursu atbalsta shēma ir bijusi ne vien dārga, bet arī rada bažas par dažu atjaunojamās enerģijas ražotņu ilgtspējību to atkarības no dāsnām subsīdijām([47]) dēļ. Valdība plāno 2018. gadā izstrādāt jaunu atjaunojamo energoresursu stratēģiju. Paredzams, ka tā koncentrēsies uz tādu atjaunojamo energoresursu tehnoloģiju sekmēšanu, kam ir vislielākā izmaksu efektivitāte. Atbalsta diferenciācija pēc atjaunojamo energoresursu veidiem ir bijusi viens no galvenajiem iemesliem, kādēļ pašreizējās shēmas vispārējās izmaksas ir augstas.

Augstie tīkla tarifi atspoguļo efektivitātes problēmas, ar ko saskaras tīkla operatori. Latvijas elektroenerģijas patērētāji maksā vienu no augstākajiem tīkla tarifiem ES, jo īpaši energoietilpīgie rūpnieciskie patērētāji (stabiņu vidējā daļa 3.5.1. diagrammā), radot bažas par tīkla operatoru efektivitāti. Izkliedēts un sarūkošs iedzīvotāju skaits (skatīt 1. iedaļu) ir viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc tīkla operatoriem ir bijis grūti pazemināt izmaksas elektroenerģijas patērētājiem. Turklāt 2016. gadā tīkla operators savos tarifos ieviesa fiksētās daļas komponentu, kas, kā operators cer, palīdzēs samazināt to savienojumu skaitu, kuru zemais patēriņš nerada pietiekamus ieņēmumus, lai segtu to izmaksas. Visbeidzot, kaut arī ministrija ir noteikusi vispārēju mērķi – uzlabot efektivitāti, trūkst konkrētu darbības efektivitātes mērķu. Centienus uzlabot operatoru efektivitāti arī ietekmē dividenžu politika, saskaņā ar kuru 90 % operatoru peļņas tiek izmaksāti valstij – uzņēmumu īpašniekam.

([47]) Dažos gadījumos valsts regulētais tarifs četras reizes pārsniedz elektroenerģijas tirgus cenu.

Energoefektivitāte un atjaunojamā enerģija

Latvija ir panākusi labu progresu energoefektivitātes uzlabošanā. Kaut arī Latvija ir uz pareizā ceļa savu 2020. gada energoefektivitātes mērķu sasniegšanā, mājokļu sektors saglabā nozīmīgas prioritātes statusu papildu energoietaupījumu panākšanai turpmākajos gados. Paredzams, ka vairāki pasākumi, kas veikti, lai veicinātu enerģētikas pakalpojumu tirgu, palīdzēs veikt daudzdzīvokļu ēku energoefektīvu renovāciju. Joprojām tiek izstrādāts normatīvais regulējums attiecībā uz energoefektivitātes līgumu slēgšanu. Ar atjaunojamo energoresursu daļu 37 % apmērā 2016. gadā Latvija ir viena no ES valstīm ar vislabākajiem rezultātiem un, visticamāk, sasniegs savu 2020. gada mērķi attiecībā uz atjaunojamo energoresursu daļas palielināšanu. Tomēr transportā izmantotā atjaunojamo energoresursu daļa ir tikai 3 %, un tā kopš 2010. gada ir maz mainījusies. Šajā ziņā valdība ir pārskatījusi prasības par biodegvielas piemaisījumiem un 2018. gadā izveidos uzlādes staciju tīklu elektriskajiem transportlīdzekļiem ar mērķi līdz 2020. gadam palielināt atjaunojamo energoresursu daļu transporta nozarē līdz 10 % kā ieguldījumu atjaunojamo energoresursu valsts mērķa izpildē.

Turpmāko gadu laikā ar Kohēzijas fonda un Eiropas Reģionālās attīstības fonda palīdzību tiks īstenoti papildu pasākumi sabiedriskā transporta jomā. Galvenais uzsvars tiek likts uz dzelzceļa, autoceļu un gaisa transporta sistēmu modernizāciju.

Klimats

Latvija ir uz pareizā ceļa, lai sasniegtu savu 2020. gada mērķi attiecībā uz siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisijām, taču jaunu automašīnu emisijas joprojām ir vienas no augstākajām ES. Paredzēts, ka emisijas ārpus emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS) laikposmā no 2005. līdz 2020. gadam pieaugs par 8 %; tas ir 9 procentpunktus zemāk nekā 17 % pieauguma robežvērtība. Transports un lauksaimniecība veido vairāk nekā pusi šo emisiju. 2015. gadā emisijas ārpus ETS veidoja 80 % no Latvijas kopējām SEG emisijām. 2016. gadā jaunu automašīnu vidējās CO_2 emisijas bija 128,9 g CO_2 uz vienu kilometru, kas ir samazinājums salīdzinājumā ar 137,1 g 2015. gadā; tomēr tās joprojām krietni pārsniedz ES vidējo rādītāju – 118,1 g CO_2 uz vienu kilometru.

3.5.2. ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANA

Neraugoties uz nozīmīgu progresu pēdējos gados, 2020. gadam noteikto pārstrādes mērķu sasniegšana radīs ievērojamas problēmas. Latvija 2015. gadā pārstrādāja 23 % visu radīto atkritumu, kas ir ievērojami labāk nekā 9 % 2010. gadā. Taču daļu no uzlabojuma var attiecināt uz labāku statistiku, un progress pēdējos pāris gados ir palēninājies, kā rezultātā ir maz ticams, ka Latvija līdz 2020. gadam sasniegs pārstrādes līmeņa mērķi – 50 %. Paredzēts, ka līdz 2020. gadam dabas resursu nodoklis par atkritumu apglabāšanu palielināsies vairāk nekā četras reizes, tādējādi ievērojami palielinot finansiālo stimulu dalītai savākšanai. Tomēr pašvaldības, jo īpaši galvaspilsētā Rīgā, kas veido vairāk nekā pusi Latvijas ekonomikas, dalītu savākšanu ievieš lēnā tempā, un tāpēc pārstrādes rādītāji pieaug lēnām. Lai paātrinātu īstenošanu, visticamāk, ir vajadzīgi normatīvie stimuli un stingrākas ziņošanas prasības.

Reaģējot uz neseno ekoloģisko katastrofu, valdība plāno pastiprināt savus noteikumus par atkritumu cikla beigām. 2017. gada jūnijā 23 tūkstoši tonnu nešķirotu, nelikumīgi izmestu atkritumu sadega milzīgā ugunsgrēkā, radot būtisku kaitējumu videi([48]). Reaģējot uz to, Vides ministrija ir ierosinājusi stingrākus noteikumus, lai uzskaitītu un izsekotu atkritumu importu, kā arī obligātu finanšu garantiju no atkritumu pārstrādes darbuzņēmējiem nolūkā uzlabot to pārskatatbildību.

3.5.3. PĒTNIECĪBA, IZSTRĀDE UN INOVĀCIJA

Latvijas inovācijas rādītāji pēdējo gadu gaitā ir nedaudz uzlabojušies, tomēr saglabājas daudz problēmu. Kaut arī Eiropas inovācijas rezultātu pārskatā Latvija nesen tika iecelta "mēreno novatoru" grupā (50–90 % no ES vidējā rādītāja), augsto tehnoloģiju uzņēmumu īpatsvars ekonomikā ir mazs un līdz ar to arī privātā sektora pieprasījums pēc P&I darbībām. Inovācija mazos un vidējos uzņēmumos saglabājas ļoti neliela, jo tādu MVU īpatsvars, kuri ievieš produktu vai procesu inovācijas un kuri iesaistās inovāciju partnerībās, ir zemākais ES. Tāpat inovatīvu produktu pārdošanas daļa pēdējos gados ir vēl vairāk samazinājusies un sasniedz tikai 21 % no ES vidējā rādītāja.

Privātie ieguldījumi pētniecībā un izstrādē joprojām ir īpaši zemā līmenī. Kaut gan pastāv dāsni nodokļu stimuli ieguldījumiem pētniecībā un izstrādē, to izmantojums ir mazs. Nodokļu sistēmas nesenās reformas kontekstā pašreizējie P&I nodokļu stimuli tiks aizstāti ar atliktiem nodokļiem līdz peļņas sadalei. Kaut arī valsts uzņēmumiem, kas ir daži no lielākajiem uzņēmumiem Latvijā, ir iespējas kļūt par vadošajiem privātā sektora novatoriem, to iesaistīšanās P&I darbībās līdz šim ir bijusi ierobežota, lai gan ir novērotas dažas pozitīvas norises, piemēram, mežsaimniecības un telekomunikāciju([49]) nozarēs.

Nepietiekamu resursu kontekstā ir vitāli svarīgi noteikt investīciju prioritātes. ES līdzekļi tiek ieguldīti saskaņā ar viedās specializācijas stratēģiju (*RIS3*), kas palīdz koncentrēt ieguldījumus uz nelielu skaitu prioritāšu un sekmē uzņēmējdarbības potenciāla atklāšanas procesu, apvienojot

([48]) Iestādes ir atzinušas, ka, kaut arī ir aizdomas, ka darbība ir veikta ar noziedzīgu nolūku, pašreizējie noteikumi nebija efektīvi, lai nodrošinātu savlaicīgu reakciju un novērstu šādas milzīgas, nelikumīgas izgāztuves izveidi.

([49]) Valstij piederošais telekomunikāciju uzņēmums LMT ir uzsācis pētniecības partnerību ar vienu no lielākajiem elektronikas ražotājiem Latvijā (Mikrotik), lai strādātu pie 5G tīkla attīstības.

pētniecības aprindas, uzņēmējus un valsts pārvaldi, lai noteiktu jomas ar vislielāko attīstības potenciālu.

Latvijas pētniecības un inovācijas sistēma lielā mērā ir atkarīga no ES fondu atbalsta. Atkarību no ES līdzekļiem uzsvēra P&I investīciju straujais kritums([50]) 2016. gadā, ko izraisīja ES līdzekļu plūsmas palēninašanās. Latvijai vēl tāls ceļš ejams līdz valsts P&I investīciju mērķa – 1,5 % no IKP līdz 2020. gadam – sasniegšanai, kas atspoguļo to, cik bieži inovācijas politikai budžeta diskusijās tiek piešķirta zema prioritāte.

Valstī notiek spēcīga jaunuzņēmumu veidošanās, un valdības mērķis ir nodrošināt pievilcīgu normatīvo un nodokļu sistēmu. ES finansēts riska kapitāls ir bijis darbības uzsākšanas finansējuma nozīmīgs avots daudziem Latvijas jaunuzņēmumiem. Papildus tam 2016. gadā Latvija ieviesa īpašu nodokļu režīmu, kura mērķis ir izveidot Latviju kā jaunuzņēmumu reģionālo galamērķi. Kaut arī atvieglojumi bija devīgi, stingro nosacījumu dēļ tikai viens uzņēmums kvalificējās atbalsta saņemšanai. Latvija tagad pārskata šo shēmu, lai piesaistītu lielāku skaitu uzņēmumu. Ņemot vērā nelielo mērogu, Latvijas jaunuzņēmumu politikas galvenais uzdevums ir radīt pietiekami pievilcīgu ekosistēmu, kas varētu atturēt sekmīgos uzņēmumus no pārcelšanās uz citiem, daudz populārākiem galamērķiem.

3.5.4. DIGITĀLĀ EKONOMIKA

Digitālo pakalpojumu izmantošana ir plaša, taču digitālo prasmju līmenis nav atbilstošs. Cilvēku tieksme izmantot interneta pakalpojumus laika gaitā pieaug. 75 % interneta lietotāju izmanto interneta bankas pakalpojumu iespējas (salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 61 %), 47 % izmanto e-pārvaldes pakalpojumus, bet 55 % pēdējā gada laikā ir iepirkušies tiešsaistē (Eiropas Komisija, 2018b). Arvien vairāk iedzīvotāju izmanto digitālos sabiedriskos pakalpojumus, taču pusei iedzīvotāju digitālo prasmju līmenis joprojām ir zems.

Progress ir panākts digitālās infrastruktūras jomā, bet tas ir noticis lēnākā tempā nekā vidēji ES. Valsts nedaudz atpaliek gan fiksētās platjoslas interneta pārklājuma, gan tā izmantošanas ziņā([51]). Tas galvenokārt atspoguļo digitālo plaisu starp pilsētām un lauku apvidiem, ko vēl vairāk uzsver tas, ka ātrdarbīgas platjoslas piekļuves īpatsvars Latvijā ir viens no augstākajiem ES. Iespējas saņemt platjoslas piekļuves pakalpojumus reti apdzīvotos apgabalos tiek atbalstītas ar ES finansējumu. Zemo fiksētās platjoslas pārklājumu daļēji kompensē ievērojams mobilo platjoslas pakalpojumu izmantojuma pieaugums. Tomēr savienojumu kvalitāte ir lieliska. *FTTP* (*fibre-to-the-premises*) pārklājums (85,3 %) ir trīs reizes lielāks nekā pārējā ES (Eiropas Komisija, 2017e), un jau 98 % mājokļu ir savienoti ar 4G tehnoloģiju.

Digitālās tehnoloģijas integrācija Latvijas uzņēmumos aizvien ir problemātiska, kamēr ar IT saistīto pakalpojumu eksports strauji pieaug. Latvijas valdības mērķis ir pārstrukturēt Latvijas ekonomiku uz intensīvāku tehnoloģijas izmantošanu. Ir ieviesti vairāki pasākumi, taču nav visaptverošas stratēģijas uzņēmumu digitalizācijai. Salīdzinoši neliela daļa([52]) Latvijas MVU tirgojas tiešsaistē, un vēl mazāka procentuālā daļa MVU ir iesaistīti pārrobežu tiešsaistes tirdzniecībā([53]).

Augsti kvalificētu profesionāļu, tostarp IKT speciālistu, trūkums kļūst par arvien lielāku šķērsli. Digitālo prasmju līmenis Latvijā ir zemāks par ES vidējo rādītāju (skatīt 3.1.1. izcēlumu). Pusei iedzīvotāju trūkst digitālo pamatprasmju, un plaisa salīdzinājumā ar citām ES valstīm kļūst arvien lielāka, ja uzmanība tiek pievērsta augstākā līmeņa prasmēm. Augsti kvalificētu speciālistu trūkums ir šķērslis ieguldījumiem un inovācijai (Eiropas Komisija, 2017f), un šī problēma nākotnē saasināsies.

3.5.5. TRANSPORTS

***Rail Baltica* projekts([54]) turpina virzīties uz priekšu, neraugoties uz vairākiem kavējumiem.** Mērķdatums projekta pabeigšanai Baltijas valstīs ir

([50]) Tās samazinājās no 0,63 % 2015. gadā līdz 0,44 % no IKP 2016. gadā.

([51]) Attiecīgi 93 % un 61 % salīdzinājumā ar ES vidējiem rādītājiem 98 % un 76 %.

([52]) 10,6 % salīdzinājumā ar 17,2 % ES.

([53]) 4,7 % salīdzinājumā ar 8,4 % ES.

([54]) Eiropas standartizmēra dzelzceļš, kas savieno trīs Baltijas valstis (un vēlākā posmā – Somiju) ar Eiropas dzelzceļa tīklu.

2025. gads. Paredzams, ka dzelzceļš dos ieguvumus ekonomikai un videi saistībā ar gaidāmo kravu novirzīšanu no autoceļiem uz dzelzceļu gan pasažieru, gan kravu pārvadājumos. *Rail Baltica* sekmes ir atkarīgas galvenokārt no Baltijas dalībvalstu apņēmības īstenot projektu un no šo valstu sadarbības efektivitātes. 2017. gada oktobrī tika panākta vienošanās pārskatīt organizatorisko struktūru, jo īpaši, lai uzlabotu ES finansējuma efektivitāti, izmaksu samazināšanu, būvdarbu pilnīgu sadarbspēju un sinhronizāciju.

Vairāk ir jāuzlabo ceļu satiksmes drošība. Par spīti ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo skaita iespaidīgam samazinājumam 16 % apmērā laikā no 2015. līdz 2016. gadam, Latvija joprojām ir viena no trīs valstīm, kurās ir augstākais bojāgājušo skaits (80 bojāgājušie uz vienu miljonu iedzīvotāju salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 50). Īpaši nozīmīga ir atbilstoša ceļu satiksmes noteikumu (ātrums, drošības jostu lietošana un braukšana reibumā) izpildes nodrošināšana un izglītošana par drošu braukšanu.

3.6. VALSTS PĀRVALDE

3.6.1. VALSTS PĀRVALDE

Sabiedriskie pakalpojumi nav pielāgoti iedzīvotāju skaita samazinājumam un novecošanai. Iedzīvotāju skaita samazināšanās un urbanizācija izraisa to, ka lauku apvidos infrastruktūra un sabiedriskie pakalpojumi netiek pietiekami izmantoti. Valsts pārvaldes, izglītības, veselības aprūpes pakalpojumu apjoms ir jāsamazina apgabalos, kas ir reti apdzīvoti un kuros apdzīvotība sarūk, bet lielāka resursu koncentrēšana lielākas efektivitātes un kvalitātes nolūkos ir vajadzīga saimnieciskās darbības centros.

Gaidāmā valsts pārvaldes reforma ir vērsta uz to, lai palielinātu centrālās valsts pārvaldes kvalitāti un efektivitāti. Reformu plāna mērķis ir līdz 2020. gadam par 6 %([55]) samazināt darbinieku skaitu centrālajā pārvaldē salīdzinājumā ar 2017. gadu([56]). Paredzēts, ka tas tiks panākts, centralizējot administratīvā atbalsta funkcijas un samazinot administratīvās procedūras un noteikumus. Izrietošie ietaupījumi tiks izmantoti publiskā sektora darbinieku atalgojuma palielināšanai, tādējādi uzlabojot to spēju konkurēt ar privāto sektoru. Tomēr reforma attiecas tikai uz centrālo valdību un aptver tikai civildienesta ierēdņus. Reforma risina pieaugošo kapacitātes pārpalikuma problēmu, kas rodas iedzīvotāju skaita samazināšanās rezultātā un arvien vairāk ietekmē visus sabiedriskos pakalpojumus (3.3.3. iedaļa par veselības aprūpi un 3.3.4. iedaļa par izglītību).

Pašvaldības un valsts uzņēmumi neietilpst valsts pārvaldes reformas darbības jomā. Pašvaldības nodarbina 60 % no publiskā sektora darbiniekiem. Valsts kontroles pārskatos ir uzrādītas nozīmīgas atšķirības starp pakalpojumu sniegšanu un izmaksām, kam pamatā ir ierobežota sadarbība, kopīgu un elektronisku pakalpojumu zems izmantojums un neefektīvi procesi. Turklāt dažas pašvaldības aktīvi iesaistās komercdarbībā. Tomēr pašvaldību uzņēmumi bieži vien ir neefektīvi un kropļo konkurenci to attiecīgajās nozarēs. Kaut arī nepārprotami ir iespējams panākt efektivitātes un kvalitātes ieguvumus, pašvaldību un valsts uzņēmumu līdzdalība valsts pārvaldes reformā ir brīvprātīga un nav oficiālu stimulu, kas tos motivētu.

Latvija ir uzlabojusi savus e-pārvaldības pakalpojumus. Latvija ieņem 8. vietu ES attiecībā uz valdības pakalpojumu pieejamību tiešsaistē. Aktīvu e-pārvaldes lietotāju skaits arī apsteidz ES vidējo rādītāju. Pēdējo gadu laikā Latvija ir ieviesusi savus e-pakalpojumus vairākās jomās, piemēram, uzņēmumu reģistrēšanā, nodokļu deklarēšanā, būvatļauju pieprasīšanā un saziņā ar publiskām iestādēm. Turklāt paredzams, ka valdības pakalpojumu pieejamības tiešsaistē uzlabošana, kas panākta, īstenojot nacionālo atvērto datu portālu, vēl vairāk palielinās lietotāju skaitu. Vienlaikus izšķiroši svarīgos pakalpojumos, piemēram, e-veselības jomā, turpina pastāvēt problēmas (skatīt 3.3.4. iedaļu).

3.6.2. PUBLISKAIS IEPIRKUMS

Efektivitāte un pārredzamība publiskā iepirkuma jomā ir uzlabojusies, taču ne būtiski. Sarunu procedūru izmantošana, iepriekš nepublicējot konkursa paziņojumu, 2017. gadā ir nedaudz samazinājusies([57]). Ir novērots arī tādu piedāvājumu īpatsvara samazinājums, kuri piešķirti, pamatojoties tikai uz vienu pretendentu([58]), tādējādi iezīmējot lielāku konkurenci publiskā iepirkuma konkursos (Eiropas Komisija, 2018c). Tomēr uzņēmumi turpina norādīt uz procedūrām, kurās diskriminējošas vai pārmērīgi sarežģītas tehniskās specifikācijas kavē konkurenci (ĀIPL, 2018. gads([59])). Negatīvā uztvere par iepirkuma procedūras taisnīgumu var radīt konkurences samazināšanos atturošās ietekmes dēļ uz potenciālajiem pretendentiem. Plašāka e-iepirkuma izmantošana varētu ne tikai nākt par labu pārredzamībai, bet arī sabiedrisko projektu lielākai efektivitātei. Nav veikti konkrēti pasākumi, lai palielinātu cīņu pret iespējamu korupcijas praksi gadījumos, kad tā var būt saistīta ar īpaši pielāgotām tehniskajām specifikācijām. Pārsūdzības gadījumos salīdzinoši ilgās

([55]) Aptuveni 3000 iedzīvotāju

([56]) Armija, iekšējās drošības un korupcijas apkarošanas dienesti, ES līdzekļu pārvaldība, Latvijas pārstāvji ārvalstīs šajā reformā nav iekļauti.

([57]) 10 % salīdzinājumā ar 12 % 2016. gadā; ES vidējais rādītājs 5 %

([58]) 27 % salīdzinājumā ar 31 % 2016. gadā; ES vidējais rādītājs 22 %

([59]) http://www.ficil.lv/wp-content/uploads/2017/04/Ficil_Sentiment_Index_2017_report.pdf

izskatīšanas procedūras var radīt problēmas uzņēmējiem un līgumslēdzējām iestādēm.

3.6.3. MAKSĀTNESPĒJA

Valdība ir pastiprinājusi maksātnespējas procesa administratoru uzraudzību, bet joprojām pastāv problēmas. Maksātnespējas politikas attīstības pamatnostādnēs 2016.–2020. gadam ir ietverti īpaši pasākumi maksātnespējas regulējuma un maksātnespējas procesa administratoru profesijas regulējuma uzlabošanai. Mērķi ir palielināt pārstrukturēšanas gadījumu skaitu un kreditoru prasījumu atgūšanas līmeni, un nostiprināt ticību profesijai. Attiecībā uz pēdējo profesijas normatīvais regulējums ir pārstrādāts, ieviešot ciešāku uzraudzību, stingrākus noteikumus par interešu konfliktiem un smagākus sodus par amatpārkāpumiem. Tiesu sistēma arī tika reformēta, samazinot tiesu skaitu; tam būtu jāuzlabo lēmumu vispārējā kvalitāte un lietu piešķiršanas tiesnešiem pēc nejaušības principa darbība. Kaut arī ir ieguldītas nopietnas pūles, lai nostiprinātu maksātnespējas regulējumu un procesu, saglabājas bažas attiecībā uz tiesu sistēmas spēju izskatīt lietas saistībā ar tiesnešu amatpārkāpumiem maksātnespējas tiesvedības procesos (irir.lv, 2017. gads). Vairāki tiesneši ir pauduši bažas, ka tas vēl vairāk iedragā ticību tiesu sistēmai. Lai risinātu šo problēmu, Tieslietu padome apsver iespēju pastiprināt centienus konstatēt amatpārkāpumu gadījumus un uzlabot mehānismu to novēršanai. Kopumā, ticība Latvijas tiesu sistēmas neatkarībai saglabājas salīdzinoši zema (Eiropas Komisija, 2018. gada ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā, gaidāms).

3.6.4. TIESLIETU SISTĒMA

Tieslietu sistēmas kvalitātes jomā ir iespējami uzlabojumi arī citos aspektos. Nabadzības riskam pakļauto patērētāju pieeja juridiskajai palīdzībai joprojām ir sarežģīta. Ņemot vērā salīdzinoši augsto tiesu nodevu līmeni, grūtības piekļūt juridiskajai palīdzībai var atturēt cilvēkus, kurus apdraud nabadzība. Turklāt lēmumi par tiesu sistēmas finanšu resursiem šķiet lielākoties pamatoti uz vēsturiskām izmaksām, nevis citiem kritērijiem, piemēram, atrisinātu vai jaunu lietu skaitu (Eiropas Komisija, 2017h). Tajā pašā laikā progress tika panākts, pieņemot grozījumus likumā par tiesu varu, kas sekmēs tiesu iestāžu neatkarību.

3.6.5. KORUPCIJA

Korupcija Latvijā joprojām ir problēma. Korupcija saskaņā ar Globālās konkurētspējas ziņojumu (*Global Competitiveness Report*) ir ceturtais problemātiskākais faktors darījumdarbības veikšanai Latvijā. Latvijai ir sevišķi slikti rezultāti attiecībā uz favorītismu valdības lēmumu pieņemšanā([60]). Turklāt 2017. gada Eirobarometra apsekojums (Eiropas Komisija, 2017i) parāda, ka korupcija ir gan plašāk izplatīta, gan vairāk paciesta nekā dažās citās ES valstīs([61]). Tomēr to uzņēmumu īpatsvars, kuri norāda uz korupciju kā šķērsli savai darījumdarbībai, samazinās.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) neatkarība tika nostiprināta, kaut gan vēl ir jāuzlabo tā efektivitāte. Grozījumi Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā (KNAB likums) tika pieņemti 2016. gada 5. aprīlī, tādējādi nostiprinot KNAB darbības neatkarību. Parlaments (Saeima) pēc atlases komitejas, kurā ietilpst gan valdības, gan pilsoniskās sabiedrības locekļi, priekšlikuma 2017. gada jūnijā iecēla jaunu biroja vadītāju. Tomēr gadiem ilgi iekšējie konflikti ir sabojājuši KNAB ticamību sabiedrībā, jo tikai 30 % respondentu apgalvo, ka viņi ziņotu par korupciju, ja ar to saskartos vai būtu tai liecinieki, un uzticētos, ka KNAB izskatītu šādus apgalvojumus. Jaunā priekšnieka vadībā KNAB notika reorganizācija ar mērķi uzlabot darbinieku morālo stāvokli un atjaunot biroja ticamību. Tajā pašā laikā KNAB trūkst darbinieku zemāka atalgojuma kategoriju dēļ salīdzinājumā ar citām tiesībaizsardzības struktūrām Latvijā. Attiecībā uz saukšanu pie atbildības vairums lietu, kas tika izmeklētas un nodotas tiesai, bija saistītas ar Ceļu policijas kukuļošanu, bet vairākas augsta līmeņa korupcijas lietas prokuratūra laika gaitā pārtrauca izskatīt.

([60]) Latvijas rādītājs ir 2,5 no 7, un tā ieņem 103. vietu 137 valstu vidū.

([61]) 84 % uzskata, ka korupcija Latvijā ir plaši izplatīta (ES vidējais rādītājs ir 68 %). 59 % uzskata, ka korupcija tiek paciesta (ES vidējais rādītājs ir 26 %), bet tikai 31 % uzskata to par nepieņemamu (ES vidējais rādītājs ir 70 %).

Likumdošanas iniciatīvas korupcijas novēršanas sistēmas uzlabošanai tiek īstenotas, bet interešu konfliktu deklarācijas netiek sistemātiski pārbaudītas. Likumprojekts par trauksmes cēlēju aizsardzību tika iesniegts pieņemšanai parlamentā 2017. gada martā. Taču atbildīgā parlamentārā komiteja atlika likumprojekta izskatīšanu, neraugoties uz ieinteresēto personu pausto spēcīgo atbalstu. Tā vietā tika izveidota parlamentārā darba grupa, un tai tika lūgts līdz 2018. gada rudenim izstrādāt alternatīvus likumdošanas priekšlikumus (Saeima, 2017. gads). Ministru kabinets 2017. gada oktobrī pieņēma noteikumus par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskajās iestādēs. Noteikumi paredz izveidot iekšējās kontroles sistēmu korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai katrā publiskā iestādē, tostarp valsts uzņēmumos, un pašvaldību līmenī. Valsts amatpersonu aktīvu un interešu deklarāciju pārbaude notiek sistemātiski, taču kompetences sadalījums un koordinācija starp divām atbildīgajām struktūrām – Valsts ieņēmumu dienestu un KNAB – joprojām ir neskaidri. Daļa no Valsts kontroles ieteikumiem jau ir īstenoti, un pie atlikušajiem trīs ieteikumiem patlaban tiek strādāts, to īstenošana tiek plānota 2018. gada beigās.

3.6.6. VALSTS UZŅĒMUMI

Valsts uzņēmumu (VU) pārvaldības pārredzamība un kvalitāte tiek nodrošināta, koordinējot šos aspektus valdības līmenī. Tomēr daži VU neietilpst šā mehānisma darbības jomā. Valsts uzņēmumi Latvijā veido ievērojamu ekonomikas daļu, nodarbinot gandrīz 10 % no visiem privātā sektora darbiniekiem. Valsts uzņēmumi, kas atbild par stratēģiski svarīgiem aktīviem, veido lielāko daļu kopējā apgrozījuma un peļņas. Tie ir koncentrēti enerģētikas, dzelzceļa, mežsaimniecības un telekomunikāciju nozarēs. Centrāls VU koordinators([62]) novērtē valsts uzņēmumu stratēģijas, piedalās valdes un uzraudzības padomes iecelšanas komitejās, sagatavo gada ziņojumu par valsts uzņēmumu darbībām un konsultē tos ar pārvaldību saistītos jautājumos. Koordinācija arī ļauj sasaistīt uzņēmumu stratēģiskos mērķus ar valsts attīstības mērķiem. Tomēr ostas un pašvaldību uzņēmumi nav iekļauti šajā shēmā, kas ārpus centralizētās koordinācijas darbības jomas atstāj aptuveni 40 % visu valsts uzņēmumu (pēc darbinieku skaita).

Latvijas valsts uzņēmumu galvenās problēmas ir nodrošināt kompetentu pārvaldību un brīvību no politiskas iejaukšanās. Neatkarīgu uzraudzības padomju izveide bija priekšnosacījums Latvijas dalībai ESAO un galu galā – drošs veids, kā pārbaudīt valsts uzņēmumu neatkarību no politiskas iejaukšanās. Neraugoties uz dažu ministriju nesamierināmību, uzraudzības padomju izveide ir virzījusies uz priekšu labi([63]). Tomēr dažos gadījumos locekļu neatkarības kritēriji ir apieti([64]). Valsts uzņēmumu pārvaldības turpmāki uzlabojumi, kas tiek apsvērti, ietver uzraudzības padomes locekļu vēl centralizētāku atlasi un skaidras ilgtermiņa ieguldījumu un dividenžu politikas izveidošanu. Tiek apsvērta arī valsts uzņēmumu kotēšana biržā nolūkā uzlabot valsts uzņēmumu ziņošanas un pārvaldības standartus un sekmēt kapitāla tirgus attīstību.

([62]) Pārresoru Koordinācijas Centrs

([63]) Līdz šim uzraudzības padomes ir izveidotas 12 lielākajos valsts uzņēmumos, un ir plānots šādas padomes paredzēt arī vidējiem valsts uzņēmumiem un trīs lielākajām slimnīcām.

([64]) No 39 padomes locekļiem, kurus valdība iecēlusi kopš 2016. gada, seši savu ciešo saikņu dēļ ar nozaru ministrijām neatbilst noteiktajiem neatkarības kritērijiem.

A PIELIKUMS.

PĀRSKATA TABULA

Saistības	**Kopsavilkuma novērtējums([65])**
Konkrētām valstīm adresēti ieteikumi (KVAI) 2016. gadā	
1. KVAI: Īstenot savu fiskālo politiku atbilstīgi Stabilitātes un izaugsmes pakta preventīvās daļas prasībām, kas nozīmē 2018. gadā sasniegt savu vidējā termiņa budžeta mērķi, ņemot vērā pielaides saistībā ar sistēmiskās pensiju reformas un strukturālo reformu īstenošanu, attiecībā uz kurām ir piešķirta pagaidu novirze. Samazināt nodokļus zema atalgojuma saņēmējiem, novirzot nodokļus uz citiem avotiem, kas ir mazāk kaitējoši izaugsmei, un uzlabojot nodokļu saistību izpildi.	Latvija ir panākusi **nelielu progresu** attiecībā uz 1. KVAI. Šis 1. KVAI vispārējais novērtējums neietver novērtējumu par atbilstību Stabilitātes un izaugsmes paktam.
• Īstenot savu fiskālo politiku atbilstīgi Stabilitātes un izaugsmes pakta preventīvās daļas prasībām, kas nozīmē 2018. gadā sasniegt savu vidējā termiņa budžeta mērķi, ņemot vērā pielaides saistībā ar sistēmiskās pensiju reformas un strukturālo reformu īstenošanu, attiecībā uz kurām ir piešķirta pagaidu novirze.	• Atbilstības novērtējums Stabilitātes un izaugsmes paktam tiks ietverts pavasarī, kad būs pieejami galīgie dati par 2017. gadu.
• Samazināt nodokļus zema atalgojuma saņēmējiem, novirzot nodokļus uz citiem avotiem, kas ir mazāk kaitējoši izaugsmei...	• **Neliels progress**. Nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās zemam atalgojumam ir samazināts, bet tiek lēsts, ka tas saglabāsies relatīvi augsts salīdzinājumā ar citām dalībvalstīm. Diferencētā neapliekamā minimuma palielinājums, kas ir visefektīvākais veids, kā samazināt nodokļu īpatsvaru darbaspēka izmaksās neprecētiem zema atalgojuma saņēmējiem,

([65]) Lai novērtētu progresu attiecībā uz 2017. gada konkrētām valstīm adresēto ieteikumu (KVAI) īstenošanu, tiek izmantotas šādas kategorijas:

Progress nav panākts: dalībvalsts nav ticami paziņojusi vai pieņēmusi nekādus pasākumus, lai īstenotu KVAI. Šajā kategorijā ietilpst vairākas tipiskas situācijas, kas jāinterpretē, katru gadījumu izskatot atsevišķi un ņemot vērā katras valsts apstākļus. Tās ir šādas:

- valsts reformu programmā vai citā oficiālā paziņojumā valsts parlamentam/attiecīgajām parlamentārajām komitejām vai Eiropas Komisijai publiski (piemēram, paziņojumā presei vai valdības tīmekļa vietnē) nav paziņoti nekādi juridiski, administratīvi vai budžeta pasākumi;
- pārvaldības vai likumdevēja struktūra nav iesniegusi neleģislatīvus aktus;
- dalībvalsts ir veikusi sākotnējus pasākumus, lai īstenotu KVAI, piemēram, pasūtot pētījumu vai izveidojot izpētes grupu, lai analizētu iespējamos pasākumus, kas jāveic (ja vien KVAI nav skaidri pieprasītas nostādnes vai izpētes darbības). Taču tā nav ierosinājusi nevienu skaidri definētu pasākumu vai pasākumus, lai ņemtu vērā KVAI.

Ierobežots progress: dalībvalsts ir:

- paziņojusi par konkrētiem pasākumiem, bet tie ņem vērā KVAI tikai ierobežotā mērā; un/vai
- iesniegusi tiesību aktus pārvaldības vai likumdevēja struktūrā, bet tie vēl nav pieņemti, un ir nepieciešams apjomīgs papildu neleģislatīvs darbs, pirms KVAI tiks īstenots;
- iesniegusi neleģislatīvus aktus, bet nav veikusi turpmākus pasākumus saistībā ar īstenošanu, kas ir nepieciešama, lai ņemtu vērā KVAI.

Neliels progress: dalībvalsts ir pieņēmusi pasākumus,

- ar ko daļēji īsteno KVAI; un/vai
- ar ko īsteno KVAI, bet vēl ir jāiegulda liels darbs, lai pilnībā īstenotu KVAI, jo ir īstenoti tikai daži no pasākumiem. Piemēram, pasākums vai pasākumi ir pieņemti valsts parlamentā vai ar ministru lēmumu, taču nav pieņemti īstenošanas lēmumi.

Ievērojams progress: dalībvalsts ir pieņēmusi pasākumus, kas sevišķi palīdz īstenot KVAI, un no tiem lielākā daļa ir īstenota.

Pilnīga īstenošana: dalībvalsts ir īstenojusi visus pasākumus, kas nepieciešami, lai pienācīgi ņemtu vērā KVAI.

	ir kopējo reformas izmaksu nelielā īpatsvara pamatā. Nodokļu samazināšanas pasākumus tikai daļēji kompensē akcīzes nodokļu palielināšana un stingrāka PVN administrēšana, tādējādi nodokļu novirzīšanas princips ir ievērots tikai daļēji.
• ...un uzlabojot nodokļu iekasēšanu.	• **Neliels progress**. Tiek īstenoti pasākumi, ar kuriem ierobežo izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. Nodokļu administrācijā ir pieņemta sadarbības pieeja – princips "apspriesties vispirms". Nodokļu administrācija ir reformēta, racionalizējot darbības un pastiprinot spējas.
2. KVAI: Uzlabot sociālās drošības tīkla adekvātumu un paaugstināt darbaspēka prasmes, paātrinot profesionālās izglītības mācību programmas reformu. Palielināt veselības aprūpes izmaksu efektivitāti un piekļuvi tai, tostarp samazinot tiešos maksājumus un ilgo gaidīšanas laiku.	Latvija ir panākusi **nelielu progresu** attiecībā uz 2. KVAI:
• Uzlabot sociālās drošības tīkla adekvātumu.	• **Ierobežots progress**. Garantētais minimālais ienākums no 2018. gada janvāra tiks palielināts no EUR 49,80 līdz EUR 53; ir veikti daži pasākumi, lai uzlabotu pašreizējo pensiju pietiekamību un ģimenes valsts pabalstus. Minimālo ienākumu līmeņa reforma, kas ievērojami uzlabotu sociālās drošības tīklu, 2017. gadā netika īstenota atbilstīgi plānotajam, un nav pieņemti lēmumi par turpmākiem pasākumiem.
• ...un paaugstināt darbaspēka prasmes, paātrinot profesionālās izglītības mācību programmas reformu.	• **Neliels progress**. No 2017./2018. mācību gada 24 PIA skolās tiek mācītas modulārās programmas 29 no 56 līdz šim izstrādātām profesionālajām kvalifikācijām (dubultojās salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu). 2017. gadā tika uzsākta 10 plānoto modulāro programmu izstrāde, bet vēl jāizstrādā 174 programmas. 2017. gadā ir uzsākta 56 profesionālo standartu (no visiem 160 atlikušajiem) izstrāde, un līdz 2017. gada decembrim trīspusējās sadarbības padome profesionālās izglītības un apmācības jomā bija apstiprinājusi 22 no šiem standartiem.
• Palielināt veselības aprūpes izmaksu efektivitāti	• **Neliels progress**. Veselības aprūpes

un piekļuvi tai, tostarp samazinot tiešos maksājumus un ilgo gaidīšanas laiku.	publiskais finansējums ir palielināts, bet maz progresa panākts efektivitātes uzlabošanas pasākumu īstenošanā. Paredzams, ka piekļuve vispārējai veselības aprūpei būs ierobežota, jo pakalpojumu sniegšana sasaistīta ar sociālajām iemaksām.
3. KVAI: Palielināt publiskā sektora efektivitāti un pārskatatbildību, jo īpaši, vienkāršojot administratīvās procedūras un nostiprinot interešu konfliktu novēršanas sistēmu, tostarp maksātnespējas administratoriem.	Latvija ir panākusi **nelielu progresu** attiecībā uz 3. KVAI:
• Palielināt publiskā sektora efektivitāti (..), jo īpaši, vienkāršojot administratīvās procedūras (..).	• **Neliels progress**. Attiecībā uz centrālo valdību ir noteikti lejupēji mērķi darbinieku skaita samazināšanai un atbalsta dienestu efektivitātes palielināšanai, bet lielais skaits pašvaldību nav iekļautas.
• Palielināt publiskā sektora (..) pārskatatbildību, jo īpaši, (..) nostiprinot interešu konfliktu novēršanas sistēmu, tostarp maksātnespējas administratoriem.	• **Ierobežots progress**. Ministru kabinets 2017. gada oktobrī pieņēma noteikumus par iekšējās kontroles prasībām interešu konfliktu un korupcijas novēršanai publiskās iestādēs. Taču joprojām trūkst skaidrības par valsts amatpersonu interešu konfliktu un ieņēmumu deklarāciju pārbaudes mehānismu, kā arī par kompetences sadalījumu iesaistīto iestāžu starpā. Parlaments ir pārtraucis likumprojekta par trauksmes cēlēju aizsardzību izskatīšanu.
Eiropa 2020 (valsts mērķi un progress)	
Nodarbinātības līmenis: 73 %	Nodarbinātības līmenis (vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem) 2016. gadā sasniedza mērķi (73,2 %) un turpina strauji pieaugt (75,5 % 2017. gada trešajā ceturksnī), kompensējot darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās ietekmi uz nodarbinātību.
Pētniecība un izstrāde (P&I): 1,5 % no IKP	P&I izdevumi 2016. gadā bija 0,44 % no IKP, kas ir samazinājums salīdzinājumā ar 0,63 % no IKP 2015. gadā. Latvija no mērķa sasniegšanas atpaliek.
Siltumnīcefekta gāzu emisijas: laikposmā no 2005. līdz 2020. gadam palielinājums par 17 %	Saskaņā ar jaunākajām valsts prognozēm un ņemot vērā esošos pasākumus, ir paredzams, ka mērķis tiks sasniegts: 8 % 2020. gadā

(nozarēs, kas neietilpst ETS)	salīdzinājumā ar 2005. gadu (ar 9 procentpunktu rezervi). Turklāt, lai arī 2016. gadam noteiktais mērķis bija palielinājums par ne vairāk kā 12 % salīdzinājumā ar 2005. gadu, provizoriskie dati liecina, ka nozarēs, kas neietilpst ETS, emisijas pieauga par 4 %. Tādējādi starpposma mērķis ir sasniegts.
Atjaunojamo energoresursu mērķis: 40 %	2016. gadā Latvijas atjaunojamo energoresursu daļa samazinājās par 0,6 procentpunktiem līdz 37,0 %. Tas ir 3 % mazāk nekā tās 2020. gada mērķis.
Energoefektivitāte: 5,4 *Mtoe* izteikts primārās enerģijas patēriņš (4,5 *Mtoe*, kas izteikts enerģijas galapatēriņā)	2016. gadā, tāpat kā 2015. gadā, Latvijas primārās enerģijas patēriņš saglabājās 4,3 *Mtoe* apmērā. Enerģijas galapatēriņš arī saglabājās 3,8 *Mtoe* apmērā. Ņemot vērā pašreizējo tendenci, Latvija ir uz pareizā ceļa sava energoefektivitātes mērķa sasniegšanā.
Priekšlaicīga mācību pārtraukšana: 10 %	Pēdējo gadu laikā tika novērots pieaugums, un 10 % apmērā priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas līmenis 2016. gadā bija gandrīz sasniedzis mērķi. Turklāt šis līmenis ir augstāks attiecībā uz zēniem (13,7 %) nekā meitenēm (6,2 %).
Terciārā izglītība: iegūšanas līmenis vecuma grupā no 30 līdz 34 gadiem ir 34 %.	Terciārās izglītības iegūšanas līmenis 2016. gadā bija 42,8 %, t. i., krietni vairāk par mērķi. Tomēr dzimumu atšķirība ir liela: 30,1 % vīriešu un 56,1 % sieviešu.
Nabadzība/sociālā atstumtība: to cilvēku skaita samazināšana, kurus apdraud nabadzība un/vai kuri dzīvo bezdarbnieku mājsaimniecībās, par 121 000 salīdzinājumā ar 2008. gadu.	To cilvēku skaits, kurus apdraud nabadzība un/vai kuri dzīvo bezdarbnieku mājsaimniecībās, ir samazinājies par 125 000 salīdzinājumā ar 2008. gadu, tādējādi Latvija ir sasniegusi savu mērķi attiecībā uz nabadzības samazināšanu.

B PIELIKUMS:

MAKROEKONOMIKAS NELĪDZSVAROTĪBAS NOVĒRŠANAS PROCEDŪRAS REZULTĀTU APKOPOJUMS

B.1. tabula. **Makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas rezultātu apkopojums**

			Sliekšņi	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ārējā nelīdzsvarotība un konkurētspēja	**Tekošā konta bilance, % no IKP**	3 gadu vidējais	**-4 %/6 %**	2,2	-1,6	-3,2	-2,7	-1,6	-0,3
	Neto starptautisko investīciju pozīcija	% no IKP	**-35 %**	-74,4	-67,2	-66,3	-65,9	-63,8	-58,9
	Reālais efektīvais valūtas kurss – 42 tirdzniecības partneri, SPCI deflators	3 gadu % izmaiņas	**±5 % (EZ) ±11 % (ārpus EZ)**	-2,4	-8,6	-1,6	0,4	2,7	4,9
	Eksporta tirgus daļa – % no pasaules eksporta	5 gadu % izmaiņas	**-6 %**	26,8	8,4	6,3	11,5	12,9	9,3
	Darbaspēka vienības nominālo izmaksu indekss (2010=100)	3 gadu % izmaiņas	**9 % (EZ) 12 % (ārpus EZ)**	-21,0	-6,9	7,9	16,1	17,5	16,5
Iekšējā nelīdzsvarotība	**Mājokļu cenu indeks (2015=100), samazināts**	1 gada % izmaiņas	**6 %**	4,1	-0,4	6,5	4,3	-2,4	7,4
	Privātā sektora kredītu plūsma, konsolidēta	% no IKP	**14 %**	-2,0	-2,1	0,9	-11,8	0,7	0,3
	Privātā sektora parāds, konsolidēts	% no IKP	**133 %**	115,3	97,9	92,4	96,0	88,8	88,3
	Vispārējās valdības bruto parāds	% no IKP	**60 %**	42,7	41,2	39,0	40,9	36,9	40,6
	Bezdarba līmenis	3 gadu vidējais	**10 %**	17,7	16,9	14,4	12,6	10,9	10,1
	Finanšu nozares kopējās saistības, nekonsolidētas	1 gada % izmaiņas	**16,5 %**	-4,1	5,2	5,2	10,4	12,2	5,8
Nodarbinātības rādītāji	**Aktivitātes līmenis – % no visiem iedzīvotājiem 15–64 gadu vecumā**	3 gadu izmaiņas procentpunktos	**-0,2 pp**	-1,4	0,9	1,0	1,8	1,3	2,3
	Ilgstoša bezdarba līmenis – % no aktīvajiem iedzīvotājiem 15–74 gadu vecumā	3 gadu izmaiņas procentpunktos	**0,5 pp**	6,9	3,3	-3,1	-4,2	-3,3	-1,7
	Jauniešu bezdarba līmenis – % no aktīvajiem iedzīvotājiem 15-24 gadu vecumā	3 gadu izmaiņas procentpunktos	**2 pp**	17,4	-4,8	-13,0	-11,4	-12,2	-5,9

(1) Šajā tabulā norādīti dati, kas publicēti 2018. gada brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros, kurā iekļauti dati, kas pieejami 2017. gada 24. oktobrī. Lūdzam ņemt vērā, ka šajā tabulā norādītie skaitļi tādēļ var atšķirties no jaunākiem datiem citviet šajā dokumentā.
(2) Izceltie skaitļi neatbilst slieksnim, kurš noteikts Eiropas Komisijas brīdināšanas mehānisma ziņojumā.
Avots: Avots: Eiropas Komisija, 2017. gads, 2018. gada brīdināšanas mehānisma ziņojuma statistikas pielikums, SWD(2017) 661.

C PIELIKUMS

STANDARTA TABULAS

C.1. tabula. **Finanšu tirgus rādītāji**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Banku nozares kopējie aktīvi (% no IKP)(1)	128,5	127,9	130,3	131,1	118,1	103,3
Piecu lielāko banku aktīvu daļa (% no visiem aktīviem)	64,1	64,1	63,6	64,5	66,5	-
Ārvalstu īpašumtiesības banku sistēmā (% no visiem aktīviem)(2)	61,3	59,0	52,5	47,4	49,7	51,8
Finanšu stabilitātes rādītāji(2):						
– ieņēmumus nenesošie aizdevumi (% no visiem aizdevumiem)(3)	7,9	5,6	7,7	5,1	5,2	5,0
– kapitāla pietiekamības rādītājs (%)	16,7	18,0	20,2	21,8	20,4	20,5
– pašu kapitāla atdeve (%)(4)	4,9	8,8	10,2	10,7	14,3	5,0
Banku aizdevumi privātajam sektoram (ikgadējās izmaiņas %)(1)	-0,4	-2,0	-4,5	-0,1	6,3	-1,7
Aizdevumi mājokļa iegādei (ikgadējās izmaiņas %)(1)	-4,5	-4,5	-3,4	-3,3	-0,5	0,2
Aizdevumu attiecība pret noguldījumiem(1)	161,7	132,3	119,4	109,3	107,8	107,2
Centrālās bankas likviditāte kā % no saistībām	-	-	0,3	1,0	1,0	1,1
Privātā sektora parāds (% no IKP)	97,9	92,4	96,0	88,8	88,3	-
Bruto ārējais parāds (% no IKP)(2) – publiskais sektors	32,3	30,5	36,3	30,4	32,9	30,4
– privātais sektors	40,8	42,0	39,0	40,1	40,2	38,7
Ilgtermiņa aizdevumu procentu likmju starpība pret *Bund* (bāzes punkti)*	307,0	177,0	134,5	46,8	44,4	53,7
Kredītriska mijmaiņas līguma kredītriska starpības valsts obligācijām (5 gadu)*	213,2	110,3	99,6	76,5	62,0	48,9

(1) Jaunākie dati 2017. gada 3. ceturksnis.
(2) Jaunākie dati 2017. gada 2. ceturksnis.
(3) Saskaņā ar ieņēmumus nenesošo parāda instrumentu bruto vērtības ECB definīciju.
(4) Ceturkšņa vērtības nav attiecinātas uz gadu.
* Mērot bāzes punktos.
Avots: Eiropas Komisija (ilgtermiņa procentu likmes); Pasaules Banka (bruto ārējais parāds); *Eurostat* (privātā sektora parāds); ECB (visi pārējie rādītāji).

C.2. tabula. **Sociālo rezultātu pārskata galvenie rādītāji**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (5)
Vienlīdzīgas iespējas un piekļuve darba tirgum						
Izglītību un apmācību priekšlaicīgi pametušo skaits (% no iedzīvotājiem 18–24 gadu vecumā)	10,6	9,8	8,5	9,9	10,0	:
Dzimumu nodarbinātības atšķirība (*pps*)	3,6	4,2	4,6	4,1	2,9	4,2
Ienākumu nevienlīdzība, mērīta kā kvintiļu attiecības rādītājs (S80/S20)	6,5	6,3	6,5	6,5	6,2	6,3
Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu skaits(1) (*AROPE*);	36,2	35,1	32,7	30,9	28,5	28,2
Jauniešu skaits, kuri nav nedz nodarbināti, nedz iesaistīti izglītībā un apmācībā (% no iedzīvotājiem 15–25 gadu vecumā)	14,9	13,0	12,0	10,5	11,2	:
Dinamiski darba tirgi un taisnīgi darba apstākļi						
Nodarbinātības līmenis (20–64 gadi)	68,1	69,7	70,7	72,5	73,2	74,4
Bezdarba līmenis(2) (15-74 gadi)	15,0	11,9	10,8	9,9	9,6	8,9
Aktīvas darbaspēka tirgus politikas dalībnieki (no 100 cilvēkiem, kas vēlas strādāt)	5,7	6,8	6,8	4,3	5,8	:
Mājsaimniecību bruto izmantojamais ienākums reālā izteiksmē uz vienu iedzīvotāju(3) (indekss 2008=100)	:	:	91,6	98,5	103,1	:
Atlīdzība darbiniekiem par darba stundu (EUR)	6,0	6,3	6,7	7,4	7,9	:
Publiskais atbalsts / sociālā aizsardzība un iekļautība						
Sociālo pārskaitījumu (izņemot pensiju) ietekme uz nabadzības mazināšanu(4)	25,3	25,4	21,5	17,6	21,6	21,9
Bērni, kas jaunāki par 3 gadiem, formālā bērnu aprūpē	23,0	23,0	21,6	22,9	:	:
Iedzīvotāju norādītās neapmierinātās vajadzības pēc veselības aprūpes	12,4	13,8	12,5	8,4	8,2	:
Iedzīvotāji ar vispārējām digitālajām prasmēm pamata vai augstākā līmenī (% no iedzīvotājiem 16–74 gadu vecumā)	:	:	:	49,0	50,0	48,0

(1) Cilvēki, kuri apdraud nabadzība vai sociālā atstumtība (*AROPE*): personas, kuras apdraud nabadzība (*AROP*) un/vai kuras dzīvo smagas materiālās nenodrošinātības apstākļos (*SMD*) un/vai dzīvo mājsaimniecībās ar nulles vai ļoti zemu nodarbinātības intensitāti (*LWI*).
(2) Bezdarbnieki ir visas tās personas, kas nebija nodarbinātas, bet aktīvi meklēja darbu un bija gatavas sākt strādāt nekavējoties vai divu nedēļu laikā.
(3) Mājsaimniecību reālais bruto izmantojamais ienākums ir definēts nekoriģētā veidā atbilstīgi 2018. gada Vienotā nodarbinātības ziņojuma projektam.
(4) Nabadzības riska indeksa procentuālās daļas samazinājums sociālo pārskaitījumu dēļ (aprēķināti, salīdzinot nabadzības riska indeksus pirms sociālajiem pārvedumiem ar indeksiem pēc pārvedumiem; pensijas šajā aprēķinā netiek uzskatītas par sociālajiem pārskaitījumiem).
(5) Vidējais rādītājs par 2017. gada pirmajiem trim ceturkšņiem. Dati par bezdarba līmeni ir sezonāli koriģēti.
Avots: *Eurostat*

C.3. tabula. **Darba tirgus un izglītības rādītāji**

Darba tirgus rādītāji	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017** [5]
Aktivitātes līmenis (15–64 gadi)	74,4	74,0	74,6	75,7	76,3	:
Nodarbinātība pašreizējā darbvietā pēc ilguma						
No 0 līdz 11 mēnešiem	17,4	16,4	14,7	14,5	13,5	:
No 12 līdz 23 mēnešiem	10,9	10,8	11,3	10,1	10,2	:
No 24 līdz 59 mēnešiem	19,1	18,7	20,1	19,1	20,1	:
60 mēneši vai vairāk	52,6	54,1	53,8	56,2	56,1	:
Nodarbinātības pieaugums* (% izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	1,4	2,3	-1,3	1,4	-0,3	-0,3
Sieviešu nodarbinātības līmenis (% no sievietēm 20-64 gadu vecumā)	66,4	67,7	68,5	70,5	71,8	72,3
Vīriešu nodarbinātības līmenis (% no vīriešiem 20-64 gadu vecumā)	70,0	71,9	73,1	74,6	74,7	76,5
Gados vecāku darba ņēmēju nodarbinātības līmenis* (% no iedzīvotājiem 55-64 gadu vecumā)	52,8	54,8	56,4	59,4	61,4	61,7
Nepilna laika nodarbinātība* (% no visiem nodarbinātajiem15-64 gadu vecumā)	8,9	7,5	6,8	7,2	8,5	7,8
Fiksēta termiņa nodarbinātība* (% no darbiniekiem 15–64 gadu vecumā ar terminētu līgumu)	4,7	4,3	3,3	3,8	3,7	3,0
Pārejas līmenis no pagaidu uz pastāvīgu nodarbinātību (3 gadu vidējais)	37,8	44,3	50,2	57,2	57,9	:
Ilgstoša bezdarba līmenis[1] (% no darbaspēka)	7,8	5,7	4,6	4,5	4,0	3,5
Jauniešu bezdarba līmenis (% no aktīvajiem iedzīvotājiem 15–24 gadu vecumā)	28,5	23,2	19,6	16,3	17,3	16,9
Dzimumu atšķirība nepilna laika nodarbinātībā	4,3	3,8	4,2	5,5	4,7	5,7
Vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība[2] (nekoriģētā veidā)	14,9	16,0	17,3	17,0	:	:
Izglītības un apmācības rādītāji	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Pieaugušo līdzdalība izglītībā (% no 25–64 gadus veciem cilvēkiem, kuri piedalās izglītībā un apmācībā)	7,2	6,8	5,6	5,7	7,3	:
Nepietiekamas sekmes izglītībā[3]	19,9	:	:	21,4	:	:
Terciārās izglītības ieguve (% no iedzīvotājiem 30–34 gadu vecumā, kuri sekmīgi pabeiguši terciāro izglītību)	37,2	40,7	39,9	41,3	42,8	:
Snieguma atšķirības skaidrojamas ar skolēnu sociālekonomisko statusu[4]	502	:	:	490	:	:

* Rezultātu pārskatā neiekļauts rādītājs

(1) Ilgstošie bezdarbnieki ir personas, kas ir bijušas bez darba vismaz 12 mēnešus.

(2) Starpība starp algotu darba ņēmēju – vīriešu – un algotu darbinieku – sieviešu – vidējo bruto darba samaksu par stundu kā procentuālā daļa no algotu darbinieku – vīriešu – vidējās bruto darba samaksas par stundu. Tā ir definēta kā "nekoriģēta", jo tā neņem vērā individuālo iezīmju sadalījumu (un tādējādi sniedz vispārēju priekšstatu par dzimumu nevienlīdzību atalgojuma ziņā). Ir iekļauti visi darbinieki, kas strādā uzņēmumos ar desmit vai vairāk darbiniekiem, bez vecuma un nostrādāto stundu skaita ierobežojumiem.

(3) *PISA* (ESAO) rezultāti par vājiem sasniegumiem matemātikā 15 gadus veco bērnu vidū.

(4) Sociālekonomiskā un kultūras statusa ietekme uz *PISA* (ESAO) rādītājiem.

(5) Vidējais rādītājs par 2017. gada pirmajiem trim ceturkšņiem. Dati par jauniešu bezdarba līmeni ir sezonāli koriģēti.

Avots: *Eurostat*, ESAO

C.4. tabula. **Sociālā iekļaušana un veselības rādītāji**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Izdevumi sociālās aizsardzības pabalstiem* (% no IKP)						
Slimības/veselības aprūpes pabalsti	3,3	3,4	3,4	3,6	:	:
Invaliditātes pabalsti	1,2	1,2	1,3	1,4	:	:
Vecuma un apgādnieka zaudējuma pabalsti	7,8	7,7	7,4	7,4	:	:
Ģimenes/bērnu pabalsti	1,0	1,2	1,3	1,6	:	:
Bezdarbnieka pabalsti	0,5	0,6	0,6	0,6	:	:
Mājokļa pabalsti	0,1	0,1	0,1	0,1	:	:
Citur neklasificēta sociālā atstumtība	0,2	0,1	0,1	0,1	:	:
Kopā	14,1	14,4	14,2	14,6	:	:
no tiem: no ienākumiem atkarīgie pabalsti	0,4	0,3	0,2	0,2	:	:
Vispārējie valdības izdevumi pa funkcijām (% no IKP, *COFOG*)						
Sociālā aizsardzība	11,4	11,5	11,4	11,9	12,0	:
Veselības aprūpe	3,9	3,7	3,8	3,8	3,7	:
Izglītība	5,7	5,7	5,9	5,9	5,5	:
Tiešo maksājumu izdevumi veselības aprūpei (% no kopējiem veselības aprūpes izdevumiem)	:	38,5	39,1	42,1	:	:
Bērni, kurus apdraud nabadzība vai sociālā atstumtība (% no iedzīvotājiem 0–17 gadu vecumā)*	40,0	38,4	35,3	31,3	24,7	23,9
Nabadzības riska indekss[1] (% no visiem iedzīvotājiem)	19,2	19,4	21,2	22,5	21,8	22,1
Strādājošo nabadzības riska līmenis (% no nodarbinātajiem iedzīvotājiem)	8,6	8,9	8,1	9,2	8,3	8,8
Smagas materiālās nenodrošinātības rādītājs[2] (% no visiem iedzīvotājiem)	25,6	24,0	19,2	16,4	12,8	11,3
Ļoti sliktu sadzīves apstākļu rādītājs[3] pēc īpašumtiesību statusa						
Īpašnieks ar hipotēku vai aizdevumu	7,6	8,3	10,6	6,9	6,9	7,9
Īrnieks, īre pēc tirgus cenas	29,9	23,1	28,3	26,7	25,8	24,7
Iedzīvotāju īpatsvars, kas dzīvo mājsaimniecībās ar zemu nodarbinātības intensitāti[4] (% no iedzīvotājiem 0-59 gadu vecumā)	11,7	10,0	9,6	7,8	7,2	7,8
Nabadzības sliekšņi, izteikti valsts valūtā salīdzināmās cenās*	1980	2029	2263	2517	2743	2844
Veselīgas dzīves gadi (65 gadu vecumā)						
Sievietes	6,4	4,2	4,6	4,0	:	:
Vīrieši	5,3	4,0	4,0	4,1	:	:
Pensiju kopējais aizvietošanas koeficients[5] (65 gadu vecumā)	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4
Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksa (DESI) savienotības aspekts[6]	:	:	54,8	58,7	63,3	63,7
DŽINI koeficients pirms nodokļu nomaksas un pārvedumiem*	53,1	52,0	51,2	49,8	48,6	:
DŽINI koeficients pēc nodokļu nomaksas un pārvedumiem*	35,7	35,2	35,5	35,4	34,5	:

* Rezultātu pārskatā neiekļauts rādītājs
(1) Nabadzības riska indekss (NRI): to iedzīvotāju īpatsvars, kuru ekvivalentais rīcībā esošais ienākums ir zemāks par 60 % no valsts vidējā ekvivalentā rīcībā esošā ienākuma.
(2) Iedzīvotāju daļa, uz kuriem attiecas vismaz četri no šādiem nenodrošinātības veidiem: nevar atļauties i) samaksāt īri vai komunālo pakalpojumu rēķinus, ii) pietiekami apsildīt mājokli, iii) neparedzētus izdevumus, iv) lietot uzturā gaļu, zivis vai citu olbaltumvielu ekvivalentu katru otro dienu, v) nedēļu ilgas brīvdienas ārpus mājām reizi gadā, vi) automašīnu, vii) veļas mašīnu, viii) krāsu televizoru vai ix) tālruni.
(3) Procentuālā daļa no visiem iedzīvotājiem, kas dzīvo pārapdzīvotos mitekļos un sliktos sadzīves apstākļos.
(4) To iedzīvotāju skaits, kuri dzīvo mājsaimniecībās ar ļoti zemu nodarbinātības intensitāti: to iedzīvotāju īpatsvars vecumā no 0 līdz 59 gadiem, kas dzīvo mājsaimniecībās, kurās pieaugušie (izņemot apgādībā esošos bērnus) strādājuši mazāk nekā 20 % no sava kopējā darba potenciāla iepriekšējos 12 mēnešos.
(5) Attiecība starp vidējo individuālo bruto pensiju 65–74 gadu vecuma cilvēkiem attiecībā pret vidējiem individuāliem bruto ieņēmumiem cilvēkiem vecumā no 50 līdz 59 gadiem.
(6) Fiksētās platjoslas lietošana (33 %), mobilās platjoslas lietošana (22 %), ātrums (33 %) un cenas pieņemamība (11 %), no Digitalizācijas rezultātu pārskata.
Avots: *Eurostat*, ESAO

C.5. tabula. **Ražojumu tirgus snieguma un politikas rādītāji**

Snieguma rādītāji	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Darba ražīgums (reālais, uz vienu nodarbināto personu, ikgadējās izmaiņas %)							
Darba ražīgums rūpniecībā	8,80	-1,50	-1,54	-2,58	1,97	7,69	3,76
Darba ražīgums celtniecībā	-20,65	16,85	11,46	-2,01	-0,75	4,62	-11,52
Darba ražīgums tirgus pakalpojumos	1,99	7,65	2,91	-1,36	1,21	2,90	2,29
Darbaspēka vienības izmaksas (*ULC*) (visa ekonomika, ikgadējās izmaiņas %)							
ULC rūpniecībā	-10,52	1,46	9,40	8,10	5,16	1,94	1,37
ULC celtniecībā	17,49	-24,59	1,22	9,26	7,27	5,40	17,24
ULC tirgus pakalpojumos	-6,81	-3,19	7,08	4,51	5,53	6,77	4,08
Darījumdarbības vide	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Laiks, kas vajadzīgs līgumu izpildes nodrošināšanai[1] (dienas)	309,0	369,0	469,0	469,0	469,0	469,0	469,0
Laiks, kas vajadzīgs uzņēmējdarbības uzsākšanai[1] (dienas)	15,5	15,5	15,5	12,5	12,5	5,5	5,5
Rezultāti attiecībā uz MVU pieteikumiem banku aizdevumiem[2]	n.p.	0,88	n.p.	0,85	1,19	0,49	0,84
Pētniecība un inovācija	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
P&I intensitāte	0,61	0,70	0,66	0,61	0,69	0,63	0,44
Vispārējās valdības izdevumi izglītībai kā % no IKP	6,20	5,90	5,70	5,70	5,90	6,00	n.p.
Personas ar terciāro izglītību un/vai nodarbinātas zinātnes un tehnoloģiju jomā kā % no kopējās nodarbinātības	42	42	44	44	43	45	45
Iedzīvotāju skaits ar pabeigtu terciāro izglītību[3]	23	24	25	27	27	28	30
Jaunieši ar vidējo izglītību[4]	80	81	84	86	87	86	85
Augsto tehnoloģiju produktu tirdzniecības bilance kā % no IKP	-1,83	-1,68	-1,17	-1,03	-1,23	-1,19	n.p.
Ražojumu un pakalpojumu tirgi un konkurence					**2003**	**2008**	**2013**
ESAO produktu tirgus regulējums (PTR)[5], kopumā					n.p.	n.p.	1,61
ESAO PTR5, mazumtirdzniecība					n.p.	n.p.	0,40
ESAO PTR5, profesionālie pakalpojumi					n.p.	n.p.	n.p.
ESAO PTR5, tīkla nozares[6]					n.p.	n.p.	2,66

(1) Metodika, tostarp pieņēmumi, attiecībā uz šo rādītāju ir detalizēti norādīta vietnē: http://www.doingbusiness.org/methodology.
(2) Atbildes uz jautājumu Q7B_a vidējais rādītājs. "[Bankas aizdevums]: Ja pieteicāties šādam finansējuma veidam un mēģinājāt par to vienoties pēdējo sešu mēnešu laikā, kāds bija rezultāts?" Atbildes tika kodificētas šādi: nulle, ja tika saņemta visa summa, viens, ja tika saņemta summas lielākā daļa, divi, ja tika saņemta tikai neliela daļa no tā, trīs, ja no aizdevuma atteicās vai to atteicās piešķirt, un trūkstošas vērtības, ja pieteikums vēl nav izskatīts vai rezultāts nav zināms.
(3) Iedzīvotāju procentuālais skaits vecumā no 15 līdz 64 gadiem, kuri ir pabeiguši terciāro izglītību.
(4) Iedzīvotāju procentuālais skaits vecumā no 20 līdz 24 gadiem, kas ir ieguvuši vismaz vidējo izglītību.
(5) Indekss: 0 = nav reglamentēts; 6 = pārsvarā reglamentēts. ESAO produktu tirgus regulējuma rādītāju metodika ir detalizēti norādīta vietnē: http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm
(6) Apkopotie ESAO rādītāji par regulējumu enerģijas, transporta un saziņas nozarē.
Avots: Eiropas Komisija; Pasaules Banka — Uzņēmējdarbības veikšana (attiecībā uz līgumu izpildi un uzņēmējdarbības uzsākšanai vajadzīgais laiks); ESAO (attiecībā uz produktu tirgus regulējuma rādītājiem); *SAFE* (attiecībā uz MVU pieteikumiem banku aizdevumiem).

C.6. tabula. **Videi saudzīga izaugsme**

Videi saudzīgas izaugsmes rādītāji		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Makroekonomiskie							
Energointensitāte	kgoe / €	0,23	0,23	0,22	0,22	0,21	0,20
Oglekļa dioksīda emisiju intensitāte	kg / €	0,60	0,58	0,56	0,54	0,53	-
Resursu intensitāte (atbilstoša resursu ražīgumam)	kg / €	2,16	2,00	2,07	2,01	2,06	2,10
Atkritumu intensitāte	kg / €	-	0,12	-	0,13	-	-
Enerģētikas tirdzniecības bilance	% no IKP	-5,4	-6,1	-5,3	-4,2	-3,2	-2,3
Enerģijas svērums SPCI	%	15,51	15,70	15,93	15,42	15,10	14,27
Starpība starp enerģijas cenu izmaiņām un inflāciju	%	6,9	7,3	-1,7	-1,7	4,4	-6,8
Faktiskās enerģijas vienības izmaksas	% no pievienotās vērtības	20,1	20,5	20,2	20,2	-	-
Vides nodokļu attiecība pret darbaspēka nodokļiem	attiecība	0,18	0,17	0,18	0,19	0,20	-
Vides nodokļi	% no IKP	3,0	3,0	3,4	3,6	3,7	3,7
Nozaru							
Rūpniecības energointensitāte	kgoe / €	0,25	0,27	0,26	0,27	0,26	0,24
Faktiskās enerģijas vienības izmaksas ražošanas nozarei, izņemot rafinēšanu	% no pievienotās vērtības	19,2	19,7	19,5	19,3	-	-
Energoietilpīgo nozaru īpatsvars ekonomikā	% no IKP	10,28	9,98	9,07	8,72	8,91	-
Elektroenerģijas cenas vidējiem rūpnieciskajiem lietotājiem	€ / kWh	0,10	0,11	0,11	0,12	0,12	0,12
Gāzes cenas vidējiem rūpnieciskajiem lietotājiem	€ / kWh	0,03	0,04	0,04	0,04	0,03	0,03
Publiskā sektora P&I enerģijai	% no IKP	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Publiskā sektora P&I vides aizsardzībai	% no IKP	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02	0,01
Sadzīves atkritumu pārstrādes rādītājs	%	9,7	14,7	25,9	27,0	28,7	25,2
SEG emisiju daļa, uz ko attiecas ETS*	%	25,3	24,0	23,2	20,7	20,0	19,9
Transporta nozares energointensitāte	kgoe / €	0,55	0,51	0,51	0,52	0,59	0,59
Transporta nozares oglekļa dioksīda emisiju intensitāte	kg / €	1,48	1,35	1,37	1,41	1,62	-
Energoapgādes drošība							
Atkarība no importētās enerģijas	%	59,9	56,4	55,9	40,6	51,2	47,2
Apkopotais piegādātāju koncentrācijas indekss	*HHI*	47,4	47,3	47,2	23,1	41,9	-
Energoresursu struktūras diversifikācija	*HHI*	0,29	0,30	0,30	0,29	0,30	0,32

Visi makrointensitātes rādītāji ir izteikti kā fiziskā daudzuma attiecība pret IKP (2010. gada cenās)
Energointensitāte: bruto iekšzemes enerģijas patēriņš (kgoe), dalīts ar IKP (EUR)
Oglekļa dioksīda emisiju intensitāte: siltumnīcefekta gāzu emisijas (kg CO_2 ekvivalentu), dalīts ar IKP (EUR)
Resursu intensitāte: iekšzemes resursu patēriņš (kg), dalīts ar IKP (EUR)
Atkritumu intensitāte: atkritumi (kg), dalīts ar IKP (EUR)
Enerģētikas tirdzniecības bilance: enerģijas eksporta un importa atlikums, izteikts kā % no IKP
Enerģijas svērums SPCI: "enerģijas" vienību daļa patēriņa grozā, ko izmanto SPCI izveidošanai
Starpība starp enerģijas cenu izmaiņām un inflāciju: SPCI enerģētikas komponents un kopējā SPCI inflācija (izmaiņas gadā, %)
Faktiskās enerģijas vienības izmaksas: faktiskās enerģijas izmaksas, izteiktas % no kopējās pievienotās vērtības ekonomikai
Rūpniecības energointensitāte: rūpniecības enerģijas galapatēriņš (kgoe), kas dalīts ar rūpniecības bruto pievienoto vērtību (2010. gadā EUR)
Faktiskās enerģijas vienības izmaksas ražošanas nozarei, izņemot rafinēšanu: faktiskās izmaksas, izteiktas % no pievienotās vērtības ražošanas nozarēm
Energoietilpīgo nozaru īpatsvars ekonomikā: daļa no energoietilpīgo nozaru bruto pievienotās vērtības IKP
Elektroenerģijas un gāzes cenas vidējiem rūpnieciskajiem lietotājiem: patēriņa grupa 500-20 00 MWh un 10 000-100 000 GJ; skaitļi bez PVN.
Sadzīves atkritumu pārstrādes rādītājs: pārstrādāto un kompostēto sadzīves atkritumu attiecība pret kopējiem sadzīves atkritumiem
Publiskā sektora P&I enerģijai un videi: valdības tēriņi P&I jomā šīm kategorijām kā % no IKP
SEG emisiju īpatsvars, uz ko attiecas ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēma (ETS) (izņemot aviāciju): balstīts uz siltumnīcefekta gāzu emisijām
(izņemot zemes izmantošanu, zemes izmantošanas maiņu un mežsaimniecību), kā dalībvalstis paziņojušas Eiropas Vides aģentūrai
Transporta nozares energointensitāte: transporta darbību enerģijas galapatēriņš (kgoe), dalīts ar transporta nozares bruto pievienoto vērtību (2010. gads, EUR)
Transporta nozares oglekļa dioksīda emisiju intensitāte: siltumnīcefekta gāzu emisijas transporta darbībā, dalītas ar transporta nozares bruto pievienoto vērtību
Atkarība no importētās enerģijas: neto enerģijas imports, dalīts ar bruto iekšzemes enerģijas patēriņu, tostarp starptautisko jūras flotes degvielas patēriņu
Apkopotais piegādātāju koncentrācijas indekss: attiecas uz naftu, gāzi un oglēm. Mazākas vērtības norāda uz lielāku dažādošanu un līdz ar to mazāku risku.
Energoresursu struktūras diversifikācija: Herfindāla indekss attiecībā uz dabasgāzi, visiem naftas produktiem, kodolsiltumu, atjaunojamo energoresursu enerģiju un cietajiem kurināmajiem
* Eiropas Komisija un Eiropas Vides aģentūra
Avots: Eiropas Komisija un Eiropas Vides aģentūra (siltumnīcefekta gāzu emisiju īpatsvars, uz ko attiecas ETS); Eiropas Komisija (Vides nodokļi pret darbaspēka nodokļiem un IKP); *Eurostat* (visi pārējie rādītāji).

ATSAUCES

Latvijas Republikas Konkurences padome. (2017. gads). *2016. gada ziņojums* Iegūts no vietnes https://www.kp.gov.lv/documents/737b30abae08a8fb08d009fba9f0c2cffe92ea0d

Eurofound. (2017. gads). *Living and working in Latvia*. Iegūts no vietnes https://www.eurofound.europa.eu/country/latvia#actors-and-institutions

European Centre of Expertise in the field of labour law, employment and labour market policy. (2018. gads, gaidāms). *Labour Market Policy Thematic Review 2017: An in-depth analysis of the emigration of skilled labour. Latvia.*

Eiropas Komisija. (2015. gads). *Tax reforms in EU Member States 2015 — Tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability*. Eiropas Komisijas Ekonomikas un finanšu lietu ģenerāldirektorāts un Nodokļu un muitas savienības ģenerāldirektorāts (2015. gads). http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/ip008_en.htm.

Eiropas Komisija. (2017a). *Assessment of the 2017 stability programme for Latvia*. Eiropas Komisijas Ekonomikas un finanšu lietu ģenerāldirektorāts. Iegūts no vietnes https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/14_lv_sp_assessment.pdf

Eiropas Komisija. (2017b). *Ziņojums par Latviju*. Iegūts no vietnes https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-latvia-lv.pdf

Eiropas Komisija. (2017c). *Lieta M.8414 - DNB / NORDEA / LUMINOR GROUP*. Iegūts no vietnes http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/additional_data/m8414_239_3.pdf

Eiropas Komisija. (2017d). *2017 SBA Fact Sheet Latvia*. Iegūts no vietnes https://ec.europa.eu/docsroom/documents/26562/attachments/17/translations/lv/renditions/native

Eiropas Komisija. (2017e). *Study on broadband coverage in Europe 2016.*Iegūts no vietnes https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/study-broadband-coverage-europe-2016

Eiropas Komisija. (2017f). *Digital Transformation Scoreboard.* Iegūts no vietnes https://ec.europa.eu/docsroom/documents/21501/attachments/1/translations/en/renditions/native

Eiropas Komisija. (2017g). *Eirobarometra speciālaptauja 461.* Iegūts no vietnes http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/78720

Eiropas Komisija. (2017h). *2017. gada ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā.* Iegūts no vietnes https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2017_en.pdf

Eiropas Komisija. (2017i). *Eirobarometra speciālaptauja 470.* Iegūts no vietnes http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2176

Eiropas Komisija. (2018 a). *Komisijas un Padomes Vienotā nodarbinātības ziņojuma projekts.* Iegūts no vietnes https://ec.europa.eu/info/publications/2018-european-semester-draft-joint-employment-report_en

Eiropas Komisija. (2018b). *Digital scoreboard*. Iegūts no vietnes http://ec.europa.eu/digital-single-market/en/scoreboard/

Eiropas Komisija. (2018c). *ES Vienotā tirgus rezultātu apkopojums, 2017. gads (gaidāms)*. Iegūts no vietnes http://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard and https://opentender.eu/

Ārvalstu investoru padome Latvijā (ĀIPL). (2017. gads). *Sentiment Index 2017.* Iegūts no vietnes http://www.ficil.lv/wp-content/uploads/2018/01/10_01_ficil_sentiment_index_final_webpage-1.pdf

Household Finance and Consumption Survey (Mājsaimniecību finanšu un patēriņa apsekojums).

(2017. gads). *The Household Finance and Consumption Survey: results from the second wave*. Household Finance and Consumption Network (Mājsaimniecību finanšu un patēriņa pētījumu struktūra). Statistics Paper No. 18. Iegūts no vietnes https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-research/research-networks/html/researcher_hfcn.en.html

Housing Europe. (2017. gads). *The State of Housing in the EU2017*. Iegūts no vietnes http://www.housingeurope.eu/resource-1000/the-state-of-housing-in-the-eu-2017

Irir.lv. (2017. gads). *Tiesneši pret likumu.* Iegūts no vietnes https://irir.lv/2017/11/22/tiesnesi-pret-likumu un https://irir.lv/2017/11/29/shemotaju-glabejengeli

Krasnopjorovs, O. (2017. gads). Kāpēc mācību sasniegumi dažādās Latvijas skolās ir tik atšķirīgi? Latvijas Banka. Iegūts no vietnes https://www.macroeconomics.lv/working-paper-why-education-performance-so-different-across-latvian-schools

Labklājības ministrija. 2016. gads. *Informatīvais ziņojums "Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem, kā arī mazās saimnieciskās darbības veicēju sociālo nodrošinājumu"*. Iegūts no vietnes http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40398421

ESAO. (2016. gads). *Education at a Glance, Latvia country note*. doi: http://dx.doi.org/10.1787/eag-2016-67-en

ESAO/Eiropas veselības aprūpes sistēmu un politikas novērošanas centrs. (2017. gads). *Latvia: Country Health Profile 2017, State of Health in the EU*. ESAO/Eiropas veselības aprūpes sistēmu un politikas novērošanas centrs. doi: http://dx.doi.org/10.1787/9789264283466-en

Pluta, A. & Zasova, A. (2017). *Latvia Stumbling Towards Progressive Income Taxation: Episode II.* SSE Riga/BICEPS Occasional paper No. 10. Iegūts no vietnes http://www.biceps.org/assets/docs/neregulara-rakstura/Occasional_paper_10.pdf

Saeima. (2017. gads). *Saeimas ziņas: Valsts pārvaldes komisija darbu pie trauksmes cēlēju aizsardzības regulējuma turpinās darba grupā.* Iegūts no vietnes http://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/26413-valsts-parvaldes-komisija-darbu-pie-trauksmes-celeju-aizsardzibas-regulejuma-turpinas-darba-grupa

Sauka, A., & Putniņš, T. (2017. gada maijs). *Shadow Economy Index for the Baltic countries 2009–2016.* Stokholmas Ekonomikas augstskola Rīgā. Iegūts no vietnes http://www.sseriga.edu/en/centres/csb/shadow-economy-index-for-baltics/

Staehr, K. (2014. gads). *Corporate income taxation in Estonia. Is it time to abandon dividend taxation? TUT Economic Research Series, Research Brief*, No. RB-2014/1.

Pasaules Banka. (2016. gads). *Latvia tax review*. Iegūts no vietnes http://documents.worldbank.org/curated/en/587291508511990249/Latvia-tax-review

Pasaules ekonomikas forums. (2017. gads). *The Global Competitiveness Report 2017–2018.* Iegūts no vietnes http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf